

ПАДАР

I

Аз ҳавои хуши зодгоҳаш чуқур нафас кашида, Тоҷинисо бо писараш чун наврӯзи баҳор ба остонаи хонаи падар қадам мегузорад. Ва эҳсоси он ки модараш ўро пешвоз намегирад, сараш ба шўр омада, дилаш пурғусса мегардад.

Ҳа, бе модараш ҳавлӣ холӣ, хона тихӣ!

Вале эҳсоси он ки падараш ҳаст, акаҳову хоҳараш ҳастанд, дили ўро таскин медиҳад.

Вале гӯё ба оғуши сарди тирамоҳ афтада бошад, якбора лолу карахт мегардад. Ба ў чунин менамояд, ки ба манзили бегонае афтадааст. Ва чун дузде, ки ба даст афтадааст, бо ҳарос ба чор сў чашм медавонад. Хонаю дарро дар як ҳоли табоҳ мебинад. Деворҳои гирди ҳавлӣ ҷо-ҷо афтада буданд. Оташдонҳои модараш ба замин яксон, офилхонаву каҳдон на дар доштанду на бом. Аз гулбуттаҳои модар ному нишоне намонда. Аз дарахтони ҳавлӣ кундаҳо боқӣ монда буданду халос. Саҳни ҳавлиро шўраю янтоқ пахш карда буданд. Дар мобайни ҳавлӣ тўдаи хокистар ва хокрўба ба назар мерасид. Гирду атрофи хона пур аз ифлосӣ, гӯё солҳо ин ҷониб тамиз нашуда ва чорўб надида бошад. Дари хона яктарафа овезон, чашмакҳои тиреза шикаста. Ҳама ҷо чимчит, садое шунида намешуд, гӯё ин ҷо касе намезист. Тарсу ларзе ба тамоми вучудаш медавад. Ҳазор фикру хаёл ба сараш ҳучум меорад. Дилаш таҳ мекашаду сараш чарх мезанад. Ҷомадон аз дасташ раҳо шуда, ба рӯи замин меафтад. Шўҳрат ҳайратзада ба рӯи ў нигоҳ мекард. Шараққоси дарвоза Тоҷинисоро аз банди хаёлотӣ мағшуш раҳо мекунад. Вай тоб хўрда, падарашро мебинад. Падараш на риш дошт, на фаш. Басо хаставу ранчуру нотавон менамуд. Як эҳсоси номаълум дили Тоҷинисоро фишор медиҳад. Ин лаҳза чашми падараш ба ў меафтаду як қад мепарад:

– Ҳой, ту кистӣ?!

Ҳайрону музтар Тоҷинисо ба Шўҳрат ва Шўҳрат ба ў менигарад. Падараш оҳиста-оҳиста пеш меомад ва мегуфт:

– Ҳой, ин чо чӣ мекобӣ?! Дуздӣ даромадӣ?!

Нафаскашии пирунаи падар баръало ба гўши Тоҷинисо мерасад.

– Салом, падар!

Гўё дар ҳамин дам тамоми пешонаи падарро чин пахш мекунад.

– Ту кистӣ?

– Ман... Ман Тоҷинисо, – бо ҳаяҷону овози ларзон мегўяд Тоҷинисо.

Падараш ба ў бегонавор ва сангин нигариста:

– Эҳ, ин тўй, Тоҷинисо, – мегўяд.

– Падарҷон! – Тоҷинисо ба сўяш давида, ба гарданаш маҳкам мечаспад. Аз чашмонаш ашк қорӣ мешуду аз сару рўи падар гаштаву баргашта мебўсид.

– Бас! Шуд! – норозиёна нидо менамояд падараш. – Сар те!

Аммо Тоҷинисо падарашро аз оғўшаш ҳеч раҳо карданӣ набуд. Мехост ўро ба сари синааш зер кунад, бўй кашаду ашк резад. Ашк резад бўй кашад.

Аммо падараш беҳудона:

– Сар те! – гўён, дод зада, ўро тела медиҳад.

Қадаме қафо рафта, Тоҷинисо дасту по мехўрад.

Парда-бобо гиребонашро дошта, ба сари синааш туф мекунад. Сипас бо абрўвони гиреҳ ва хашмолуд ба ў нигариста, бо адоват нидо мекунад:

– Ин чӣ афту андом аст?! Худатро маймун кардаӣ-ку?!

Гўшҳои Тоҷинисо қулф мезананд. Парда-бобо ғур-ғурқунон идома медиҳад:

– Охир, занро бо мўю рў гуфтаанд.

Дар ниҳоди Тоҷинисо чизе қанда мешаваду аламе тақонаш медиҳад, вале худро ба даст мегирад. Мехоҳад бигўяд, ки: “Мардро бошад бо ришу фаш!” Вале худдорӣ мекунад. Ва ба писараш мегўяд:

– Рав, бо бобочонат салом кун.

– Не, не, намехоҳам, – мегӯяд Шӯҳрат ва дар паси модараш пинҳон мешавад.

– Не нагӯй! – хитоб мекунад Тоҷинисо. – Тез рафта, салом кун! Аз паногоҳи худ оҳиста сар мекашад Шӯҳрат ва бо тарсу ҳарос ба бобояш менигарад.

– Э, гӯсолаи бешох! – ба сари ӯ дод мезанад бобояш. – Биё, ман бобоят.

Ин ҳангом ба ҳавлӣ Мавлуда-хола, зани миёнсоли мавзунқомати гандумгун ворид мегардад.

– Кӯдакро сарзаниш накун! – танбеҳомез ба Парда-бобо мегӯяд ӯ. – Айби ӯ чӣ? Кӯдак фаришта аст, неку бада тез мефаҳмад. Ин сазои худат. Бехуда нагуфтаанд, ки: “Гандум корӣ – гандум даравӣ, ҷав корӣ – ҷав!”

– Хайр, бас! – сухани ӯро бурида, дӯғ мезанад Парда-бобо. – Саг барин начак!

Вале Мавлуда-хола ба ин суханони ӯ заррае аҳамият надода, ба назди Тоҷинисо меояд ва бо як муҳаббати бепоёне оғӯш кушода, ӯро канор мегирад ва сарашро ба сандуқи дилаш зер мекунад. Аз пешонааш бо лабони ларзонаш гаштаву баргашта мебӯсад. Ва бо садои пур аз шодиву сурур ҳолу аҳвол мепурсад:

– Оҳо, омадӣ, Тоҷинисо, садқат шавам! О, ин қадар дер омадӣ, моро пазмон кардӣ, қурбон!

Баъд ба Шӯҳрат ишора карда, бо саросемагии бачагона мепурсад:

– Ин кавкбача писарат?

Табассум менамояд Тоҷинисо ва аз симои гулгуни ӯ чашм нақанда:

– Ҳа, – мегӯяд.

Аз хуршеди рухи Мавлуда-хола вазъи вазнину ноҳинҷори Тоҷинисо каме сабуктар мегардад.

– Оҳо, гулписар муборак шавад! – мегӯяд Мавлуда-хола ва Шӯҳратро ба оғӯш мекашад ва бо як меҳри беандозаи модарона бӯсаборон мекунад.

Хурсандиву нишот Мавлуда-холаро торафт бештар фаро мегирифт. Ҳис карда мешуд, ки майли сўхбату дил холӣ кардан дорад. Вале Парда-бобо ба ин имкон намедихад.

Дар чашмони Тоҷинисо оташи дарду алам аланга мезанад. Ва ӯ бо ҳасрат оҳе мекашад.

– Ҳеч гоҳ оҳ накаш, – мегӯяд Мавлуда-хола. – Хуб нест. Фаҳмидӣ? Хайр, сўхбат боқӣ.

Мавлуда-хола сабук-сабук по партофта, ҳавлиро тарк мекунад.

– Худоё, тавба! – мегӯяд Парда-бобо. – Зан ки пир шуд, майнаашро меҳӯрдааст.

Як чизи лўндае дар гулӯи Тоҷинисо дармемонад.

– Х-а-айр, – норозиёна абрӯ бар ҳам мекашад Парда-бобо. – Ба хона даро.

Дар хона бӯи ба ҳам омехтаи пўпанак, рутубат ва косаву табақи ношуста ҳукмфармой мекард. Аз қолинҳое, ки пеш ба девор овезон буданд, на ном буду на нишон. Чо-чо андоваи деворҳо рехта, сақф рангпаридаву сиёҳашта. Гилеми рангпаридои фарш чо-чо суда шуда, аз байни он замини фарш ба чашм менамуд. Панҷ-шаш кўрпача ва се-чор болишти чиркин бисоти асосии хона буданд.

– Уф-фу! – бо нафрат бинӣ инч мекунад Шўҳрат.

– Чӣ бинӣ инч мекунӣ?! – бо иллату итоб ба сари ӯ дўғ мезанад бобояш. – Ин чо шаҳр не, деҳа.

Ногоҳ аз кунҷи хона муше чолокона сӯи дар медавад. Шўҳрат тарсида, худро ба оғӯши модараш мезанад. Бобояш қоҳ-қоҳ механдад.

– Э, шаҳрии буздил-е! О, ин муш аст, муш! Ё фил гумон кардӣ?! Шаҳриҳо тарсончак мегуфтанд, рост будааст.

Ин суханон ба Тоҷинисо намефоранд. Вай як табассуми ранҷишомез карда, бо тамасхур:

– Ҳа, ин муш аст, писарам, – мегӯяд. – Муши наҳс.

– Муши маро таҳқир накун! – хушҳолии яклаҳзаинаи Парда-бобо ғайб мезанад. Рӯяш турш, абрӯвонаш чин мешаванд.

Хона чим-чит мегардад.

Онхо якчанд дақиқа хомӯш менишинанд. Ниҳоят Парда-бобо сар бардошта, ба гап медарояд. Акнун ў беист гап мезад. Гап мезаду худ намедонист, ки чиҳо гуфта истодааст. Ба қавле яке аз боғу яке аз роғ. Яъси ногуворе Точинисоро ба доми худ мекашад. Дилаш ба дард даромада, паи ҳам сих мезанад. Суханони падарашро бо эҳсоси мағшуш гӯш мекард. Вай беист гап мезад, Точинисо наметавонист пеши даҳони ўро бигирад. Оқибат Точинисоро дигар тоқати шунидани суханони падар намомонад. Аъсобаш таранг мешаванд. Ҳар як калимаи падар ўро ба сутўҳ меовард. Вай чуқур-чуқур ва вазнин-вазнин нафас мекашид, гӯё ба қуллаи кўҳе баромада истода бошад. Хайрият дар кушода мешаваду писараке калла мекашад. Шўҳрат зуд мехезаду дартоз берун меравад.

Боз хона чим-чит мегардад.

Ин лаҳза дар болои раф муш пайдо мешавад. Вай қимир-қимир нонреза мекофт. Точинисо мушро меронад.

– Ба муши ман кордор нашав! – ба сари ў дод мезанад падараш.

Аз ин гапи падар ў як қад парида, худро гум мекунад. Сипас худро ба даст гирифта:

– Магар дигар гапи мегуфтани надоред? – мегӯяд.

– Надорам, – оташин шуда, мегӯяд падараш.

Ким-чӣ хел як ҳаросе ба дили Точинисо чо мегардад. Вай лаҳзае чанд ҳайратзада ба падараш чашм медўзад. Падараш оҳе мекашаду мегӯяд:

– Ту чӣ медони. Хаёл мекуни, ки ман ғам надорам.

– Ғам?

– Ҳа, ғам, ғами гарон, – падараш бадқаҳрона ба сӯи ў назаре меафканад ва ба гилаву чингила меоғозад. – Э, шаб нагуфтам, рўз нагуфтам – меҳнат кардам, заҳмат кашидам, азобу укубат кашида, ҳамаатонро ба воя расонидам. Омада-омада, дар пеши мардум шармандаву шармсор, забонкўтоху рўсиёхам кардед.

Гулўгир мешавад Тоҷинисо ва вазнин-вазнин нафас кашида, бетоқатона мепурсад:

– О, чӣ хел?

– Чӣ хел?! – бо димоғи сўхта ва озурдадилона мегўяд падараш. – Акаҳоят ба гапам гўш надоданд. Ба Россия рафтанд. На хату на хабар. Бе ному нишон. Занҳояшон баромада рафтанд. Хоҳарат ҳам думи як боевикро гирифта рафт. Аз ў ҳам дигар на хат шуду на хабар. Беному нишон, мурдаю зиндааш маълум не. Ман мондаму сари сахтам.

Парда-бобо дурўғ гуфт ва гумон кард, ки Тоҷинисо дурўғгўии ўро пай мебарад – хомўш мешаваду дигар чизе намегўяд. Дурўғҳои падарро Тоҷинисо дарк мекунад. Дилаш гиреҳ зада, чашмонаш хира мешаванд. Дигар худдорӣ карда наметавонад. Гиря банди гулўяшро мегирад. Рўймолчаро лаҳзае ба чашмонаш зер карда, ҳучуми ашқу гиряро пасанда месозад.

Падараш ба берун мебарояд, вале ба зудӣ бозмегардад.

– Ман ба масҷит рафтам, – гўён, дубора бадар меравад.

Яъси гароне Тоҷинисоро ба доми худ мекашад. Худро басо хору залил ҳис мекунад. Муддати зиёде ночунбон, чун суроби сангине менишинад. Саранҷом аз ҷояш мехезад, то ки паи коре шавад. Ва ин лаҳза эҳсос мекунад, ки хеле гурусна мондааст. Аз ин рў тасмим мегирад, ки хўроки шом омода мекунад. Ин сў, он сўро мекобад. Ба ҷуз чанд дона пиёзи намкашида, қадре равған ва каме орди кўҳна, дигар чизе намеёбад.

– Худоё, чӣ пазам?

Аз хаёлҳои бе сару нўт мағзаш гиҷ мешавад. Ногоҳ ба ёдаш атола меояд. Модараш онро хеле бомаза мепухт. Вай атола мепазад.

– Э, ин бекора, намехўрам, – бинӣ инч мекунад Шўҳрат ва бо қаҳр косаро тела медиҳад.

Дар ин асно Мавлуда-хола меояд. Бо худ ошу нон оварда буд. Шўҳрат хурсанд шуда, ошро боиштиҳо мехўрад. Мавлуда-хола Тоҷинисоро дилбардорӣ мекунад, ба зурӣ аз оши овардааш мехўронад. Вақти рафтан бо лаҳни ороме мегўяд:

– Зиқ нашав. Сабр пеша намо. Ҳамааш хуб мешавад.
Лаҳзае пас падараш аз масчит бармегардад.

– Масчит набошад, аз зиқӣ мекафию аз гӯшнагӣ мемӯрӣ, – худ ба худ мегӯяд ӯ ва чашмаш ба табақи ошолуд меафтад.

– Ҳа-а, ҳам ош пухтӣ, ҳам атола?! – чашмонаш калон кушода мешаванд.

– Не, ошро Мавлуда-хола овард, – ғамгинона ҷавоб медиҳад Тоҷинисо.

Парда-бобо бо андоми туршу абрӯвони овезон ба Тоҷинисо менигарад. Ин лаҳза чароғ хомӯш мешаваду ҳама ҷойро торикӣ фаро мегирад. Якбора Шӯҳрат ба инчиқӣ медарояд.

– Тоқат кун, холо дар мегирад, – ўро ором карданӣ мешавад Тоҷинисо.

– Не, дар намегирад, – бо зарда мегӯяд падараш. – Ҳар шаб ҳамин вақт мекушанд. Чароғро дар гирон.

– О, ин чароғ бутун нобуд-ку? – бо ҳайронӣ мегӯяд Тоҷинисо.

– Боз натаркад...

– Э, забоната ғунда газад! – дағалона мегӯяд Парда-бобо.

– Охир, ин сӯроҳ...

– Як беимон нав гуфта, ба ман фурӯхт. Сақич часпон, шудан мегирад.

Чароғ хира-хира месӯхт.

– Ин қадар хира?! – дили Шӯҳрат тамоман танг мешавад. – Модарчон, баланд кунед.

Нав Тоҷинисо даст ба чароғ мебурд, ки падараш дод мезанад:

– Баланд накун!

Як қад парида, Тоҷинисо дасташро қафо мекашад.

– Шиша мекафад! – мегӯяд падараш. – Шиша қимат!

Аз зиқӣ Шӯҳратро хоб зер мекунад, чашмонаш нимпӯш мешаванд. Вай ба модараш рӯй меорад:

– Модарчон, хоб дорам.

– Хайр, хоб кунед, – мегӯяд Парда-бобо ва хонаи хоби худаш меравад.

Барои писараш Тоҷинисо ҷойгаҳи хоб омода мекунад.

– Мо-дар-чон... Хобида наметавонам. Ҷойгаҳ бӯй мекунад.

– Хайр, нозу нуз накун, писарчон, – бо овози оромӣ нарм меғӯяд Тоҷинисо. – Тоқат кун. О, ту мард-ку.

Баъд ҷойгаҳи худро ҳам омода карда, ноилоҷ зери кӯрпа медарояд. Бӯйи баде ба димоғаш мезанад. Чашмонаш пури ашк мешаванд. Ин лаҳза доду войи падараш баланд мешавад.

– Тоҷинисо, чароғро гирифта, биё!

Саросема чароғро гирифта, ба хонаи хоби падараш меравад. Падараш дасту по меҷунбонд, доду вой меғуфт.

– Тоҷинисо, ёрӣ деҳ!

– Чӣ шуд? – мепурсад Тоҷинисои ҳайратзада.

– Лаънатӣ, маро меҳӯрад, – дасту по ҷунбонда меғӯяд падараш. – Маро меҳӯрад.

Ин вақт аз даруни шалвори падараш як мушбача баромада, худро ба сӯроҳии беҳи девор мезанад.

– О, ин муши худатон-ку?

Аз шиддати завқ Шӯҳрат дасташро болои дилаш гирифта, механдид ва пойҳояшро ба замин мекуфт.

Парда-бобо ба як ҳолати ногуворе афтада, оҳе мекашаду ба рӯи замин мешинад.

– Бобо, ёрӣ лозим нест?

Аз ин саволи ногаҳонии набера бобо гаранг мешавад ва якбора ҷӣ гуфтанашро намедонад. Сипас ба худ омада, дӯғ мезанад:

– Рав, хоб кун!

Модару писар ба хонаи хабашон бармегарданд. Шӯҳратро тез хоб мебарад. Ба чашмони Тоҷинисо то дер вақт хоб меҳмон намешавад. Посе аз шаб меғузарад. Хомӯшии пурасроре ҳукм меронд. Бо чароғ: “Чашмаки ту, чашмаки ман” – гӯён, андешаҳояш дар олами рӯёву таҳайюл сайр мекарданд. Ногоҳ пардаи хомӯширо даронда, овози дурушту хашмолуди падараш ба гӯшаш мерасад:

– Чароғро кушӣ, намешавад. Охир, каросин меҳӯрад.

Ноилоҷ Тоҷинисо беҳолона аз ҷой бархоста, чароғро хомӯш мекунаду боз ба ҷогаҳ медарояд.

Аз нав чашмонаш пури ашк мешаванд.

II

– Э шаҳриҳо, хезед!

Аз ин садо Тоҷинисо бедор мешавад. Чашм кушода, болои сараш падарашро мебинад.

– Ин ҷо шаҳр не, – вай паҳ-паҳ механдад.

Тоҷинисо худро ночӯр ҳис мекунад. Падараш як дам аз ӯ чашм нақанда:

– Ман ба масҷит рафтам, – мегӯяду баромада меравад.

Хурӯсҳо аз ҳар гӯшаи деҳа паи ҳам ҷеғ мезаданд. Тоҷинисо ба фарёди хурӯсҳо гӯш дода, муддате ба ҳаёл меравад. Баъд як лаҳза шаҳрро ба ёд меорад. Сипас аз ҷой бархоста, ба ҳавлӣ мебарояд. Саҳни ҳавлӣ табъашро хира месозад. Гӯё бори гароне ба китфаш меафтад. Як оҳи вазнине мекашаду ба дуриҳо менигарад.

Оҳиста-оҳиста фарёди хурӯсон басанда шуда, субҳ медамад. Тоҷинисо ба хона даромада, Шӯҳратро бедор мекунад...

Офтоб аз паси кӯҳҳои баланди дуродур оҳиста-оҳиста намоён мешавад. Тоҷинисо ҳам оҳиста-оҳиста қадам монда, дар майнаш нақшаи кори имрӯзаашро мекашад. Аз қиёфаи ӯ таассуф, дилгиреҳ, ким-чӣ хел парешонҳолие намоён буд.

Парда-бобо аз масҷит бармегардад. Басо ғамгин буду пажмурда. Ғаму ғусса рӯи лоғару пурчини ӯро пӯшонида буданд. Ҳоли зору табоҳи падарро дидан барои Тоҷинисо хеле дардовар буду ғамангез.

Вай чӣ кор карданаширо надониста, ҳамоно мехкӯбу соқит рост меистод. Падараш пушти сар хорида, аввал ба дар менигарад ва баъд лаҳзае бо чашмони пурҳузну пурандӯх ба ӯ дида медӯзад. Сипас як оҳи сарде кашида, бари домани

куртаашро боло мекунаду биниашро меафшонад. Ва рӯи пӯстак нишаста, ба нуқтаи номаълуме дида медӯзад.

– Падар, чӣ ин қадар ба фикр рафтад?

Ожангҳои рӯи падар ба назараш чуқуртар мешаванд, як ҳолати тараҳхумоваре мегирад.

– Ту дарди маро аз кучо медонӣ, – бо садои хузновару бечораҳолона меғӯяд падараш.

Дили Тоҷинисоро гӯё чизе ханҷол мезанад.

– “Хонаи бе зан – хона нест” гуфтаанд, – бо таассуф, бадард ва ба ҳаяҷон меғӯяд Парда-бобо.

Ва чехрааш он қадар ҳақиру нотавон мегардад, ки ба дӯши Тоҷинисо гӯё кӯҳе фуруд меояд. Ва дилаш ба сӯзиш медарояд. Ин лаҳза ба ҳавлӣ Мавлуда-хола даромада меояд.

– Саратро бардор, Парда! – нидо мекунад ӯ. – Шукр гӯй, Худо гӯй. Охир, духтарат омадааст.

Баъд дар бари Тоҷинисо нишаста, даст ба дуо мебардорад:

– Хайрияти қадам, ободии ҳамин хонадон, дили беғам, хотири чамъ, дафъи кули балоҳо, оллоҳу акбар!

Парда-бобо зонувонашро дошта, мехезаду сухане назада, аз паси кораш меравад. Мавлуда-хола ба рӯи Тоҷинисо бо як меҳрубонию дилсӯзие менигарад:

– Деҳаро пазмон шудагистӣ-а?

– Эҳ, напурсед, Мавлуда-хола. Чунон ёд кардам, ки мондан гиред.

Баъд Тоҷинисо дасту остин барзада, ба рӯбучини хонаи падар шуруъ мекунад. Ба неву нестонаш нигоҳ накарда, ба ӯ Мавлуда-хола ҳамроҳ мешавад.

Хаёли Тоҷинисо ба Мавлуда-хола банд мешавад...

– И-ие!

Ин нидои Мавлуда-хола риштаи хотироти Тоҷинисоро меканад.

– Чӣ шуд, холаҷон?

Мавлуда-хола чароғи фарсударо ба ӯ нишон дода, бо таачҷуб меғӯяд:

- Ман ин чароғро ба партовгоҳ ҳаво дода будам.
- Чӣ хел? – Тоҷинисо ҳам дар таачҷуб мемонад. – Падарам гуфт, ки онро аз як беимон харидааст.
- Ин чароғи наҳс қариб хонаи маро сӯхта буд, – бо таассуф мегӯяд Мавлуда-хола. – Онро пора-пора карда, партофтан лозим.
- Не, не, лозим не, – бо шитоб мегӯяд Тоҷинисо. – Падарам маро мекушад-а.
- Онҳо хонаҳоро пурра тоза намуда, ба тартиб медароранд. Порӯҳои рӯи ҳавлиро чамъ карда мепартоянд. Ҳама чоро об зада мерӯянд. Мавлуда-хола хушнудона ба Тоҷинисо рӯй меорад:
 - Тозагӣ чӣ?
 - Тоҷинисо китф бар ҳам мекашад.
 - Тозагӣ – гарави саломатӣ!
 - Рост, – мегӯяд Тоҷинисо. – Як чой монам.
 - Не, не, лозим не, – саросема мегӯяд Мавлуда-хола. – Дилам намехоҳад.
- Ин лаҳза ба ёди Тоҷинисо меояд, ки дар хона чойи хушк надоранд. Хуб шуд, ки Мавлуда-хола рад кард.
 - Бехуда: “Хонаи бекадбону – хок то зону!” – нагуфтаанд, боз хушнудона мегӯяд Мавлуда-хола.
 - Ба Худо, ки рост, – мегӯяд Тоҷинисо ва аз як фикри ногаҳонӣ чашмонаш барқ мезананд. Ва ба Мавлуда-хола рӯй меорад:
 - Гӯш кунед, холаҷон, дар ҳамин хона кадбону шавед-чӣ-а?
 - Аз ин таклифи Тоҷинисо оташи хашми Мавлуда-хола забона мезанад.
 - Ман туро дӯст гӯям, душман будай-ку? Э мон-е!
 - Чаро монам? – гӯё ҳайрон мешавад Тоҷинисо.
 - Чаро монам будааст! – гӯё гуноҳи азиме карда бошад, якбора ба рӯи Тоҷинисо теги нигоҳ мекашад Мавлуда-хола.
 - Охир...

– Бас! – бо ғазабу эътироз гапи ўро мебурад Мавлуда-хола. –
Ин қадар “охир, охир” нагў.

Баъд маъюс гашта, лаҳзае музтар мемонад. Сипас дар ҳоле, ки
овозаш меларзид, мегўяд:

– Ман зистан меҳоҳам. Мефаҳмӣ, зистан!

Таги гапи ўро фаҳмида, Тоҷинисо мегўяд:

– Шояд дигар шуда бошад-а?

– Не, қачпўштро танҳо гўр рост мекунад, – мегўяд Мавлуда-
хола оташ гирифта. – Мегўянд, ки одаме лабҳои ҷафс дошта
бошад, одами хуб аст. Гапи беҳуда будааст. Шайх Саъдӣ ҳам
беҳуда нагуфта: «Агар одамӣ ба чашм асту даҳону гўшу бинӣ, чӣ
фарқ миёни нақши девору миёни одамиат».

Аз ин таклифи бечои худ Тоҷинисо пушаймон мешаваду
хиҷолат кашида, сар ба зер меафканад. Қиёфаи Мавлуда-хола
хеле ҷиддӣ менамуд. Маълум, ки саҳт ранҷидааст. Лаҳзае пас
нафаси чуқуре кашида:

– Тоҷинисо! – мегўяд. – Дигар ҳеч гоҳ дар ин бора гап накушо!
Фаҳмидӣ?!

Гунаҳқорона Тоҷинисо боз сар ба зер меафканад.

Маъюсӣ онҳоро ба коми худ фуру мекашад.

* * *

Ҳама чизу чора комилан ба тартиб омада, хонаи берӯҳмонда
аз нав ҷон мегирад. Ҳавлӣ, гирду гўша тозаву озода, баҳри дил
кушода мешавад.

– Дасти зан гул, – қаноатмандона мегўяд Парда-бобо ва як
дам аз Тоҷинисо чашм нақанда, илова мекунад: – Медонӣ, мард
чун кўдак будааст, бе зан наметавонистааст.

Аз чӣ бошад, оташи ғазоби Тоҷинисо забона мезанад. Аммо
забонаш лол мегардад, суҳанҳои таънаомез мечусту барои
гуфтан забонаш намегашт. Фақат дар чашмонаш як навъ хашме,
ки то ҳол мушоҳида намешуд, падид меояд. Ва ў чуқур нафас
гирифта, бо садои оҳиста мепурсад:

– Акнун фаҳмидед, падар?

Ин пурсиш ба падараш саҳт мерасад магар, ки сӯи ӯ теги нигоҳ мекашад. Ва лаҳзае ҳамин тавр меистад. Ниҳоят бо нафрат меғӯяд:

– Ҳа, модарат ҷонашро халос карду рафт.

Тоҷинисо нороҳат мешавад. Парда-бобо илова мекунад:

– Акнун як касе нест, ки тугмаамро дӯзад.

– Ман ҳастам-ку.

– Ту? – ришханд мезанад падараш. – Ту кабутари чандбомай. Имрӯз ин ҷо, фардо, кӣ медонад, ки кучой. Ғами фардори хӯрдан даркор.

– Пештар хӯрдан лозим буд!

– Чӯча хурӯса ёд медиҳад! – аз ғазаб чашмони Парда-бобо кашида мешаванд.

Якбора ғаму ғуссаи гароне Тоҷинисоро ба асорати хеш мегирад. Ашкашро дошта наметавонад. Пеши чашмонаш торик мегардад.

– Бобом кани?

Шӯҳрат ҷавоби модарашро интизор нашуда, гашта мебарояд. Дили Тоҷинисо якбора таҳ мезанад ва бо ҳарос аз ҷой мехезад. Саросема оби дадигонашро пок мекунаду берун мебарояд. Падараш лаби кат менишаст. Кӯҳи ғам бор, ҳақиру нотавон. Дарди ҷонкоҳе ба дили Тоҷинисо панҷа мезанад. Дилаш ба падараш месӯзад. Хуб аст, бад аст, падар аст. Ва кӯдакиашро ба ёд меорад. Чӣ хеле ки буд – набуд, кӯдакӣ дошт. Кӯдакии хушбахт. Хорӣ надид, зорӣ надид. Тани лучу шиками гурусна набуд.

– Бубахшед падар, – узр мепурсад Тоҷинисо ва дар чашмонаш ашк давр мезанад. – Дигар шуморо озор намедиҳам.

Парда-бобо нобоварона ба Тоҷинисо менигарад.

– Чандин сари сол маро як бор падар гуфта, суроғ накардӣ.

Ашки чашмони Тоҷинисо ба рӯяш мешоранд.

– Охир, натавонистам, падар, – гирёну нолон Тоҷинисо падарашро ба оғӯш мегирад.

Вай гўё як ҳайкали бечонро ба оғўш мегирад. Аз ин ба тани Тоҷинисо сардӣ медавад.

III

Рўз аз қиём мегузашт!

Ҳаво гарм, вале ором. Чунон ором, ки ҳатто барге намечунбад. Шўълаҳои сўзони офтоб дар саросари деҳа ҳамвора мавҷ мезад ва гармиро ба ҳади тоқатфарсо мерсонд. Арақи чабини Тоҷинисо шашқатор мерехт. Вай чанд соат инҷониб пали пиёзро беҳуда хишова мекард. Ташнагӣ авҷ мегирифт ва дам ба дам ҳалқаш хушктар мегашт. Ниҳоят ташнагӣ ғолиб меояд. Аз ҷо бармехезаду ваҷоҳаташ мисли одами дардманд дигаргун мегардад. Лаҳзае рост истода, дарди миёну зонувонашро рафъ месозад. Пас аз ин оҳиста-оҳиста қадам партофта, таги якабеди лаби чўйча меравад. Аввал дастонашро, ки аз шираи алаф сабзтоб гашта буданд, бо лой мешўяд. Баъд рўяшро шўста, даҳонашро обгардон мекунад. Сипас чор каф оби зулол менўшад. Об не, гўё шарбат менўшад. Ин лаҳза боди сабуке хур-хур вазида, сару рўи ўро навозиш мекунад. Вай сандуқи дилашро пур карда-пур карда, аз ҳавои тоза нафас мегирад.

– Оҳ, чӣ қадар форам аст ҳавои деҳаам. Турфа роҳате дорад. Меғўянд, ки ба ҳазору як дард даво аст он...

Садои аккае ба ў халал мерасонад. Вай аз як шох ба шохи дигари якабед парида, якзайл шақ-шақ мекард.

– Киш-е! – беихтиёр нидо мезанад Тоҷинисо.

Акка парида меравад. Пас аз ин шилдирози маҳини оби чўй ба гўшаш мерасад. Лаби чўй нишаста, ба оби равон менигарад. Об зулол барин соф буду мавҷзанон, чилвакунон ҷорӣ мешуд. Алафҳои лаби чўй бӯи хушу гуворое доштанд.

Ба гумонаш оби равон кам-кам дарду андўҳашро бо худ мебарад. Ва ҳис мекунад, ки ғами дилаш сабуктар мегардад. Ногоҳ чашмаш ба гули хайрии лаби чўй меафтад. Беихтиёр ҳам

мешавад, то гудро канаду ба димоғ барад. Дасташ ба гул мерасад, вале онро намеканад. Дасташро пас кашида, қомат рост мекунад.

– Гул ҳам мавҷудоти зинда, убол аст, – мегӯяд худ ба худ ва ривояте, ки шунда буд, ба ёдаш мерасад.

“Дар замонҳои хеле қадим марди қамбағале Хайрӣ ном духтаре доштааст. Хусни зебои духтар рашки сад чаман будааст. Бойи деҳа ошиқи шайдои Хайрӣ мешавад. Ва мехоҳад бо роҳи фиребу найранг духтараки соҳибҷамолро ба даст дарорад. Хайрӣ аз бахти сиёҳи худ ба шӯр омада, роҳи халосӣ меҷӯяд. Оқибат аз бой, давлату дороии вай рӯй мегардонад ва барои наҷот додани ишқи покаш Хайрии ноком болои қуллаи кӯҳ мебарояду аз он ҷо худахро ба поён мепартояд”.

Як охи сард мекашад Тоҷинисо ва ба сӯи деҳа менигарад. Деҳаи Меҳнатобод, деҳаи ба ҷону дил баробараш, чун оҳанрабо диққатахро ба худ мекашад. Деҳааш чандон хурд набошад ҳам, чун дар кафи даст пеши чашм метобад. Вай моту мабхут мегардад. Деҳа дар нури хуршед ғарқ, басо зебову дилфиреб чилва менамуд. Чунон ҷаззобу дилкаш буд, ки Тоҷинисо дигар аз он чашм канда наметавонад. Нигоҳи вай ботааҷҷуб ва пур аз шавқу завқ буд. Ин зебоии мӯъҷизавор дили ӯро ба ваҷд меоварад. Ва ӯ беихтиёр нидо менамояд:

– Худоё, чӣ қадар зебост!

Агарчи ӯ дар ҳамин деҳа таваллуд ёфта, ба камол расида бошад ҳам, гӯё онро бори аввал мездид. Пеш шояд аз ин ҷо ба деҳа садҳо бор нигариста бошад. Вале ҳеҷ гоҳ деҳаро бо ин шукуҳу шаҳомат, назокату латофат надидааст. Наход барои дидану дарки зебоӣ аз он дур шавӣ, азоби дӯзахро кашӣ? Вай ба ҳар як бому дари зодгоҳаш бо қалби пур аз шодию нишот нигоҳ мекард. Чашмони Тоҷинисо аз тамошои деҳа гӯё сер намешуданд. Бо як ташнагии беинтиҳо менигаристу менигарист

Аз баъзе ҳавлиҳо дуди оташдонҳо ба фазо мехест, шавқуни кӯдакон ва баосу маоси гову гӯсфанд ба гӯш мерасад. Баъд харе хангос мезанад, ду-се хари дигар сари овози ӯро мегиранд.

Ногаҳон, гӯё андешаи ғайричашмдоште ба сараш омада бошад, як қад мепарад. Ҳиссиёти нохуше дилашро фишор медиҳад. Лаҳзае ба ҳайкали ҳайрат табдил меёбад. Баъд ба худ омада, фикраш ба ҷунбиш меояд.

– Худоё, дар деҳа ким-чизе намерасад.

Ҳа, аниқ, дар деҳа ким-чизе намерасад. Аммо чӣ? Чӣ? Ба андеша меравад. Фикр мекунад. Не, намеёбад.

Боз як бори дигар ҳамаи хонаҳои деҳаро як назар тамошо карда мебарояд. Не, ягон чизи ғайриодие ба чашмаш намерасад. Боз андешаҳо ўро фаро мегиранд. Чашм ба деҳа, дилаш ба сад кўча меравад.

– Чӣ намерасад?! – мепурсад аз худ ва мурғи фикраш боз ба парвоз меояд.

Мепарад...

Тезтар аз шамол, тезтар аз нури рушноӣ...

Аммо афсӯс ҷавоб намеёбад.

Оҳе мекашаду аз ҷояш мехезад ва дар ҳамин ҳолат дармеёбад, ки дар деҳа чӣ намерасад.

Дар деҳа сағ намерасад!

Бале, аз он рӯзе ки Тоҷинисо ба деҳа омадааст, дар деҳа ягон сағро надидааст, ак-аку аф-афашро нащундааст. Дили ўро ин лаҳза ҳиссиёти ғамангезе пахш мекунад. Аҷабо?! Кучо шуданд сағҳои деҳа? Ба ин савол ҷавоб намеёбад. Эҳсоси ногуворе ба вучудаш панҷа мезанад. Дилаш сип-сиёҳ мешаваду ҳама чи дар назараш карахт метобад. Паррандае аз болои сараш парида мегузараду ўро ба худ меорад. Вай ба оби ҷўйча чашм медўзад. Гӯё вай ба забони ҳол омада мегуфт, ки дар дунё ҳама чи ба роҳи худ равон аст. Ҳа, рост, ман дар чӣ хаёламу фалак дар чӣ хаёл. Ва ў рӯи сабзаву себаргаи каб-кабуд ва аз тозагӣ пурчило дароз мекашад. То дар тану ҷонаш оромию ҳаловатро эҳсос бикунанд. Вале боз фикрҳои бесарунўг ўро ором намегузоранд.

“Чаро дар деҳа сағ нест? Онҳо кучо шуданд? Охир, онҳо вафотарин ҳайвонанд-ку?”

Набудани сағ олами асроре мешавад.

Курси офтобро сари теппаҳои мағриб дида, сӯи хона роҳ пеш мегирад. Бо хаёли парешон, хаставу беҳол, пойҳояшро базӯр кашола мекард. Гоҳ-гоҳ пешпо мехӯрд, бо душворӣ ба по меистод. Вай барвақттар баргаштанӣ буд, падараш намомонад.

– Даҳ сол дар шахр кайф карда гаштӣ, – абрӯ гиреҳ карда мегӯяд ӯ. – Як рӯз кор кунӣ, ҳеҷ ҷоят кам намешавад.

Қад-қади ҷӯйча хеле роҳ меравад. Сипас ба тарафи рост тоб хӯрда, ба пайраҳаи байни пахтазор ворид мегардад ва қадам зада рафтани мегирад. Чашмашро ба пахтазор дӯхта буд ва гоҳ-гоҳ ба зари пояш нигоҳ меандоخت. Пахтазор тахминан майдони шаш-ҳафт гектарро ташкил медод.

“ – Аҷиб, – фикр мекард вай, – замона чӣ хел дигаргун шудааст. Пеш дар ҳама ҷо пахта мекоштанд. Ҳатто як замон дар заминҳои наздиҳавлигӣ ҳам пахта коштанд. Рӯзу шаб гап гапи пахта буд. Акнун касе чизе хоҳад мекорад”.

Тоҷинисо аз пайроҳаи пахтазор мебарояду баъд аз ягон сад қадам роҳ гаштан ба теппачае мерасад. Як дам истода, нафас рост мекунад ва чашм ҷониби ғуруби офтоб медӯзад. Ғуруб басо зебо буд, дар партави равшании он суроби садаи калону танҳои деҳа афсонавӣ метофт. Дили ӯ як нафас аз кадом эҳсоси ширину самимӣ гарму нарм мегардад. Вале ин ҳолати гуворо дер намекашад. Онро қаҳ-қаҳаи зане барҳам медиҳад. Тоҷинисо як қад парида, саросема ба атроф назар меафканад. Вале ҳеҷ касеву ҳеҷ чизе ба чашмаш наменамояд.

“ – Аз афташ гӯшҳоям садо доданд”, – таҳи дил мегӯяд ӯ ва боз ба роҳ медарояд.

Чун ба марзаи ҷуворимақказор мерасад боз нидои зеро мешунавад.

– Эй ғули ёбой!

Боз як қад мепараду ҷо ба ҷо шах мешавад. Лаҳзае пас нолиши пасти зан ӯро ба худ меорад. Нолиши зан бараъло ба гӯшаш мерасад.

– Ой!.. Оҳ!.. Оҷабон!..

Аз садоҳои имдодҷӯёнаи зан ноҳинҷор мегардад.

“ – Наход касеро мекушанд?” – бо ташвишу хавотирӣ аз дил мегузаронад Тоҷинисо.

– Э, вой! Э, вой!

Ин садоҳои зан ӯро безобитаву саросема мекунад. Дар як лаҳза ҳазору як фикру хаёл аз сари Тоҷинисо мегузарад.

“ – Ба ёрӣ равам ё не? – таҳи дил аз худ мепурсад Тоҷинисо. – Агар кушанда корд ё яроқ дошта бошад чӣ? Он гоҳ... Не, бигузур чизе ки надошта бошад, бояд ёрӣ диҳам”.

Бо шитоб Тоҷинисо тарафи овоз қадам мемонад.

– Вой мемурам, эй чоне, оҳиста!.. – нидои зан аз нав баланд мешавад. – Садқат-е... Вой!.. Ой!.. Эй ғули ёбой!..

Ин лаҳза Тоҷинисо сахнаи қабех – Идимоҳи урёнро бо марди бегонае мебинад.

– Ҳайвонҳо! – меғӯяду бо нафрат рӯ тофта, ба сӯи деҳа медавад.

Пойҳояш дуруст ҳаракат намекарданд, дилаш саҳт мезад, вале вай ба чизе аҳамият намедод, қўшиш мекард, ки зудтар роҳ гардад. Вай чӣ тавр ба хона расиданашро нафаҳмида мемонад. Дар дами дарвоза ӯро падараш пешвоз мегирад.

– Ба ту чӣ шуд? Чаро дар рӯят хун намондааст?

– Монед, ҳеч гап не! – меғӯяд Тоҷинисо ва ба ҳавлӣ медарояд.

Мисли шахси аз шароб сархушгашта калавида-калавида, ба назди пўстак меояд ва рӯи он менишинад. Сарашро ба кафи дастонаш ниҳода, ба хаёли дуру дарозе ғўтавор мешавад. Падар оҳиста-оҳиста ба болои сари ӯ меояд ва писхандомез таъна мезанад:

– Ин чо шаҳр не!

Ин таънаро Тоҷинисо фурӯ мебарад.

Он шаб Тоҷинисоро хоб намебарад. Пешии назараш қадом як манзараи пурдаҳшате менамуду халос.

– Худоё, бандағони гунаҳгоратро бахшоиш деҳ!

Бо азоб Тоҷинисо он шабро ба рӯз мерасонад.

– Шаб хоб накардӣ-чӣ? – бо истехзо мепурсад падараш.

Чашмони ӯ коҳида, ранги рӯяш заҳир шуда буданд.

– Ҳа, хобам набурд, – меғўяд Тоҷинисо бо як хастаҳоли ва оташи кунҷковӣ дар дилаш боз аланга мезанад. Чанд бор дил карда, пурсидани мешавад, лекин аз нияташ мегардад. Ниҳоят падар инро фаҳмида, кунҷковона ба ў нигоҳ мекунаду мепурсад:

– Ҳа, ягон гап дорӣ?

Аз ин савол Тоҷинисо гаранг шуда, якбора чӣ гуфтанаширо намедонад.

– Ҳмм... – абрў мекашад падар. – Одам дарди дилаширо ба бегона не, ба дўст меғўяд. Ҷигар ҷигару дигар дигар – гуфтаанд.

Ин кинояи падар ба Мавлуда-хола тааллуқ дошт.

– Падар, – лаб ба сухан оғоз менамояд Тоҷинисо. – Магар дар деҳа сағ нест?

Калимаи “сағ”-ро шунида, табассум мекунад ва манаҳашро молиш дода, ба рӯи ў қач-қач менигарад. Сипас бо шиддат мепурсад:

– Чаро сағ нест?! Исто, ки ба ту сағ чӣ лозим?

– Не, не, ба ман сағ лозим нест, – саросема меғўяд Тоҷинисо. – Ҳис кардам, ки дар деҳа сағ нест. Хостам, ки аз шумо фаҳмам.

– Ҳама гапа фаҳмидани ту шарт-мӣ?

Ба изтироб меафтад Тоҷинисо, аммо боз худашро ба даст гирифта, ранҷишомезона меғўяд:

– Агар ҷавоби ин савол ба шумо душвор бошад, аз Мавлуда-хола мепурсам.

– Намепурсӣ! – ба сари ў дод мезанад падараш. – Ҳа, дар деҳа ягон сағ нест. Барои он ки ҳамаашро хўрд.

Бо ҳарос Тоҷинисо ба падараш менигарад.

– Хўрд? Гург? Дар ин гирду гўша ному нишони гург намонда буд-ку?

Падараш боз бо завқ механдад.

– Гурги дупо хўрд! Ҳэ-хэ-хэ! Гурги дупо!

– Гурги дупо?!

– Ҳа, Идибек.

– А?! – як қад мепарад Тоҷинисо. – Идибек хўрд?

– Ҳа, очағари Идибек хўрд! – бо як завқи аҷибе мегўяд Парда-бобо. – Сағхоро ба болои деҳа, таги сада бурда, бирён карда хўрд.

– Оҳ – Худоё тавба! – чӣ даҳшат?! Наход ки одам сагро хўрад?!

– Очағар боз лоф мезад, ки: “Гўшти сағ гўшти баррача барин ширин будааст!”

– Чаро “мезад”? – ба таачҷуб меояд Тоҷинисо. – Магар ў мурд?

– Эъ, кошкӣ мемурд! – даст меафшонад Парда-бобо. – Лекин аз мурда батар. Зиндаи дар гўр.

– Чӣ хел? – намефаҳмад Тоҷинисо.

– Банг мезанад очағар, – бо нафрату адоват мегўяд Парда-бобо. – Баъд хари ҷавмаст барин шабу рўз ҳангас зада мегардад.

Пас аз каме андеша Тоҷинисо ба падараш рў меорад:

– Чӣ Идибекро ин қадар часур кард. Охир, ў тарсу буд, аз сояи худ метарсид.

– Беақлӣ, – мегўяд Парда-бобо. – Охир банг ақлашро хўрдааст. Айби падару модараш. Тан ба кор намедоданд. Фарзандонашон бо шиками гуруснаву тани лич мегаштанд. Давраи бозоргонӣ сар шуду гўё ақлаш даромад. Чор тараф даву тоз мекард, вале ҳеч яқаш ду намешуд. Оқибат ба Россия рафт. Ба занаш Худо дод. Бечоғард шуд. Шавҳараш фаҳмид. Бо телефон талоқашро дод. Пас аз як моҳ хабари маргаш омад. Касе рафта мурдаашро наовард. Дар ҳамон чо гўраш карданд. Буқаҳои очаш ба Идибек пул медоданд. Бӯи пул масташ кард. Дағалу ҳавобаланд, беруву нописанд гашт. Бо ҷавонҳои бераҳа пайваст, шишту хез кард. Бо моҳ шинӣ, моҳ шавӣ, бо дег шинӣ, сиёҳ шавӣ. Ба банг дил баст. Хумори дил ёфт.

Хомўшӣ ҳукмрон мегардад.

Дар пеши назари Тоҷинисо манзараи даҳшатангези куштани сағ ҷилвагарӣ менамояд. Вай таконе хўрда, бо хашм мепурсад:

– Наход ки ягон кас чора надид?

– Чора? – гашта мепурсад Парда-бобо ва истехзоомез механдад. – Чора дидем. Милиса ҷеғ задем. Тез омаданд. Як

мошин омаданд. Дар деҳа ғул-ғуле андохтанд. Аз қавоқашон барф меборид. Ҳамаро як-як ҷеғ зада, мепурсиданд, дўғу пуписа мекарданд. Қоғазҳои сафедро сиёҳ мекарданд, имзо мегирифтанд. Идибек бошад, бо ифтихор гуфт: “Ман кори савоб кардам. Мардумро аз “ак-ак”-и сагон раҳо додам”. Милисаҳо пас аз шунидани ин суханон сар чунбонданду хандиданд. Қоҳ-қоҳ хандиданд. Баъд боз аз Идибек пурсиданд, ки: “Ба ростӣ хўрдӣ?” Вай гуфт, ки: “Ҳа, хўрдам!” “Чӣ хел хўрдӣ?” “Жарит карда хўрдам!” “Одами ғалатӣ будай! – гуфтанд. – Лекин тоқа хўрдан нағз не!” ва боз хандиданд. Қоҳ-қоҳ хандиданд. Баъд моро дўғу даранг карданд, ки: “Дигар кор надоред?! Бекор монда бошед, кор меёбем!” Мардум тарсида, ба даҳон об гирифтанд...

Баъд Парда-бобо бесарҷомона:

– Эҳе, қариб ба намоз дер монам-ку? – гуфта, аз ҷо меҳезад ва: “Ё аллоҳ!” – гўён, ба масҷит меравад.

Хомўшии мудҳишу пурбиме ҳукмрон мегардад.

IV

Субҳ дамида, рўз фаро мерасад. Тоҷинисо аз ҷўйбор ду сатил об гирифта, қафо мегардад. Ин дам аз ақиб тап-тапи ноҳамвор помониро мешунавад. Ва ким-чӣ хел суханҳои бемаънӣ ба гўшаш мерасад. Нигоҳ мекунад, ки Идибек. Вай калавида-калавида, роҳ мегашт.

– Эъ, духтари хола, – мегўяд Идибек ва калавида рўи замин меафтад. Ва мағал мебардорад, дод мегўяд, фарёд мезанад.

“ – Худоё, аз балоҳоят ниғаҳ дор!” – мегўяд дар дил Тоҷинисо ва ба ҳавлӣ медарояд.

Парда-бобо ба афту андоми ў зехн монда, захрҳанда мекунад.

– Бо сатили пуроб ба сараш назадӣ!

– Чаро мезадаам?

– То ки ҷо ба ҷо мемурд, лаънатӣ!

Табъи Тоҷинисо хира мешавад. Хуршеди аз қафои кӯҳ сар боло карда, ба назараш тира менамояд.

– Аз мурдани ӯ ба шумо чӣ фоида?

– Хас каму ҷаҳон пок! – бо нафрату адоват мегӯяд Парда-бобо ва боз илова менамояд: – Ту савоб мегирифтӣ!

Ба рӯи падараш менигарад Тоҷинисо ва дар андоми ӯ як истехзои золимона эҳсос мекунад. Ба баданаш мурғак медавад. Дар чашмонаш ашк ҳалқа мезанад.

Падараш меғурунгад:

– Ин-не, вай-не, шаҳр туро нозук кардааст.

Ин лаҳза ба ҳавлӣ Идимоҳ медарояд. Аз чашмони усмаолудааш гӯё оташ мепарид. Ба назари Тоҷинисо чунин менамояд, ки ҳоло Идимоҳ ҳамаро бӯғӣ карда мекушад.

– Эҳа, туро кадом шамол парронд? – бо истехзо мегӯяд Парда-бобо.

– Шамоли духтари ҷалабат! – дод мезанад Идимоҳ. – Бачама зада, абгор кардаст, ҷалабча.

Ҷисму ҷони Тоҷинисо ба ларза медарояд, бо вучуди ин худдорӣ мекунад.

– Ҳой, гапата доништа зан! – ба сари Идимоҳ дод мезанад Парда-бобо.

– Гапама доништа занам ё назанам, – мегӯяд Идимоҳ, – феъли ман ба ту маълум...

– Феъли ту ба ҳама маълум!

– Не, аз афташ ба духтари ҷалабат маълум не, – бо андоми пурситез мегӯяд Идимоҳ. – Ҳозир ман ба ӯ нишон медиҳам.

– Ҳой беваи чилк...! – оташи ғазаби Парда-бобо забона мезанад. – Гапатро доништа зан. Ҳай-ҳай нагӯям, аз худат рафтӣ. Ҳу, забони дарозат бурида шавад!

– Чӣ гуфтӣ, пирхар?!

– Кӣ пирхар?! Ҳоло ман ба ту пирхарро нишон медиҳам, қанчиқ! – мегӯяд Парда-бобо ва белро ба даст гирифта, сӯи Идимоҳ қадам мемонад.

Аз ваҷоҳати Парда-бобо Идимоҳ ба даҳшат меафтад.

– Ман... ман...

– Агар дафъ нашавӣ, худи ҳозир зада, мағзҳои саратро пош медиҳам!

– Майлаш... Ҳозир... – гӯён, Идимоҳ қафо гашта, саросема аз ҳавлӣ мебарояд.

– Бобо маладес! – мегӯяд Шӯҳрат.

– Чӣ-й?!

– Мегӯям, ки шумо зӯр!

– Боб кардам-а?

– Ҳа.

– Қоил шудӣ?

– Ҳа.

Қаноатмандона табассум мекунад Парда-бобо ва белро монда, бо сари баланд аз ҳавлӣ мебарояд. Шӯҳрат ба модараш рӯ меорад:

– Модарҷон, ман равам.

– Кучо?

– Пеши ҷӯраам Ёдгор.

Модар ба либосҳои Шӯҳрат, ки ба қаду басти вай бисёр мезебид, бо ҳавас нигариста, иҷозат медиҳад:

– Майлаш бирав.

Ба сари оташдон бармегардад Тоҷинисо ва мебинад, ки алови дегдон кайҳо хомӯш шудааст. Вай ба ин сӯ, он сӯ чашм давонда, таҳгиронӣ мечӯяд. Чашмаш ба пораи рӯзномае меафтад. Рафта онро аз замин мебардорад. Ногоҳ нигоҳи вай ба сарлавҳае бо номи: “Фарзанди падар” меафтад. Ва он диққати ўро ба худ мекашад.

– Фарзанди падар, – мегӯяд худ ба худ ва менишинаду онро мехонад.

“Дар киштии панҷ тан – марде бо бародараш, ҳамсар ва ду фарзандаш саёҳат доштанд. Баҳр пурталотум гардид ва киштиро дар баҳри беканор мавҷҳо ба ҳарсӯ меронданд. Умеди зинда монданро касе надошт ва ногоҳ оби баҳр нидо баровард:

– Қурбонӣ мебояд!

Мард бе истиҳола ҳамсари хешро қурбон намуд. Мадду чазр паст нашуд. Мард фарзанди худро қурбон намуд. Боз талотум паст нашуд. Фарзанди дуюмашро ба қурбонӣ омода кард. Бародараш садди роҳ шуд ва худро ба қурбонӣ омода сохт. Мард мухолифи ақидаи бародар баромад ва фарзанди дигари хеш қурбон намуд. Баҳр ором шуд, гӯё маҳз ҳамин лаҳзаро интизорӣ мекашид. Бародари мард тоқат накард ва рӯй овард ба бародар:

– Бехтар мебуд, маро қурбон мекардӣ, на зану фарзандонатро.

Мард посух дод:

– Фарзанди падар – меваи ноёфтани. Яъне, ман наметавонам падару модарамро аз олами дигар ёфта, боз мисли ту бародаре дошта бошам. Лекин ман метавонам боз ҳамсар гираму соҳибфарзанд шавам...”

Ин сатрҳо ўро мутаассир мекунад. Дар ниҳодаш ким-кадом як торе канда мешаваду дарду алами сўзон ба дилаш панҷа мезанад.

Лаҳзае зор-зору беовоз мегиряд.

Сипас пораи рўзномаро сӯи оташдон мебарад. Аммо дилаш намешавад, ки онро оташ бизанад. Дасташро пас мекашад, қоғазро аз гарду чанг тоза карда, бо эҳтиёт онро қад мекунад. Ва бурда, ба чомадонаш мегузорад. Баъд бо як азобе дар дегдон оташро мегиронад. Чун оташ аланга мезанад, сатилро гирифта, ба ҳавлӣ об чилча мекунад. Бӯи хок мехезаду ба машомаш мерасад.

Оҳ, чӣ гуворо буд бӯи хоки қадамгоҳи модар!

Боз оҳи бадарде аз сина бадар мекунаду чорўбро ба даст мегирад. Ва ба рўфтани ҳавлӣ шуруъ мекунад.

Умуман Тоҷинисо ҳавлирўбиро аз кўдакӣ басо хуш дошт.

Хомўшии ҳаловатбахшро танҳо садои чорўб халалдор менамуд.

Хиш – хиш... Хиш – хиш... Хиш – хиш...

Оҳ, чӣ садои фораму гўшнавоз!

Паси хиш-хиш, бӯи хоки намнок ба машомаш мезад.

Ва ўро эҳсоси фораму гуворое фаро мегирад... Аммо он дер давом намекунад. Садои таҳлуқаомезе ўро аз ин ҳама маҳрум месозад.

– Бангӣ омад!

Зуд даст аз рӯфтани бозмедорад. Ва ҳамзамон боз садои таҳлуқаомезе ба гӯшаш мерасад:

– Гурезед бачаҳо!

Қомат рост мекунад Точинисо ва безобита мешавад. Ин дам дар бо шиддат боз мешаваду Шўҳрат ба ҳавлӣ медарояд. Вай тез – тез нафас мекашид. Точинисо дар як мижа бо ҳам задан худро ба писараш мерасонад. Ва дар пешони писараш захму хунро дида, аз тарсу ваҳшат сари ҷояш хушк мешавад.

– Шўҳрат, бачачон... ба ту чӣ шуд?

– Ҳеҷ чӣ не, модарчон.

– Чӣ хел ҳеҷ чӣ не, чӣ хел ҳеҷ чӣ не, – якбора ҷилави ашкро сар медиҳад модар. – Охир, пешонаат кафидааст-ку?!

– Модарчон... чизи муҳиме нест, накафидааст, каме харош хўрдаасту халос...

– Биё, писарам, ҷароҳатаро бандам.

– Э, магар ин ҷароҳат аст? Ҳатто кирои бастан ҳам нест...

– Туро кӣ зад?

– Маро ҳеҷ кас назад, модарчон, – зуд ҷавоб медиҳад Шўҳрат.
– Худам афтидам.

– Худат афтидӣ? – боз бо ҳарос мепурсад модар. – Магар туро касе тела дод?

– Не, не, касе тела надод, – сар такон медиҳад Шўҳрат. – Худам давидам.

– О, чаро давидӣ? – қариб, ки гирифта мегўяд модар. – Магар сад бор нагуфтам, ки даводавак накун?

– Охир, бангӣ омад, – ҷавоб медиҳад Шўҳрат, – қариб маро мехўрд.

– Чӣ-чӣ? – ба изтироб меояд модар. – Кӣ гуфт ин гапа?

– Аслам, писари комерсант, – посух медиҳад Шўҳрат. – “Гурез, ки мехўрад” гуфт.

– Натарс, вай шўҳӣ кардааст, – мегўяд Тоҷинисо. – Одам одамро намехўрад.

– Охир сағҳоро хўрдааст-ку?! – рост ба чашмони модараш менигарад Шўҳрат.

– Эҳ, соддае, – мегўяд модар. – Сағ ҳайвон, одам не-ку?

Модар боз чизе гуфтани мешавад, ки овози ғазаболуди Мавлуда-хола мебарояд.

– Худо ҷонта бигира, шармандаи беимон!

Хандаю қаҳ-қаҳаи бачаҳо ҳисси кунҷқобии Тоҷинисоро бедор мекунад. Ва ўро назди дарвоза мебарад. Вай аз роғи дарвоза ба берун менигарад. Як тўда бачагон Идибекро дар миён гирифта, бо ҳаёҳўй чанги кўчаро ба сар бардошта, ўро масхара мекарданд.

– Ту бангӣ ё хари ҳангӣ?! – дод мезаданд.

Онҳо ин суҳанонро такрор ба такрор мегуфтанд. Ва ба сўи ў сангчилу кулўх ҳаво медоданд. Дар ниҳоди Тоҷинисо изтиробе пайдо мегардад. Ва дилаш ба Идибеки бадбахт месўзад.

– Берўзӣ! – мегўяд худ ба худ ва дарвозаро кушода, берун мебарояд, то ки ўро аз асорати бачагон раҳонад.

Вале ин ҳангом замин мекафаду модари ў Идимоҳ пайдо мешавад. Чун чашмаш ба Тоҷинисо меафтад, лаҳзае шах шуда мемонад. Баъд ба қаду басти ў як назар афканда, ба сараш дўғу пуписа мекунад:

– Ҳой, ту барои чӣ баромадӣ?! Ҳа-а, ба тамошо баромадӣ?!

Дили Тоҷинисо дардолуд таҳ мекашад. Ва аз беқарорӣ забонаш ба ҷавоб намегардад.

– Ҳо-о-й, ҷалабча! – боз дод мезанад Идимоҳ. – Тамошо насибат намекунад!

“Ҷалабча” гуфтани Идимоҳ чун барқ ба ҷисму ҷони Тоҷинисо зада, ниҳодашро месўзонад. Бо вучуди ин худро медорад, лому мим намегўяд.

– Лаънатиҳо! Кошкӣ таги мошин мемондед! – Идимоҳ бо дағдағаю дасиса бачаҳоро меронад. Баъд ба писараш амр мекунад:

– Ку, пеш даро!

– Неъ!

– Пеш даро, ки дангалшапат мекунам!

– Ку дангалат?

– Меёбам.

– Намеёбӣ. Ана, вай хушдорат дангал дорад....

– Э, рафтем-е! – вай аз дасти писараш медорад.

– Не, не, намехоҳам! – дасташро аз дасти модараш раҳо мекунад Идибек.

– Рафтем, дору медиҳам.

– Дору? – лабонашро мелесад Идибек.

– Ҳа, дору.

– Неъ! Ту дурӯғ мегӯӣ... Ту ҳамеша дурӯғ мегӯӣ...

– Нон занад, шаҳидо занад, ки дурӯғ намегӯям.

Модараш бо як бечорагиву парешонӣ ба зорӣ медарояд. Аммо Идибек:

– Ман бозӣ мекунам, – мегӯяд.

– Э, бозиат аз сарат монад! – Идимоҳ дубора чанг зада, дасти писарашро ба даст мегираду мекашад.

Идибек чун бача ба пойкӯбӣ медарояд. Модараш бо қаҳр дусе шаппотӣ ба рӯяш мефурорад. Идибек ба гиря медарояд. Вале модараш ба ин аҳамият надода, ўро сӯи хона кашола мекунад. Вай дигар роҳи халосӣ наёфта, ночор аз паси модараш по мекашад. Вале гаштаю баргашта ба қафо нигоҳ мекунад.

– Чӣ ин қадар ба қафоят нигоҳ мекуни? Роҳ гард! – ба сари ў дӯғ мезанад модараш. – Дили ту ба вай ҷалабча кашол?

– О...

– Бо кадом рӯ ба ҳамин ҷалабча менигарӣ?

– Ту ҷалаб, вай зӯр...

– Чӣ? – ба бари рӯи писараш шаппотие мефурорад Идимоҳ.
– Ана, ба ту зӯр!

Ғарқа дар ҳайрату таассуф Тоҷинисо аз онҳо чашм намеканд.

V

Шаб ба сари деҳа чодари сиёҳ мекашад. Ситораҳо якта-якта чашмак зада, рух менамуданд.

Хўроки шомро падару духтару набера як даҳон гап нозада мехўранд. Баъд Парда-бобо баланд-баланд бинӣ меафшонанд. Сипас хомўшӣ ба вуқўъ меояд. Ягон даҳ дақиқа хомўш менишинанд. Оҳиста-оҳиста осмони дили Шўҳрат тира мегардад. Аз зиқӣ ба танг омада, бо гўшаи чашм ба бобояш назар меафканад. Бобояш якпахлў зада, ба фикр фуру рафта буд. Андак коҳида, ранчуру парешонҳол менамуд. Гоҳ-гоҳе сарашро бардошта, як ба атроф нигоҳ мекарду ва боз ба андеша фуру мерафт. Тамоман майли гуфтугў надошт.

Хомўшӣ Тоҷинисоро азоб медиҳад, аз чонаш сер мекунад. Вале сабр пеша менамояд, сафеду сиёҳ намегўяд.

Аммо Шўҳрат наметавонад.

– Бобо, чаро шумо телевизор надоред?

Бо дили нохоҳам бобо ба набера менигарад.

– Доштам, – оҳи сарде кашида, бо таассуф мефаҳмонад бобо.

– Ба яғмо бурданд падарлаънатиҳо.

Ва озурдадилона ғур-ғур мекунад.

– “Ба яғмо бурданд!” – мазмун мегирад набера, лабони маҳинашро бурма карда. – Чӣ хел? Киҳо?

– Киҳо, киҳо?! – мегўяд бобо бо шиддат. – Буқаҳо!

Хаёлу хогири Тоҷинисо парешону пуризириб мешавад. Шўҳрат пушти сар хорида, аввал як ба модараш менигараду боз ба бобо рўй меорад:

– Хайр, чаро навашро нахаридед?

– Бо чӣ харам?! – бо ҳасрат даст ба манаҳаш мебаррад бобо. – Кани пул?

Каме хиҷолат мекашад Шўҳрат ва бо нўти забон лаб лесида, дигар чї гуфтанаширо намедонад. Бобо боз ба дарёи андеша ғарқ мегардад.

– Гову мол, дару дарахтонро ҳам буқаҳо бурданд? – бидуни ихтиёр савол медиҳад Точинисо.

– Ҳа, буқаҳо бурданд! – дод мезанад падараш. – Ҳамаашро буқаҳо бурданд! Ту ҳамин чо мешудї, туро ҳам мебурданд! Фаҳмидї!

Лаҳзае чанд ба хомўшї мегузарад.

Сипас Шўҳрат боз савол медиҳад:

– Чаро буқаҳо танҳо чизу чораи шуморо бурданд?

– Хайр, бас! – хашмигинона мегўяд бобо. – Бисёр донї, пир мешавї!

– Ранги шумо? – дарҳол мепурсад Шўҳрат.

– Чї?! Кї гуфт, ки ман пир? Кї?! – бобо аз ғазаб меларзад.

Чашмони Шўҳрат дар рўи бобо буданд, аммо забонаш ба ҷавоб намегашт.

– Кї гуфт, мегўям?! – мушакҳои рўи бобо пир-пир мепариданд.

– ... ?

Парда-бобо ба Точинисо менигарад ва бо тундї мегўяд:

– Хез, чой мон!

Точинисо итоаткорона бархоста, берун мебарояд. Вай боз ба наберааш рўй оварда, бо шаст мепурсад:

– Модарат гуфт?!

– ... ?

– Ҷавоб деҳ! – дод мезанад бобо. – Модарат гуфт!

Ин фарёд ба дили Шўҳрат саҳт мерасад.

– Не, модарам ҳеҷ чиз нагуфтааст, – ранчидахотир мегўяд ў. – О, худам чашм дорам, дида истодаам-ку.

– Ўхў-ў! – масхараомез мегўяд бобо. – Ҳоло ту боз чашм ҳам баровардї?!

Хашмгинона қавоқ меандозад Шўҳрат ва хомўш мемонад. Ин дам Тоҷинисо чой дам карда медарорад. Пас аз нўшидани як пиёла чой Парда-бобо:

– Пир-а, пир-а... – гўён, ба ғур-ғур медарояд ва ба сўи Тоҷинисо теғи нигоҳ мекашад: – Не, ин бофтаи ту!

Тоҷинисо зери лаб “астағфуруллоҳ” мегўяд.

– Ҳа, инро ту махсус бофтӣ! Ҳа, мехоҳӣ, ки тезтар мураму хонаву дарро соҳибӣ кунӣ.

Аз ин гапҳо гўшҳои Тоҷинисо якбора қулф мезананд, чанд сония чун хуштаки ғафси давомдоре садо мебароранд.

– Тушбераро хом шумурдӣ, духтар! Фаҳмидӣ! Хестӣ, ки хоби ширин! Фаҳмидӣ?! Ҳо-ҳо-ҳо!

Ин ханда гўё корде буд, ки ба дили Тоҷинисо мезаданд. Ин лаҳза тайёр буд, ки замин ўро фуру барад. Дилашро ғусса пахш мекунаду чашмонашро ашки сўзон. Дигар қудрати ба забон овардани ҳарфе намекунад.

Пас аз чанде падараш бо тундӣ амр мекунад:

– Хезед, хоб кунед!

Шаби дароз Тоҷинисо аз оғўши фикру хаёлҳои печ дар печ раҳой намеёбад. Чун моҳии ба соҳил афтада худро ба ҳар тараф мезанад. Хеле ба худ мепечад, аз як паҳлӯ ба паҳлӯи дигар мегардад...

Субҳ аз валвалаи падараш як қад парида, бедор мешавад. Тез ба ҳавлӣ мебарояд. Падараш:

– Гум шав! Дафъ шав! – гўён, чўғизанеро ки дар даст кўдак дошт, тела дода – тела дода, аз дарвоза мебарорад. Ва дарвозаро руст карда, қафо мегардад.

– Аз дасти ин чўғихои лаънатӣ рўз нест-е.

Дили Тоҷинисо сип-сиёҳ шуда, маъюс мегардад.

– Кори хуб накардед, падар.

– Чӣ-й?! – падараш сўи ў теғи нигоҳ мекашад. – Кори хуб накардам?

– Ҳа, – мегўяд Тоҷинисо. – Садақа радди балост. Ҳар чафову ҳар балое пеш ояд, дафъ мекунад...

– Сафсата нахон! – дағалона сухани Тоҷинисоро мебурад Парда-бобо. – Ба чўғи садақа-падақа намешавад.

– Охир, чўғи ҳам инсон аст, – мегўяд Тоҷинисо. – Чун мову шумо дил дорад, дили инсонӣ!

– Дилат ба як чўғии мазанг сўхт?!

Ба ҷои посух Тоҷинисо оҳи дардолуд мекашад.

– Не, дилат сўхт?! – боисрор мегўяд падараш.

Тоҷинисо, дар ҳоле, ки овозаш меларзид:

– Охир, бо умед ба ин даргоҳ омад, – мегўяд. – Вале ноумед рафт. Балки ранҷид. Дуо мекунад...

– Ёй, бефаҳм! – даст меафсонад Парда-бобо. – Аз дуои курмўш борон намеборад!

Ин дам буд, ки шамол мезавад. Ва аз хонаи ҳамсоя садои ровиро ба гўши онҳо мерасонад: “Эй бародар, хайру эҳсон пеша кун, охир аз мурдан яке андеша кун”.

– Лаънатӣ! – Парда-бобо дандонҳояшро ғичиррос занонда, ба хона мебарояд.

Оҳе мекашад Тоҷинисо ва даме ба фикр фурў меравад. Баъд дарвозаро кушода, берун мебарояд. Ба чор сў чашм медавонад. Аз чўғи ному нишон намеёбад. Вай боз оҳе мекашаду ба ҳавлӣ баргашта, андешаманд ба атроф менигарад. Ва баъд ба ошхона меравад.

Дар ҳавлӣ хомўшӣ ҳукумфармо мегардад. Ин хомўширо мияв-мияви гурбае барҳам мезанад. Аён буд, ки гурба гурусна мондааст. Ин дам Парда-бобо аз хона баромада, гурбаро аз думаш гирифта, аз дар берун мепартояд.

Дили Тоҷинисо ба сўзиш меояд.

VI

Аз тақ-тақи дарвоза Парда-бобо беқарор шуда, бо овози баланд:

– Кӣ вай? – мегўяд.

Дубора дарро тақ-тақ мезананд.

– О, кистӣ, даро! – боз бо овози баланд норозиёна нидо мекунад Парда-бобо ва: “Ё бисмиллоҳ!” – гӯён, шитобон сари зону меҳезад.

Дарвоза ғичиррос зада, боз мегардаду писарбачае бечуръатона сар халонда:

– Сағ нест-мӣ? – гӯён, хавотиромез ба чор сӯ чашм медавонад.

Парда-бобо андак ором шуда, як оҳи сабуке мекашад. Баъд:

– Биё, биё, сағ-пағ нест! – гӯён, аз хона мебарояд. – Даро, сағера, натарс.

Писарбачаи даҳ-дувоздаҳсолае сари лучу пои луч аз остона ба даруни ҳавлӣ қадам мегузорад. Ва бо даҳони пури ханда, хушҳолонаю баланд, чун афсар ба командир:

– Салом бобои Парда! – мегӯяд.

Аз “бобо” гуфтани писарбача якбора оташи ғзаби ӯ аланга мезанад. Чашмони оташборашро тоб дода, бо хашму ғзаб дод мезанад:

– Ҳой, сағераи касофат! Тағо гӯӣ, мемури?!

Писарбача дасту по меҳӯрад, музтару лол пушти сар хорида, чӣ гуфтанаширо намедонад.

– Аз ин баъд дигар маро тағо гӯӣ! Фаҳмидӣ?

Писарбача бо овози ҳайратзада, канда-канда:

– Хайр... ана... тағо... – мегӯяд.

– Ана ин гапи дигар, – вай бо табассуми беранге чеҳра менамояд. – Ку бигӯ, чӣ гап дошти?

– Очаи бангӣ маро роҳӣ кард. Гуфт, ки шумо ба хонааш биёед.

– Очаи Идибеки бангӣ? – дафъатан мепурсад Парда-бобо.

– Ҳа, очаи Идибеки бангӣ, – зуд ҷавоб медиҳад писарбача. – Вай шуморо интизор.

– Чӣ, чӣ? – теғи нигоҳашро ба рӯи писарбача равон мекунад. – Маро интизор?

– Ҳа, шуморо интизор, – ҷавоб медиҳад писарбача. – Ба шумо кор доштааст.

– Ба ман кор доштааст? – хеле бо ҳавас мепурсад Парда-бобо.
– Чӣ хел кор?! Нагуфт?

– Надонам, тағо, – китф бар ҳам мекашад писарбача. –
Зиёфат-мӣ, тӯй-мӣ, ким-чӣ маъракае доштааст, мол куштан
лозим будааст.

– Наход? – даҳони Парда-бобо аз хурсандӣ то баногӯш
мерасад. – Ҳай-ҳай! Чӣ хубе! Чӣ хубе! Хабари хуб овардӣ! Акнун
тез рафта гӯй, ки ҳозир расида меояд.

Парда-бобо зуд асбобу анчоми қассобиашро гирифта, аз
ҳавли мебарояд. Ва пас аз нимарӯз бармегардад. Табъаш хеле
чоқ буду рӯҳаш болида. Вай доим бо қавоқи гирифта, ғур-
ғуркунон бармегашт. Имрӯз бошад, дар рӯяш хурсандӣ мавҷ
мезад. Вай бардам-бардам қадам партофта, ба пешдолон меояд.
Ба Тоҷинисо нигариста, қаноатмандона табассум мекунад.
Сипас бо чашмони дурахшон меҳубонона мегӯяд:

– Тоҷинисо, қарсонӣ калонро биёр!

Бе ягон ҳарфу ҳиҷо Тоҷинисо гуфтаи ӯро иҷро мекунад.

– Э, ҳамин Идимоҳ бо бечорагиаш аз мардҳо сад бор авлотар
будаст, – мегӯяд падараш бо чехраи хандон. – Як гӯсфанд
овардаст буқа барин. Кушта додам. Маъракаи тавбақабул
мекардааст.

– Тавбақабул? – бо ҳайрати бепоён мепурсад Тоҷинисо. – Ин
боз чӣ хел маърака?

– Зиёфат дода, Идибек тавба мекунад, ки дигар ҳамон
исқоти банга намекашад...

– Наход? – ғашаш омада, нимғурма мегӯяд Тоҷинисо ва бо
аломати тааҷҷуб сар мечунбонаду ғамангез идома медиҳад: –
Аҷоиб!.. Корҳои дунё хуб ғалатӣ-куя!..

– Э ба корҳои дунё чӣ кор дорӣ, – бепарво даст меафшонад
падараш ва бо ваҷд нидо мекунад: – Ин гӯшти додагиша бин!
Ягон даҳ килло меояд-е! Боз ҳамааш лаҳм-а!

Авзои Тоҷинисо тағйир меёбад, чехрааш ғамолуд мегардад.

– Э, ба гӯшт нигар!

Тану ақли Тоҷинисоро эҳсосоти хавотирангезе паҳш мекунад.

– Як чор табақ авқот кун, – ба Тоҷинисо рӯй меорад падараш.
– Ба масҷит барам. Ба арвоҳи модарат. Арвоҳаш шод мешавад.
Дили Тоҷинисо дардолуд таҳ мекашад. Сар то пояш ваҷаррос мезанад. Ва қатъӣ:

– Не! – меғӯяд.
Абрӯвони падараш тааҷҷубомез боло мешаванд.
– Э, чаро?
Вай бо овози ларзон меғӯяд:
– Ман арвоҳи модарамро бо гӯшти чалаби чилк... - ра шод намекунам.
– Кӣ гуфт, ки ӯ чалаби чилк... - ра? Кӣ гуфт?! Кӣ?!
– Кӣ? Худатон. Ё фаромӯш кардед? Ба ёдатон биёрам?
– Оббо! – норозиёна пешонӣ турш мекунад падараш ва созишкорона илова менамояд: – Ба ҳар гап часпида нагир-дия. Забон беустухон, сари қаҳр ҳар гап гуфтан мегири...

– Одам сари қаҳр гапи ҳаққа меғӯяд, – чиддӣ меғӯяд Тоҷинисо.
– Хайр, ҳеч гап не, – бепарво даст меафсонад Парда-бобо. – Не гӯӣ, лозим не. Бирён кун, худамон меҳӯрем.
– Ман ин гӯштро ба дег роҳ намедиҳам!
– Охир, чаро? – бо ҳайрати беандоза мепурсад падараш. – Барои чӣ?
– Барои он ки ҳаром аст ин гӯшт.
Падараш наошуфта, бепарво, гӯё худ ба худ меғӯяд:
– Хайр, боз беҳтар. Мефурушам, пул мекунам.
Ин дам садои раъд баланд мешавад. Шамоли сахте вазида, чангу хокро ба рӯи карсон мезанад.
– Ё тавба! Дар тобистон тундар-а! – меғӯяд Парда-бобо ва ба Тоҷинисо рӯй меорад: – Дидӣ, ин ғазаби Худо.
Тоҷинисо ҳарфе намезанад.
– Ҳмм-м, – мад мекашад ӯ ва туршрӯёна карсони гӯштро дароварда, пинҳон мекунад. Баъд бо нафрат ба Тоҷинисо нигоҳе меафканаду муштонашро гиреҳ карда, мочарочӯёна дод мезанад:

– Яқрави аблаҳона!

Тоҷинисо ҳис мекунад, ки агар ҳозир ба падараш сухане гӯяд, қиёмат қоим мешавад. Аз ин рӯ сукут варзиданро авло медонад.

Парда бо чашмони беқарору хашмолудаш ба ҳар тараф нигоҳ карда, ғур-ғуркунон зери лаб чизе мегӯяд. Сипас бадар меравад. Осмони дили Тоҷинисоро абри яъсу ноумедӣ мепӯшонад. Ва ба назараш чунин менамояд, ки вай ким-кадом сухани даркориеро ба падараш нагуфт. Аз ин рӯ худро мазаммат менамояд. Аммо дилаш сабуқӣ намеёбад, баракс дардолуд фишор меҳӯрад. Ва беихтиёр нидо дар медиҳад:

– Оҳ, модарчон!

Беқарор гашта, дигар ба худ ҷои нишаст намеёбад. Дар гирду атроф ҳеҷ чизеро пайхас намекунад. Бехудона чанде ин сӯ, он сӯ гашту гузор менамояд. Сипас ба девор така карда, менишинад. Ба нуқтаи номаълуме нигариста, ба хаёл меравад, гӯё чашмонаш раҳ медиданд. Баъд гапи падараш чун барқ ба хотираш мерасаду садои тағораи зангзада барин дар гӯшҳояш ҷарангос мезанад: “Ҳа, меҳоҳӣ, ки тезтар мураму хонаву дарро соҳибӣ кунӣ”.

Гӯё зарбаи сахте хӯрда бошад, таконе меҳӯрад. Ончунон хиҷолат мекашад, ки аъзои баданаш лаввӣ дар мегирад. Баъд алами дилаш тоза мешавад. Ва дигар оби дидагонашро манъ карда наметавонад.

Мегирист Тоҷинисо, бо алам, вале беовоз мегирист. Аз чашмонаш ғура-ғура ашки шӯру сӯзон ба ду бари рӯяш метаровид.

VII

– Э ба дилам зад ин ғайбатхона! – бо нафрат мегӯяд Парда-бобо ва ба масҷит намеравад, намозашро дар хона меҳонад.

Тоҷинисо аз ин рафтори падараш ба изтироб меояд ва таҳи дил: “Бо дасти чап аз хоб хестанд-чӣ!” – мегӯяду сир бой

намедиҳад. Парда-бобо пас аз адои намоз бо духтару наберааш гирди дастархон нишаста, наҳорӣ мекунад.

– Бобочон, чӣ хел нағз-а? – ба шавқ омада, мегӯяд Шўҳрат.

– Чӣ нағз? – мепурсад Парда-бобо ба наберааш нигоҳ карда.

– Якҷоя хўрок хўрдан, – хурсандона ҷавоб медиҳад Шўҳрат.

Дар андоми Парда-бобо аломати ризомандӣ хувайдо мегардад. Ва ў зери манаҳашро хорида:

– Агар ба гапи ман гўш кунед, – мегӯяд, – ҳамеша, ана, ҳамин хел якҷоя хўрок мехўрем.

Чойхўрӣ қатъ мегардад.

– Падар, ба дастархон дуо кунед, – ба падараш мурочиат мекунад Тоҷинисо.

– Ҳа, албатта, ҳозир, – мегӯяд падараш ва зери лаб дақиқае пичир-пичир карда, ким-чӣ мегӯяду дар охир бо овози баланд:

– Аллоҳ таоло ҳамаи моро ба мақсад расонда, ҳаёти осуда ва бобаракат ато кунад. Илоҳо, тақаббули дуо!

Баробари Парда-бобо Тоҷинисоу Шўҳрат дасти дуо ба рӯ мекашанд. Парда-бобо ба Тоҷинисо, ки дастархонро меғундошт, мегӯяд:

– Духтарам, ман ба ту як даҳон гап дорам.

Ҳайрон мешавад Тоҷинисо ва дар чояш менишинад. Парда-бобо як лаҳза чашм ба рӯи Тоҷинисо медўзад. Сипас оҳиста лаб ба сухан мекушояд:

– Ман сари мў коре дорам. Яке касе ки омада монад, хўш қабул кун, падарам ҳозир расида меояд гўй. Ҳа, акнун қилиқҳои шаҳриата парто, расму русуми деҳаро ёд гир.

Хотири Тоҷинисо парешон мегардад. Парда-бобо сарулибоси тозаашро пўшида, баромада меравад. Пас аз рафтани бобо Шўҳрат беқарор мешавад. Вай тезтар ба назди Ёдгор рафтан мехост.

– Модарҷон, мумкин аст, ман назди Ёдгор равам?

– Ии... писарҷон, айб аст-е! – таънаомез мегӯяд Тоҷинисо.

– Эъ, чӣ хел? – абрў барҳам кашида, мегӯяд Шўҳрат.

– Гуфтанашон мумкин, ки дар хона роҳ намедиханд, ки ҳар рӯз ба назди Ёдгор меояд, – меғӯяд Тоҷинисо.

Аз ин гап дар андоми Шўҳрат аломати маҳзунӣ хувайдо мегардад. Вай пушти сар хорида, каме фикр мекунад. Баъд ба модараш рӯй оварда:

– Хайр, Ёдгорро ба хонаи худамон меорам, – меғӯяд. – Майлаш?

– Майлаш!

Пас аз рафтани писараш Тоҷинисо корҳои майда-чўйдаи хонаро тамоm мекунаду рӯи ҳавлиро об зада мерўбад. Хокрўбаҳоро бардошта, назди оғил мепартояд. Офтоби оламафрўз нурҳои тиллорангашро ба ҳавлӣ мепошид. Вай аз ин рўҳ гирфта, об гарм мекунад. Ва ба чомашўй даст мезанад. Ногоҳ чашмаш ба се-чор мокиёнҳои ҳамсоя меафтад, ки даруни ҳавлӣ мегаштанд. Ва ба умеди пайдо кардани кирме ё донae панча мекашиданду нўл мезаданд. Як дил мекунад, ки мурғхоро биронад. Аммо зуд аз ин раъяш мегардад.

“ – Мон гарданд, ризқи худашонро мехўранд” – меғӯяд дар дил.

Ин лаҳза бар хилофи чашмдошти ў Идимоҳ бе пушт-пушт даромада меояд. Аз ин ташрифи ў дили Тоҷинисо дарун мезанад. Якбора ғазабаш чўш мезанаду мисли каси сармозада меларзад. Идимоҳ чандон ки ба ў наздик мешуд, ғазабаш бештар ба чўш меомад. Ва дар дилаш хоҳише рў мезад, ки рўирост ба вай адаб нишон бидихад. Аммо чӣ хел? – инашро ҳанўз намедонист.

Идимоҳ худро мисли занҳои тўйрав орою торо дода буд. Ва бо ишваю ноз чунон қадам мезад, ки гўё дар олам ягона олиҳаи ҳусну зебоӣ бошад. Вай мисли шахси наздику мўнису меҳрубон нишотомез меғӯяд:

– Ассалому алайкум, Тоҷинисочон!

Ба рағми ў Тоҷинисо тез-тез нафас кашида, базўр худдорӣ мекунад ва:

– Салом, – меғўяд, аммо аз ҳолу аҳвол пурсидан худдорӣ мекунад. Бо ӯ рағбати сухангӯӣ надошт. Умуман ба вай суханро ҳайф медонист. Як дил қард ки ӯро биронад. Аммо мақоли: “Изои бандаи мўъмин ҳаром!”-ро ба ёд оварда, раво намедонад. Вале аз осудагии Идимоҳ ба тааҷҷуб меояд. Вале, Идимоҳ хеле осуда буд, гўё ҳеч ғаму ташвише надошта бошад.

– Эҳ, азизакам, Тоҷинисочон! – музаффарона меғўяд Идимоҳ.
– Охир, ба ту ки мондааст чомашўиро. Биё, ба ман деҳ, ман мешўям.

Каме дасту по меҳўрад Тоҷинисо ва лаҳзаи дигар куртаи шустаистодаашро дар дасти Идимоҳ мебинад. Якбора оташи ғазабаш аланга мезанаду хунаш ба чўш меояд.

– Куртаро мон дар тағора!

– Намемонам!

– Мон! – дандонҳои Тоҷинисо ғичиррос мезананд. – Мон меғўям!

– Не!

– Эъ, ин сў те-е! – бо ғазаб куртаро аз дасти Идимоҳ кашида мегирад Тоҷинисо.

Идимоҳ беҳаёёна қоҳ-қоҳ механдад. Гўшҳои Тоҷинисо қулф мезананд. Ва ҳамон манзараи қабехи ҷуворимаказор пеши назараш ба чилва меояд.

“ – Чӣ мешавад, агар инро ба рўяш кашам?” – ва ҳамон лаҳза аз ин фикри худ шармаш меояд.

– Тоҷинисочон, ба ман деҳ, – бо илтиҷо меғўяд Идимоҳ. – Не нагў, бидеҳ. Охир, дастони ту барои ин қор не.

– Чӣ, дастони ту дигаранд?!

– Ҳа, дастони ман дар чомашўӣ саҳт шудагӣ, – меғўяд ӯ ва меҳоҳад ба тағора даст занад.

– Не, не, лозим не, – намегузорад Тоҷинисо. – О, ту одами солхўрда, нағз намешавад.

Суханони Тоҷинисо ба иззати нафси Идимоҳ саҳт мерасанд. Вале ӯ сир бой надода, лабҳандзанон меғўяд:

– Э, ту чиҳо меғўӣ?! Ман ҳоло аз дунё ҳеч чиз нахўрдаам.

Тоҷинисо хунсардона мегӯяд:

– О, сари чанд мардро хӯрдӣ-ку?! Магар кам аст?

Дасту по мехӯрад Идимоҳ, вале филҳол худро ба даст гирифта, қоҳ-қоҳзанон механдад. Сипас гапро сӯи дигар мекашад:

– Эҳ, кори бисёр ачиб шуд! Ман чунон хурсанд ки! Медонӣ, писарам тавба кард. Ҳа, ҳеҷ гоҳ ин банги лаънатира дигар ба даҳон намегирам гуфт. Бо “Қуръон” қасам хӯрд.

– Ягон қасаме бошад, ки онро шикаста нашавад?! Одамон: “Нон кӯрам кунад!” – гӯён, қасам мехӯранд, вале касе кӯр нашудааст.

– Писари ман қасамшикан не! – ҷиддӣ мегӯяд Идимоҳ. – Вай мард, қавлаш якта! Дар маъракаи тавбақабул чанд кас писарамро таъриф кард. “Писар дошта бошӣ, ҳамин хел бошад” – гуфтанд. Рост, писарам бачаи хуб, ояндадор.

Дар лабони Тоҷинисо табассуми тамасхуромез падида меояд:

– Чӣ ҷои таачҷуб! Модар чӣ гуна, писар намуна!

Идимоҳ ғазабашро фуру нишонда, мегӯяд:

– Писарам ба наздикӣ кори зӯр мегирад. Як ҷӯрааш ваъда кардааст. Нозири роҳ. Кори сердаромад. Серпул, ки шуд, дигар кадом вазифеаро, ки хоҳад, харидан мегирад.

Ба рӯи Тоҷинисо нигариста, хушҳолона табассум мекунад:

– Акнун орзу дорам як тӯйи дака-данг карда, сари писарҷонама чуфт кунам. Арӯс бисёр. Чанд нафараш дар орзуи писарам сӯхта гаштаанд. Қариб, ки ҳар рӯз ба ман рӯи рост маро келин кун, мегӯянд. Лекин гап дар даҳони писарам. Касеро ки маъкул кунад, ҳамонро келин мекунам.

Бо аломати таачҷуб Тоҷинисо сар мечунбонад.

– Аҷоиб!.. Корҳои дунё хуб ғалатӣ-куя!..

– Э, ғалатӣ ҳам гап шуд, – боз бо ҳамон шукуфтаҳолӣ мегӯяд Идимоҳ ва ба сифати писараш мепардозад.

Бо таърифи ба қавли худаш “ҷону ҷигари панҷ панҷааш ҳунар”-и худ гӯшу майнаи Тоҷинисоро мехӯрад. Дигар

Тоҷинисоро тоқати шунидани суханони тумтароқи вай намонанд. Ва сухани ўро бурида, бо тамасхур неш мезанад:

– “Мушк он аст, ки худ бибўяд, на он ки аттор бигўяд!”

– Ҳа, албатта, албатта! – гўён, Идимоҳ онро фуру мебарад. Ва ба лаби суфа нишаста, гапро дигар сўй тоб медиҳад:

– Модарат – чояш ҷаннат бод! – зани хуб буд. Мо дугона будем. Маро нағз медид.

Як эҳсоси даролуде дили Тоҷинисоро фишор медиҳад. Боз ғазабаш ҷўш мезанаду инони тамкинро аз даст дода, тунд меғўяд:

– Модари ман ҳеҷ гоҳ дугонаи ту набуд!

– Ба ту дурўғ, ба Худои таоло рост, – меғўяд Идимоҳ. – Дугона буд, дугонаи ҷонӣ. Ту хабар надорӣ.

Дар ин асно Тоҷинисо аз тағора ҷойпўшро бароварда, ба фишурдан сар мекунад.

– Биё, ёрӣ диҳам, – Идимоҳ аз як лаби ҷойпўш доштани мешавад.

– Лозим не! – Тоҷинисо ўро бо оринчаш тела медиҳад.

– Хайр, ман рафтам, – меғўяд Идимоҳ, – ба ту халал намерасонам. Ягон чиз даркор бошад, гўй, истиҳола нақун. Аз таги замин бошад, ёфта медиҳам.

– Ҳама чиз дорем, ба ҳеҷ чиз мўхтоҷ нестем, – тунд меғўяд Тоҷинисо.

– Ҳа, хуб, – меғўяд Идимоҳ ва гўё чизе ба ёдаш мерасад, ки ба Тоҷинисо рўй меорад:

– Як чизро бояд ба ту хотиррасон кунам. Аз ҳамин Мавлуда хушёр шав. Беҳтараш ўро тамоман ба хонаатон роҳ надех. Аз дасти вай лаънатӣ ҳар кор меояд. Охир, вай ҷодугар аст, ҷодугар!

– Чӣ-ӣ?! Чӣ гуфти?!

– Меғўям, ки Мавлуда ҷодугар! Қасам ба арвоҳи модарам, ки ў ҷодугар! Ҳа, ҳа! Охир, ҷодугар набошад, дар чилсолағӣ мезояд?!

Ин суханон чигари Тоҷинисоро мисли тир мешикофанд. Ва Идимоҳ ба назараш нафратомез менамояд.

– Ҳой, сафсата нагӯй! – бо нигоҳи танаффуромез хитоб мекунад Тоҷинисо. – Вай ту барин беномусу чалаб не!

– Ту, Тоҷинисо, сахтзабонӣ нақун. Дар ин дунё ҳама чиз гузарон аст.

– Бале, ҳама чиз гузарон аст. Он ҳама иғвову дағдаҳоят ҳам гузашта рафтанд.

– Дуруст мегӯӣ, Тоҷинисочон, – мегӯяд Идимоҳ. – Биллоҳи азим рост мегӯӣ. Агар соддаву зудбовар намешудам, магар ба макри Мавлуда меафтидам. Ҳамин Мавлудаи далла илтимос кард, ақлафро дуздид, ки овоза кун, Тоҷинисо бо бачаи ҳаромиаш омадааст, наҳсӣ дорад, деҳаро вайрон мекунад, ўро пеш кунед.

Дигар Тоҷинисо худдорӣ карда наметавонад. Ҳамчун паррандаи гуруснае, ки ба сайди худ ҳамла мекунад, рост аз чояш мехезад. Дандонҳояш ғичиррос мезананд. Ва ҳамин лаҳза хоҳише дар дилаш рӯ мезанад, ки аз мӯи Идимоҳ бигираду тити ғозашро барорад. Аммо зуд аз ин раъяш мегардад. Танҳо бо сахтӣ:

– “Айба кӣ кунад – маиб!” – мегӯяд.

Аз ин гап Идимоҳ завқ карда механдад.

– Рост, айб аз Мавлуда гузашт...

– Ғаррию пешхезӣ?! – якбора оташ мегирад Тоҷинисо.

– Э ҳа-а-а! Калам заду кўрам зад, пасмонда кулўхам зад! – таъна мезанад Идимоҳ ва даст ба миён гузошта, кундаи синаашро ҷунбонда – ҷунбонда пештар меояд. – Оё ту медонӣ, ки ман кистам?!

– Бале, медонам! – бо қатъият мегӯяд Тоҷинисо. – Бисёр хуб медонам! Гўям ту кистӣ?

– Ку гўй! Кани гўй!

Қалби Тоҷинисо номўътадил мезад.

– Ту ҳамонӣ, ки дар ҷуворимаказор дар оғўши марди бегона: “Ой... оҳ... оҳиста, мемурам...” – гўён, дод мезанӣ!

Аз оҳангу ифодаи ин суханон аъзои бадани Идимоҳ ба ларза меояд.

– Ту, чалабча, кай боз забон баровардай? – бо арбада мегӯяд ӯ.
– Э, аслаш ба ту гап ҳаром! Охир, шогирд тарафи Устод меравад. Устои ту кӣ? Чалаби Мавлуда-да!

– Дамата гир! – саҳт мегӯяд Тоҷинисо ва баъд орому солору таъсирангез идома медиҳад:

– Холаи Мавлуда зани баномусу баиффат аст. Агар ин суханонатро бифаҳмад, тика-тикаат мекунад.

– Э, холо ист, онаи зори Мавлудаатро аз Тошқўрғон нишон медиҳам! – дўғ мезанад Идимоҳ.

– Агар ман ин суханонатро ба ӯ расонам, – мегӯяд Тоҷинисо. – Онаи зори туро аз Тошқўрғон нишон медиҳад! Расонам?

Идимоҳ аз нигоҳи оташбори Тоҷинисо дасту по мехӯрад, гӯё ба баданаш мўрғак медавад.

– Хўш! – бо қатъият мегӯяд Тоҷинисо. – Расонам?!

– Не, не..., – гӯё ба шири чўшида оби сард рехта бошад, нафасаш танг мешавад.

– Набошад, тез аз ин ҷо бирав!

– Ҳа, ҳа..., – саросема мегӯяд Идимоҳ.

– Тез! – бо овози шиддатнок мегӯяд Тоҷинисо.

Идимоҳ дигар ҳарфе назада, чунон ки ачинаеро “бисмиллоҳ” мегӯӣ, ҳавлиро тарк мекунад.

Қалби Тоҷинисо ба дард меояд.

– Аз паю қадами ӯ ягон фалокат мехезад, – бо таассуф сар мечунбонад Тоҷинисо ва аз таги долон ҷорўбро мегираду зуд-зуд паю қадами Идимоҳро ҷорўб мекашад.

Ҳавлӣ сокит мегардад. Ва гӯё ҳеҷ ҷонзоде ҷуръат надошт, ки ин сукунатро бишканад. Гўшҳои Тоҷинисо хуввос мезаданд. Ва афту андоми Идимоҳ аз пеши назараш дур намешуд. Аз ин нафраташ мечўшиду дилаш беҳузур мешуд. Зуд ба шўстани либосҳо шурў мекунад. Бо зардаву тез-тез либосшўӣ мекард. Бад-ин восита кушиш менамуд, ки афту андоми Идимоҳро биронад. Аммо ин ба ӯ даст намедод. Баногоҳ эҳсос намуд, ки

баданаш мурғак мезанад. Андӯҳгинона лабҳояшро газида, дар дилаш озори ниҳониеро эҳсос менамояд. Ва аз дарду алам чилави гирияро сар медиҳад.

– Эҳ, модар, модарҷон! – мегӯяд Тоҷинисо гирифта. – Шумо чӣ кор кардед? Чаро ин қадар барвақт моро танҳо гузоштед?

Ашк мерехт Тоҷинисо, вале дилаш ҳеч сабуки намеёфт.

VIII

Он бегоҳӣ хоб аз чашмони Тоҷинисо мепарад. Фикр мекард, ки “кори сари мӯ”-и падар ба назди ӯ равон кардани Идимоҳ будааст. Барои чӣ? Бо кадом мақсад? Ба ин саволҳо ҷавоб намеёфт. Ҳине ки чашмонаш аз зӯри хоб пӯшида мешуданд, дар муқобилаш падараш пайдо мегардид. Ва ба сараш арбада мебардошт: “Ту чаро бо меҳмон дағали карда, ӯро аз хонаи ман пеш кардӣ?! Кӣ ба ту иҷозат дод?!”

Тоҷинисо як қад парида, чашм во мекард ва аз нав дар ҳамин бора фикр меронд. Онҳо чӣ нақша дошта бошанд?

Боз ғанаб мебарад Тоҷинисоро ва боз дар муқобилаш падараш пайдо мегардад. Ба сару рӯяш хун зада, оташинтар шуда буд: “Меҳмон атои Худо аст. Ту бошӣ, таҳқир кардӣ, рав гуфтӣ! Аз Худо натарсидӣ? Туро Худо мезанад!”

Оҳ, чӣ шаби дарозе шуд он шаб!

Бад-ин минвол, нимхобу нимбедор шабро ба саҳар мебарад. Ва субҳи барвақт барои падараш оби таҳорат омода месозад. Вале падараш аз хоб намехезад. Бо нигоҳи вазнин ва ҳисси хавотир ба дари хонаи хоби падар чашм медӯзад. Ногоҳ тарсу ҳарос ӯро фаро мегирад. Гӯшашро ба дар наздик бурда, гӯш меандозад. Садои хуроккашии падарро шунида, каме осуда мешавад. Лаҳзае пас боз бесаранҷом мегардад:

– Охир, намозаш қазо мешавад? – мегӯяд худ ба худ ва ба назди дари хонаи хоби падар меояд. Ва даст дароз карда, мехоҳад дарро тақ-тақ нохун бизанад. Аммо метарсад, аз раъяш мегардад.

Оҳ мекашад, оҳи вазнин. Ва рафта дар чогаҳаш дароз мекашад. Дароз мекашаду ғанабаш мебарад. Арбадаи падараш ўро бедор мекунад.

– Тоҷинисо!.. Кучой?! Тоҷинисо, дар кадом гўри?!

Саросема берун мебарояд.

– Мурдахобат бурд! Бо касофатии ту ман аз намоз мондам!

Дар чашмони Тоҷинисо ашк ҳалқа мезанад.

– Наҳс! Касофат! – дод мезанад падараш ва баромада меравад.

Дар оғўши рўзи нав Тоҷинисо бо қалби гирёну ашки сўзон ба лаби чўй меравад. Дасту рўяшро бо оби сарду гуворо мешўяд. Каф карда-каф карда обро ба сару рўяш мепошад. Ба тану қонаш як ҳаловату хушёрӣ медамад. Баъд бо кафи дастонаш об менўшаду аз ҳавои тоза чуқур-чуқур нафас мегирад.

Сипас аз оби равону софи чўй чашм нақанда, баланд мегўяд:

– Худоё шукр, сад бор шукр!

Хуршеди оламтоб аз фарқи қуллаҳои кабудфои Машрик чун арўси нозанин сар мекашад. Аммо тамошои он ба ў муяссар намегардад. Зеро ин вақт сангчае ба оби чўй меафтад. Тоҷинисо як қад парида, қонсарак аз қояш мехезад. Аз пушт садои дурушти мардонро мешунавад:

– Ҳой занак, тарсидӣ!

Саросема қафо гашта, Идибекро мебинад. Қиёфааш дарҳол чиддиву дигаргун мешавад. Бо тундӣ ба ў нигоҳе меафканад:

– Ин чӣ қилиқ?!

– Чӣ қилиқ?! – Идибек даҳонашро инч карда, табассум мекунад. Дар оҳанги сухани Идибек як тобиши ҳавобаландонае шунида мешуд. Аз дидагонаш, ки ба рӯи Тоҷинисо дўхта шуда буданд, гўё оташ меборид.

– Ҳа, ин чӣ қилиқ?! – бадқаҳрона мегўяд Тоҷинисо.

Аз Тоҷинисо чашм нақанда, Идибек хандаи ғарибе мекунад. Баъд сигор ба даҳон бурда, ҳарисона пайи ҳам чанд дуд мекашад. Сипас дудро аз даҳону бинӣ бароварда, ду-се қадам сўи Тоҷинисо мегузорад.

– Э-э... Исто... пеш набиё... – дасту по мехўрад Тоҷинисо.

Идибек қоҳ – қоҳ механдад. Сигорро ба замин партофта, поймол мекунад ва лоҷарам ҷониби Тоҷинисо пой мемонад. Ва ўро оғўш карданӣ мешавад. Тоҷинисо:

– Ваҳ! – гўён, ба худ меояду ўро тела медиҳад.

Идибек чанд қадам қафонокӣ рафта, базўр мувозинаташро барқарор мекунад.

– Оҳо! Зўр будай-ку?! Ҳеҷ гап не, ин зўрӣ то чогаҳ, – хушнудона каф ба ҳам соида, гургвор ба Тоҷинисо менигарад Идибек. – Зан дар чогаҳ, хоки погаҳ.

Саропои Тоҷинисоро оташи ғазаб месўзонад.

– Э, гўсолаи бешох! – бо ғазаб сўи вай теги нигоҳ мекашад Тоҷинисо. – Девона шудӣ?!

– Чӣ, чӣ? Девона? Ҳа, девона шудам! Девонаи ту! – боз хандаи ғарибе мекунад Идибек ва хирасарона боз ба Тоҷинисо наздик меояд. Тоҷинисо ҳаросон, вале чиддӣ нидо мезанад:

– Пеш наё!

Қоҳ-қоҳ механдад Идибек:

– Кадом зан ба шавҳаршавандаш ин хел дурушт муомила мекунад?

– Шавҳаршаванда?!

– Ҳа, ман шавҳаршавандаат!

Аз хашм оташ мегирад Тоҷинисо:

– Ин хобата ба об гўй!

– Ҳоло ҳамин хел? – таҳдид мекунад Идибек. – Ҳоло мебинем, ки кӣ хобаша ба об мега, ман ё ту.

Оташи ғазаби Тоҷинисо шадидтар мегардад:

– Меғўям, ки пеш наё!

Бо чашмҳои фурурафтаю пуртамаъи худ Идибек тани Тоҷинисоро шикофта, меғўяд:

– О, чӣ меҳаросӣ? Нав дидӣ марда? Ё шаҳриҳо дигаранд? Онҳо шоху дум доранд магар?

Аз ин суханони таҳқиромези Идибек Тоҷинисо инони ихтиёр аз даст медиҳад, дод мезанад:

– Дафъ шав!

– Натарс, ман одамхӯр не.

Тоҷинисо беихтиёр боз дод мезанад:

– Ту сағхӯр!

– Сағхӯр? – мепурсад Идибек ва қоҳ-қоҳзанон ба ханда меоғозад. Беист механдаду механдад. Хандааш хандае буд ғарибу аблаҳона. Ниҳоят ҷилави хандаашро мегирад:

– Ҳа, ту рост гуфти... Ман сағхӯр! Сағ хӯрда, сағ хӯрда, чунон зӯр шудаам, ки мондан гир. Биё, акнун як оғӯшат кунам.

– Эъ, гум шав аз назарам! – бо қаҳр Тоҷинисо ба рӯи Идибек шаппотии сахте мезанад.

Аз зарбаи торсакии сахт Идибек:

– Ох! – гӯён, як қад мепарад.

Тоҷинисо саросема аз ӯ дур мешавад.

– Эй Тоҷинисо, чӣ мегурезӣ? Ту зани ман мешавӣ! Ҳа, ҳама кор ҳал шудагӣ.

– Ҳо-о-й, бангии сағхӯр! Ин хобата ба об гӯй! – мегӯяд Тоҷинисо ва ба хона медарояд.

Аз шиддати ғазаб дилаш дар қафаси сина тангӣ мекард, дасту пояш меларзиданд. Вай қадре худро ба даст гирифта, ин сӯ – он сӯ менигарад. Баъд муддате рӯ-рӯи ҳавлӣ гаштугузор мекунад. Сипас меистаду ба дуриҳо назар меафканад, вале ғуссаву зикқиашро дур карда наметавонад. Ногоҳ ба хаёли фиребное дода мешавад. Бангӣ-дия, сафсатаи ҳавой мехонад. Аз ин пиндошт сабуки намеёбад. Осмони дилашро чун абри боранда якбора сиёҳӣ мегирад. Дасту дилаш ба коре намерафт. Ошуфтаю димоғсӯхта охи дардноке кашида, рӯи кундачаи буридаи худ менишинад.

Акнун паи ҳам оҳ мекашиду оҳ.

Банохост чашмаш ба мӯрчае меафтад. Мӯрча дони аз худ калонро кашола мекард. Азму талоши мӯрча ҳушу ёдашро мерабояд. Мӯрча донро мекашид, гоҳе аз қафо гузашта, онро тела медод. Ранҷкашии мӯрча ӯро ба ҳайрат меорад. Ва дарк менамояд, ки мӯрча ғами ҷони бачагонашро хӯрда, аз ҳоло барои зимистон озуқа захира мекунад.

– Э офарине! – беихтиёр нидо мезанад Тоҷинисо ва ба риққат меояду дар чашмонаш ашк меҷўшад.

Баъд хаёлаш ба падараш меравад.

“ – Ба падари ман чӣ шуда бошад? Чаро беғаму бепарвост? Оё агар беғаму бепарво намебуд, хонаву дар ба чунин шаклу аҳвол меафтод? Ҳамин ҳам зиндагӣ шуд?..”

Аз садои гўшхароши дарвоза як қад парида, ба худ меояд. Ва писарашро дида, саросема оби дидагонашро пок мекунад. Шўҳрат сархам, маъюсу ғамгин по ба дарун мегузорад. Ба модараш ким-чӣ хел як нигоҳи норозиёнае меафканаду ҳеҷ чиз нагуфта, рӯй ба дигар сў метобад. Ва дар ҳамон ҳолат сокиту беҳаракат мемонад. Як эҳсоси дардолуде дили Тоҷинисоро фишор медиҳад.

– Шўҳратҷон!.. Писаракам, чону чигарам! – гўён, ўро ба оғўш мегирад Тоҷинисо ва ба димоғаш бўи хоси писараш мезанад.

Дили Шўҳрат мусичаи ба дом афтодагӣ барин метаппид. Модар авзои писарашро дида, ба ҳарос меафтад. Ва дилаш меларзад.

– Ба ту чӣ шуд, Шўҳратҷон?

Чашмҳои Шўҳрат синчакорона ба модараш менигаранд.

– Модарҷон... як чиз пурсам.

Модараш табассум мекунад:

– Як чиз не, даҳ чиз пурс, писарҷон.

Шўҳрат як ба гирду атроф чашм давонда, оҳиста меғўяд:

– Не, дар ин ҷо не.

– Чӣ, гапат махфист? – мепурсад модар.

– Ҳа, – меғўяд Шўҳрат ва чашмонашро аз замин набардошта, сўи хона қадам мезанад.

Онҳо рў ба рў менишинанд.

– Хайр, гўшам ба ту, – меғўяд модар, – пурс охир.

Шўҳрат сар бардошта, ба рўи модар менигарад:

– Модарҷон... шумо... шумо... ба шавҳар мебароед? – овози Шўҳрат меларзад.

– Чӣ-ӣ? – як қад мепарад Тоҷинисо ва гӯшҳояш қулф зада, аз чӣ бошад, ки забонашро ба гап дароварда наметавонад. Ва аз шиддати ҳаяҷону изтироб дар пешонааш қатраҳои арақ пайдо мешаванд.

Ду чашми Шўҳрат ба рӯи модар менигарист.

– Шўҳратҷон, ин гапро ба ту кӣ гуфт? – бо ҳаяҷон мепурсад Тоҷинисо.

– Шунидам.

– Шунидӣ?

– Ҳа, – кӯтоҳ посух медиҳад Шўҳрат.

– Не, ин гап дурӯғ аст, – мегӯяд модар. – Касе ин гапро бофтааст.

– Чаро гапро мебофанд?

– Чаро гапро мебофанд? – гашта мепурсад модар. – Барои иғво. Ҳа, писарҷон. Иғво меандозанд, то ки ба мақсадҳои нопоки худ бирасанд.

Шўҳрат бо ҳайрат ба модараш менигарад.

– Ман ҳеҷ гоҳ ба шавҳар намебароям, – чиддӣ мегӯяд Тоҷинисо. – Дар дили ман ба ғайри ту дигар ба касе ҷой нест. Ту қуввати дилу ҷони манӣ.

– Медонам, модарҷон шумо дурӯғ намегӯед, – мегӯяд Шўҳрат.

– Лекин бобоям ганда. Аз дасти ӯ ҳар кор меояд. Вай... вай гӯрсӯхта.

– Чӣ? – як қад мепарад Тоҷинисо, гӯё касе ба рӯяш шаппотие зада бошад. – Ин боз чӣ гапат?

– Охир, дар деҳа ҳама ҳамин хел мегӯянд, – оҳиста сар ба зер меафканад Шўҳрат.

Тоҷинисо писарашро ба оғӯш гирифта, сару рӯяшро бўсаборон мекунад. Баъд қатъӣ мегӯяд:

– Аз дасти бобоят ҳеҷ кор намеояд.

Шўҳрат ба рӯи модар менигарад:

– Чӣ хел ҳеҷ кор намеояд?

– Барои он намеояд, ки ман марди тавоно дорам, – Тоҷинисо навозишкоруна табассум менамояд.

Аз ин гапи модараш тамоми аъзои бадани Шўҳрат меларзад.
Худро аз оғўши модар раҳо намуда:

– Чӣ-ӣ?! Мард дорӣ? Чӣ хел мард? Кист ё? Гӯй охир, кист ё?

– Он мард... – мад мекашад Точинисо ва баъд чашмонаш дурахши аҷибе гирифта, бо тантана хитоб мекунад:

– Он мард ту ҳастӣ!

Овози модар қалби Шўҳратро лабрез карда, ба он шўълаи умедро меафрӯзад. Дилаш андаке ором мешавад. Ба ранги рӯи кандааш хун медавад. Лабонаш ба ханда моил мешаванд.

– Шўҳратҷон!

– Лаббай, модарҷон! – Шўҳрат ба рӯи модараш нигоҳ мекунад.

– Магар ту мегузори, ки маро касе озор диҳад?!

Бо миннатдорӣ Шўҳрат даме ба модараш менигарад. Ваҷоҳату нигоҳаш моили тамкини мардона мегардад. Ва бебоконе нидо мезанад:

– Ҳеҷ гоҳ!

Ва чашмонаш шодиомез барқ мезананд. Модар масрур гашта, қаноатмандона мегӯяд:

– Ман ниҳоят хушбахтам!

Шўҳрат худро ба оғўши модар мезанад. Чашмони пур аз табассуми ё аз хушбахтӣ медурахшиданд.

Модар бо меҳри беандоза мӯи ёро меҳрубонана сила мекунад.

IX

Ҳафтаи дигар Парда-бобо дар доми ташвишҳои ба Точинисо номаълум қарор дошт. Мурғфарёд баромада мерафт, қариби пешин меомад. Боз баромада мерафту боз гашта меомад ва ба корҳои майда-чӯйдаи хона машғул мешуд. Бо вучуди ин қариб, ки ҳамеша хушҳол буд, ба рӯи Точинисо нигариста, ширин табассум мекард. Ҳатто гоҳ-гоҳ ҳазлу шухӣ, меҳрубонию ғамхорӣ ҳам зоҳир менамуд.

Ба шодмони вай Тоҷинисо шарик намешуд, зеро ӯ маънии хушҳолии падарашро равшан намефаҳмид. Аз тарафи дигар ин ҳама ба дили Тоҷинисо тухми шўбҳа мекошт: таги коса нимкосае ҳаст. Аз ин рӯ ҳисси кунҷковӣ ўро ҳеч осуда намегузошт.

Рӯзи чоршанбе аз саҳар дили Тоҷинисо буғз кардагӣ барин хеле хичил гашт. Рӯз нисф шуда буд, ки падараш омад. Димоғаш чоқ, чехрааш гўё мешукуфт.

– Хўрок кашам? – мепурсад Тоҷинисо.

Падараш бо лабханди шахси хушодоб мегўяд:

– Не, раҳмат, баъдтар.

Дар сухани ӯ Тоҷинисо оҳанги нарм ва меҳрубонӣ ҳис менамояд. Азми берун рафтани мекунад, аммо падараш намомонад:

– Духтарам, шин гап дорам, – мегўяд.

“Духтарам”-и падар сард садо медиҳад: на рўҳ дошту на қон!

Тоҷинисо ба чашмони падараш дурустар нигоҳ мекунад. Чашмони ӯ дар назари аввал гўё табассуми падарона мекарданд, дар асл оташи шайтанате аланга мезад. Вай ҳис мекунад, ки дар умқи дили падараш матолиби дигаре панҷа мезанад. Ногоҳ дилаш чиғӣ карда, аз нохушии дарак медиҳад.

Ин лаҳза ба хона Шўҳрат медарояд.

– Рав, бозӣ кун, – бо оҳанги омирона ба ӯ мегўяд бобо. – Ман ба модарат гап дорам.

Шўҳрат саволмез ба модараш менигарад.

– Мон истад, – оромона мегўяд Тоҷинисо. – Ман аз писарам гапи рустӣ надорам.

– Ҳама гапро фаҳмидани ӯ шарт-мӣ?! – қариб, ки дўғ зада мегўяд падараш.

– Шарт набошад ҳам, фаҳмиданаш айб набудагист! – қиддӣ мегўяд Тоҷинисо. – Охир ӯ хурд нест-ку!

Падар маънидор оҳе кашида, захрханданамо табассум мекунад. Шўҳрат гузашта дар поён, дар рӯ ба рӯи модараш

мешинад. Парда-бобо ба Тоҷинисо рӯ оварда, бо як оромие канда-канда мегӯяд:

– Чанд вақт боз бо кору бори худам овора шуда, бо ту фурсати дурусттар гап задан наёфтам.

Ба дили Тоҷинисо алов меафтад.

– Лекин ту гумон нақун, ки дар фикрат набудам. Ҳамеша ғами ту маро азоб меод.

Тоҷинисо синчақорона ба рӯи падараш менигарад.

– Ҳа, ту ҳайрон нашав, – мегӯяд Парда-бобо. – Охир, ту духтарам, фарзандам.

Лаҳзае дар хона хомӯшии гароне ҳукмрон мегардад.

– Гап ҳамин, Тоҷинисо, – хомӯширо шикаста мегӯяд Парда-бобо, гӯё ягон гуфтугӯи чидди ро чамъбаст мекарда бошад. – Ту бояд ба шавҳар барой.

Таконе меҳӯрад Тоҷинисо, гӯё падар ба рӯяш шаппотие зада бошад. Ва лаҳзае чанд ҳайратзада ба рӯи падараш чашм меҷӯзад. Баъд ба нигоҳи падар тоб наоварда, нигоҳашро мегурезонад.

– Мебинам, ки худат ҳам ҳамин шабу рӯз дар ҳамин фикрӣ. Ҳамин хел не, Тоҷинисочон? – бо оҳанги навозиш мегӯяд падараш.

Ба рӯи падараш шубҳаомез назаре меафканад Тоҷинисо ва баъд каме ранҷишомез, бо қиёфаи чиддӣ мегӯяд:

– Чӣ, ман ба шумо сарборӣ шудам?

Бо як беқарории фавқуллодае падараш тез-тез мижа зада:

– Не, не, духтарам, – мегӯяд. – Ту чиҳо мегӯӣ? Зинҳор ин тавр гумон нақун. Ман ғами туро меҳӯрам. Охир, ту ҳоло тамоман ёшӣ. Аз сад гулат ҳоло як гулат ҳам нашкуфтааст.

– Синаам аз кина пур аст, – маҳзунона мегӯяд Тоҷинисо. – Дигар дар он ягон мард намеғунҷад...

– Астағфируллоҳ... Ба ту чӣ шудааст-а?! Ман ба ту мегӯям, ки “шир сафед”, ту бошӣ – “не, сиёҳ” мегӯӣ. Охир, зани тоҷик бе шавҳар зиндагӣ карда наметавонад...

– Барои чӣ наметавонистааст? – ба тааҷҷуб меояд Тоҷинисо.

– Саросема нашав, духтарам, – дарҳол мегӯяд падараш. – “Худо”-яшро ки шунидӣ, “дод”-ашро ҳам шунав. Бовар кун, зани тоҷик бе шавҳар зиндагӣ карда наметавонад. Зеро мардум гапу калоча мекунад...

– Охир, ман ба мардум чӣ кор дорам, – сухани падарашро мебурад Тоҷинисо.

– Ту кор надошта бошӣ ҳам, – дарҳол мегӯяд падараш, – онҳо кор доранд. Ту мардуми деҳаро намедонӣ. Дар байнашон ҳазору як зоти поку нопок ҳаст. Чӣ бисёр, хангоматалабу ғайбатчӣ ва тӯҳматгар. Онҳо аз пашша фил месозанд. Ё рӯзҳои аввали ба деҳа омаданатро фаромӯш кардӣ? Ту ро наҳсу касофат хонда, аз деҳа ронданӣ буданд. Хайрият, якта-нимта баинсоф ҳам ёфт шуд, набошад...

Ба ҳашм меояд Тоҷинисо, аммо қаҳрашро фурӯ бурда, таҳаммул мекунад.

– Забон беустухон аст. Сағ меҷақад, корвон меравад.

– Рост, – розӣ мешавад падараш. – Аммо дар пайроҳаи умр танҳо рафтани вазнин, хатарнок аст. Зани танҳо ҳеҷ гоҳ хушбахт шуда наметавонад

– Метавонад, – мегӯяд Тоҷинисо. – Хушбахтии ман дар озодии ман аст.

Аз ин гапи духтараш алами Парда-бобо дучанд гардида, бо ғазаб ба Шӯҳрат ишора карда, мегӯяд:

– Писарат-чӣ? Ту бахти уро намехоӣ магар?! Ба ӯ падар лозим аст, падар!

Дар рӯ ба рӯи ӯ Шӯҳрат – ду чашмаш ба модар. Вай ҳис мекунад, ки ба бадани Шӯҳрат мурғак давида, рӯяш оташ мегирад.

– Ман худам ба ӯ ҳам модару ҳам падарам, – ҷиддӣ мегӯяд Тоҷинисо.

– Э, ман боғ гӯям, ту роғ мегӯӣ! – аз нав ғазаби Парда-бобо ҷӯш мезанад.

– Хайр, нагӯед, падар, – охиста мегӯяд Тоҷинисо.

– Ман ғами туро мехўрам. Якравӣ нақун. “Падар розӣ – Худо розӣ!” – гуфтаанд.

Тоҷинисо абрувонашро чин карда, хомўш мемонад. Падараш аз ў чашм наканда, бо садои навозишкоронае:

– Тоҷинисо, духтарам, – мурочиат менамояд.

Дили Тоҷинисоро гўё чизе ханҷол мезанад, вале ҳаракате зоҳир намекунад.

– Тоҷинисо?!

Бо ҳарос сар боло мекунад Тоҷинисо ва чашмҳо ба ҳам вомехўранд. Вале забонаш ёрои гап задан намекунад.

– Ман падарат-ҳа?

– Ҳа, – базўр мегўяд Тоҷинисо.

– Боракалло! – хурсандона мегўяд падараш ва боз савол медиҳад: – Ту хушбахтии падаратро мехоҳӣ?

Аз ин савол Тоҷинисо гаранг шуда, якбора чӣ гуфтанашро намедонад.

– Не, мехоҳӣ, ки падарат хушбахт бошад?

Тоҷинисо дам намезанад.

– Не, мехоҳӣ ё не?!

– Ҳа! – мегўяд Тоҷинисо як оҳи пурдарде кашида ва забон хоида, илова мекунад: – Албатта, мехоҳам.

– Агар хушбахтии маро бихоҳӣ, ба Идибек ба шавҳар мебарой.

Гўё зарбаи сахте хўрда бошад, Тоҷинисо таконе мехўрад. Дилаш таҳ мезанаду байни тахтапушташ мўрча медавад. Ранги рўяш меканад. Ин гуна анҷоми кор ба гўшаи хаёлаш ҳам намеомад. Аз шиддати ҳаяҷону изтиробии зиёд дар ҷавоб чизе гуфта наметавонад. Забонаш гўё ба комаш часпида бошад.

Хомўшии ўро падар ба таври худ мефаҳмад. Чехраи пурожангаш кушода мешавад.

– Ана, ин гапи дигар, духтарам, – дар лабонаш табассум гул мекунад. – Яъне духтари ман розӣ ҳаст, ки ҳамсари Идибек шавад.

Дили Тоҷинисо аз нав мечўкад.

– Шумо чиҳо мегӯед, падар? Охир... ин кори намешудагӣ. Не, не-е!.. – якбора бо изтироб ва ҳаяҷон фарёди ҷонкоҳе мекашад Тоҷинисо.

– Дод нагӯй! Охир, ман бадии туро намехоҳам-ку? Мехоҳам шавҳар дошта бошӣ. Хонаи обод дошта бошӣ. Охир, Идибек бачаи бад не. Ҳа, йигити чор кас медидагӣ.

Аз шиддати таҳайюр Тоҷинисо лаҳзае лолу музтар мемонад. Баъд оби гӯлӯяшро базӯр фурӯ дода:

– Охир, вай бангӣ-ку?!

Падараш гӯё аз ин суханони Тоҷинисо моту мабхут мешавад. Ва тез-тез нафас кашада, гӯё базӯр худдорӣ карда мегӯяд:

– Кӣ гуфт, ки ӯ бангӣ?! Кӣ?! Ту? Шарм намедорӣ? Аз бандаҳо не, аз Худо.

Якбора Тоҷинисо ҳамчун барги хушки дар оташ афтада дармегирад. Ва чашмони оташборашро ба падараш равона карда, якта-якта мегӯяд:

– Охир, ҳамин дирӯзакак аз даҳонатон захр меборид-ку. Дуои бадаш мекардед. “Аз дасти ин ҳаромӣ на саг монду на пишак, илоҳӣ ҳаром мурад!” – мегуфт.

Падараш бо чашмони пурхашм ба ӯ нигариста, аз ғазаб қариб нафасгардон мешавад:

– Ту... ту худат кистӣ?! Ту аз кадом сайёраӣ! Духтари хонаӣ?! Ё фариштаӣ?!

Ин суханон ханҷар барин дили Тоҷинисоро сӯроҳ карда мегузаранд.

– Вой, Худоё! – дар чашмони Тоҷинисо ашк ҳалқа мезанад.

Дар тӯли ин гуфтугӯ Шўҳрат хомӯш меистод. Қутқандаву парешон, гоҳ ба модараш менигарист, гоҳ ба бобояш. Ҳоло бошад, якбора ўро даҳшат фаро мегирад.

– Ман ўро мекушам! – дод мезанад ў ва дартоз сӯи дар меравад.

– Сабр кун, – саросемавор мегӯяд Тоҷинисо, – сабр кун...

Шўҳрат дар остонаи дар истода, рӯ ба қафо мегардонад.

– Ман ўро мекушам! – бо ғазаби дучанд такрор мекунад ва аз хона бадар меравад.

Лаҳзае падару духтар карахт мемонанд.

– Точинисо!

– ... ?

– Ман бо Идимоҳ гапзанон кардам. Ў розӣ аст, ки зани ман шавад, ба шарте ту зани писараш шавӣ.

– Чӣ-й-й?! – тамоми вучуди Точинисо меларзад.

Оҳ, чӣ шунид ў? Даҳшат, маргаширо, рўзи сиёҳширо. Осмон гўё ба сараш фуруё меравад. Ва ҳамин лаҳза падарашро беҳад бад мебинад. Дар дили ў хоҳиши падарро бўғӣ карда куштан, ё ба ақиб нанигариста, рў ба гурез овардан пайдо мешавад.

Падараш қавоқ андохта, асабиёна як каф носро ба таги забонаш ҳаво медихад.

– Биё, нозу нуз накун, розӣ шав, духтарам. Гуфтам-ку: падар розӣ – Худо розӣ!

– Падар! – якбора ба шаст аз ҷояш мехезад Точинисо.

– Беақлӣ накун! – дод мезанад падараш. – Шин дар ҷоят!

Тамоми аъзои бадани Точинисо дар оташи хашм месўхт. Дар чашмонаш шарораи қаҳру ғазаб барқ мезад. Лабонаш пир-пир мепариданд.

Падараш бетоқат гашта, носи даҳонаширо бошиддат ба сўе туф мекунад:

– Мефаҳмӣ: беақлӣ накун! Зани Идибек шав!

Тамоми вучуди Точинисоро як ҳиссиёти пуршўр ва фавқулоддае фаро мегирад.

– Не!

– А-а, баландтар дод зан, – бо тамасхур мегўяд падараш. – Дод занӣ, назанӣ, зани ў мешавӣ.

– Не!

– Ҳа!.. – хиррос мезанад падараш.

– Худамро оташ мезанам, – ногаҳон мебарояд аз даҳонаш ва сўи дар қадам мегузорад. Падараш:

– Исто! – гўён, дод мезанад.

Тоҷинисо намеистад.

– Ҳой, девона шудӣ! Гард мегӯям!

Аз чӣ бошад, ки Тоҷинисо қафо мегардад. Падараш охи сабуке мекашад. Вале гӯё ба кафи пойҳояш сӯзан дармонда бошад, дар як ҷо қарор истода наметавонад.

– Э, афсӯс! Э, сад дарег-а! – гӯён, пешу қафо қадам мезанад. Сипас ба сари Тоҷинисо дӯғ мезанад:

– Э, садқаи дилсӯзӣ шавӣ ту! Э, аблаҳи номусулмон! Худо занад ту бедину бедиёнатро! Гургро ҳар қадаре парвариш намой, боз ба ҷангал менигарад! Ту ҳам ҳамон хел!

– Охир, шумо чӣ хел падар?..

Гиря гулӯгираш мекунад, овозаш меларзад.

– Падар нагӯ!.. – беҳудона дод мезанад Парда-бобо. – Ман дигар падари ту не!.. Ту ҳам духтари ман не!.. Ту мурдӣ!.. Мурдӣ!.. Тамом!..

– Падар!

– Дафъ шав аз ин ҷо! – дод мезанад падараш ва ўро саҳт тела медиҳад. Аз ин зарбаи ногаҳонӣ Тоҷинисо рӯи замин меафтад. Ва аз ҳуш меравад.

Чанде пас ба ҳуш омада, худро танҳо мебинад. Дар дилаш аламу ҳасрат ҷӯш мезанад. Ва худро хеле хору зор ҳис менамояд. Ва зор-зор мегиряд. Бо дарду алам мегиряд. Ногоҳ овози дарвоза ба гӯшаш мерасад. Як қад парида, ба сӯи дарвоза нигоҳ мекунад. Мебинад, ки Шўҳрат ба ҳавлӣ ворид мегардад. Тез оби дидагонашро пок карда, худро ба даст мегирад. Ба хона ҳаш-ҳашкунон Шўҳрат медарояд.

– Ёдгор намонд, ки бангиро занам, – бинӣ кашида, оҳиста мегӯяд Шўҳрат. – Ў... ў гуфт, ки ўро кайҳо Худо задааст.

– Ҳа-а, – охи сабук мекашад Тоҷинисо. – Ёдгор рост мегӯяд.

Ва писарашро ба оғӯш мегирад. Аз рухсорааш мебӯсад ва ба сари дилаш пахш мекунад. Мӯи ўро сила мекунад ва дар чашмонаш ашк ҳалқа мезанад. Шўҳрат ҳам беовоз мегирист.

Ҳарду мегиристанд ва чизеро намедиданд.

Х

Шабҳои тобистон чӣ қадар кӯтоҳанд!

Вале ин шаб барои Тоҷинисо шаби бениҳоят вазнину тулонӣ мешавад.

Аз сари бегоҳ фикру хаёлҳои гуногун ба ӯ ҳамла оварда, азобаш медиҳанд. Мехост хобаш бараду аз фикру хаёлҳо осуда гардад. Аммо хоб ба чашмонаш меҳмон намешуд. Ва ӯро ноумедӣ ва маъюсӣ фаро мегирифт. Мисли роҳгумкардагон ҳайрон ба атроф чашм медавонду гӯш меандохт. Ногоҳ ба вай чунин менамояд, ки паси дар Идибек истодааст, вазнин нафас мекашад. Аз ин гумон ба тани Тоҷинисо ларза меафтад, рангаш меканад. Дилаш ба тапидан медарояд. Вай худро беихтиёр ба чоға мепартояд, вале зуд мехезад. Ҳаросону ларзон дарро занҷир мекунад. Пас аз ин каме осуда мегардад. Оҳиста ба Шўҳрат менигарад. Вай дар хоби ноз, якмаром хуррок мекашид. Баъд аз тиреза ба рӯи ҳавлии нимторику хомӯш чашм медӯзад.

Ситораҳо чашмак мезаданд, вале рӯи моҳро абр пӯшида буд. Симои манфури Идибек паши назараш чилва мекунад. Боз вучудаш ба ларза, дилаш ба тапидан медарояд. Чашмонаш пур аз ашк мешаванд ва бо лабҳои ларзонаш, бо ним овоз худ ба худ: “Не, навод ки маҷбур кунанд?” – мегӯяд. Вай ҳеҷ тасаввур карда наметавонист, ки чӣ тавр бо Идибек дар як хона зиндагӣ хоҳад кард ва дар як болин сар хоҳад монд. Фикру хаёлҳо ӯро азоб дода, асабӣ мекарданд. Хаёли нооромаш манзараҳои пурдахшатро паси ҳам ба пеши назараш чилвагар мегардонд. Барои маслиҳат ба назди кӣ равад? Дардашро ба кӣ гӯяд? Кӣ ба вай мадад расонда метавонад?

– Оҷаҷон! – мегӯяд Тоҷинисо. – Ман чӣ кор кунам?

Ин лаҳза моҳ аз зери абр мебарояд. Ҳавлӣ рӯшан мешавад. Сурати зишти Идибек ғайб мезанад.

– Не, ҳеҷ кас маро маҷбур карда наметавонад!

Лаҳзае пас боз рӯи моҳро абр мепӯшад. Майнаи Тоҷинисоро боз хаёлҳои гуногун фаро мегиранд. Аз фикру хаёлҳои бесару

нўг хастаю беҳол мегардад. Ва ғанабаш мебарад. Ба хобаш модараш медарояд. Тоҷинисо дар оғўши модар, дилашро холӣ карда, мегирифт. Модар ўро таскин меод, сарашро сила мекард, ашки чашмонашро пок менамуд. Нохост модараш ғайб мезанад. Вай як қад парид: “Очачон!” – гўён, дод мезанад. Ва аз фарёди худ бедор мешавад. Аз ҳар гўшаи деҳа овози хурўс ба гўшаш меояд. Ба ёди модари раҳматиаш дилаш фиғон мекашад. Вале худро ба даст гирифта, гунаҳои аз ашк тарашро тоза мекунад ва барои падараш оби таҳорат омода месозад. Лаҳзае пас садои дарвоза ба гўшаш мерасад.

“ – Падарам ба масҷид рафт” – мегўяд дар дил ва каме осуда мегардад.

Вале баъдтар оби таҳоратро дастназада дида, шамоли шубҳа ба дилаш мерасад.

– Охир, таҳорат накардааст-ку? – мегўяд худ ба худ ва боз ўро ким-чӣ хел як эҳсосоти ногувор фаро мегирад.

Боз ба фикру хаёл гўтавар мешавад.

Тиреза равшан мешуд. Гирду атроф сокиту ором. Чашми рўз мекафид. Рўзи нав меомад, аммо на рўзи умед ва орзую омоли Тоҷинисо. Хаёли ўро равшани субҳ дигар сўй мебарад.

Сўи кўдакӣ...

Он рўзу он шаб Тоҷинисо ба даҳонаш об намегирад. Дили пурғам дошту дидаи пурнам. Ва тарсу ваҳм лаҳзае раҳояш намекард. Хонаи падар ҳамеша оҳанги ёд дошт. Ёди модар. Модаре, ки шири сапедаш дода, чун гавҳараки чашм парваридаш. Модаре, ки «амри тақдир» гўён, умри азизашро ба сад чафо гузаронд.

...Падару модараш рафиқи ҳаётӣ набуданд. Ҳамбистарӣ ханўз ҳамсарӣ набудааст. Сари як дастархон менишастанду ба як болин сар мемонданд. Дигар бегонаву ноошно буданд. Парда аз ҷаҳони Озодамоҳ хабаре надошту Озодамоҳ ба олами Парда роҳ намеёфт. Модараш ягон айбе надошт. Зани хело зебо буд. Мўи дорчиранги марғўлааш, гунаҳои шир барин сафедашро хусни тоза мебахшиданд. Чашмони гелососояш сўи мусоҳиби

хеш нуру шарор мерехтанд. Бо овози баланд, ё ҳарфи бечо гуфтани ўро ҳеч ёд надорад. Пас барои чӣ модараш ин хонаро тарк накард? Чӣ ўро дар ин ҷо медошт? Муҳаббат? Не, муҳаббат набуд. Раҳм? Не, раҳм ҳам не. Пас чӣ? Ё сарват? Не, падараш камбағал буд. Фарзандон? Бале, фарзандон. Фарзандон ўро беванд дар ин хона баста буд ва ягона риштае буданд, ки онҳоро ба ҳам мепайвастанд. Аммо ин баъдтар ба вуқӯъ меояд. Нахуст шарме олукаи тарс буд. Бале шарму тарс. Шарму тарси кўр. Шарму тарс пеши волидон, хешу табор ва ҳамқишлоқиҳо. Агар хонаи шавҳарро тарк мекард, он гоҳ корро бало мезад. Бегуфтўгў гапу гапчаҳо мешуд. Агар моҳи беайб ҳам мешуд, ҳама хоҳанд гуфт, ки ягон айб дорад. Одатан ҳамин хел мешавад: аввал миш-миш паҳн мекунанд, баъд шоеъ мешавад, ки то шамол нашавад, шоҳи дарахт намечунбидааст. Ҳатман доғдор мешуд. Доғе ки як умр бо ў мемонд. То фаҳмиду шарму тарс гузашт, фарзандон яке паси дигаре ба дунё омаданд. Модараш аз падараш ягон гапи хуш не, ҳамеша ҳақорат мешунид.

“Дар гўри падарат...”

“Дар зоту зурётат...”

Ҳатто хурду хурокуро дар сандуқ қулф карда, калидашро бо худ мегардонд. Агар ягон меҳмон омада мемонд, бечора модараш калидқобӣ мебаромад. Бо вуҷиди ин ҳама ба ў “Шўдўст” – лақаб монда буданд. Ба он хотир, ки ҳама нозу нузи шавҳарашро ба замин намегузошт: нури дида, тоҷи сар мекард.

Боре холааш ба модараш таънаомез гуфташ буд:

“ – Охир, ту канизи ў нестӣ-ку?!”

“ – Хайр чӣ?”

“ – Ин қадар аз ў метарсӣ?”

“ – Ин тарс не, ҳурмат, – ҷавоб медиҳад модараш. – Пеш аз гусел модарам ҳам насиҳат карда буданд: “Духтарам, шавҳаратро гўш кун ва дар итоати ў бош!”

“ – Чӣ?! Э, биё монё! Охир, агар ў одам бошад”.

“ – Ҳар кӣ ҳам бошад, ў шавҳари ман аст! Падари фарзандони ман аст! Ҳазрати Муҳаммад дар як ҳадисашон фармудаанд:

Шаби меъроҷӣ дар дӯзах нигаристаму бештар занонро дидам. Гуфтам: “Чаро чунин аст?” Гуфтанд: “Зеро ки занон лаънати бисёр мекунад ва аз шӯи худ носипосию гила менамоёнд”.

“ – Э, ба сад дӯзах партоянд агар, аз сарам тангаву тилло мерехт, бо чунин шавҳари бедахану зихна як рӯз зиндагӣ намекардам”.

“ – Худо одама ба як бахт бикӯшад”.

“ – Э, ҳамин ҳам бахт шуд?!”

“ – Чаро бахт набошад? Хонаву дар дорам, фарзандонам дар пешам. Боз чӣ лозим? Худо сараша аз санг кунад”.

Холааш лаҳзае гаранг мешавад. Модараш суханаширо давом медиҳад:

“ – Рӯзи қиёмат Ҳақтаъоло аз зан мепурсидааст, ки: “Оё шавҳарат аз ту розӣ аст?” Агар шавҳар розӣ бошад, Ҳақтаъоло мегуфтааст, ки: “Пас ман ҳам аз шумо розиам”. Ба амри тақдир тан додан лозим”.

Холааш ҳайрон-ҳайрон ба модараш нигариста, оҳе мекашад. Сипас меғӯяд:

“ – Ба Худо ки кӯдак будай. Кошкӣ, ин қадар ҷонсӯзиатро медонист?!”

“ – Як рӯз не, як рӯз медонад”.

...Оҳе мекашад Тоҷинисо ва аз банди ёдбуди рӯзҳои гузашта раҳо меёбад. Тақя ба девор карда, лаҳзае хаёломез ба ҳавлӣ чашм медавонад. Баъд хотираҳои тағуру мекунад. Не, падараш боре ҳам: “Духтарам!” – гӯён, сари ӯро бо меҳр сила накардааст. Ҳа-а, падараш онҳоро дӯст намедошт. Дар ҳар гапаш: “Ҷавонмарг!.. Ҳе, муред ҳамаат!.. Дар тухмат сӯхтанӣ!..” буд. Вай ягон бозича надошт. Либоси зебо надошт. Як бор модараш ба падараш гуфта буд:

“ – Ба Тоҷинисо як куртаворӣ харӣ чӣ-а?”

“ – Чӣ?! Кани пул?”

“ – Ин хел нагӯед. Набошад ҳам, ҳаст гӯед. Лекин шукри Худо медонам, ки ҳаст. Хайр, ҷон отаҷонаш, харед”.

“ – Ҳой! Ту девона шудӣ магар?! Вай қимат, як олам пул меистад”.

“ – Хайр чӣ? Пул барои сарф кардан аст, на барои ҷамъ кардан”.

“ – Чӣ-ӣ?! Ман барои худам ҷамъ мекунам?! Барои шумо меғундорам, ғами ояндаатонро мехӯрам”.

Ҳатто барои худ ҷомае намехарид.

“ – Ҷомаро барои мурдашӯ мехарам?!” – мегуфт.

Як рӯз доду воии падараш ба фалак мепечад. Пулҳои даруни ғузапоя пинҳон кардаашро муш хӯрда будааст.

Вай як ҳафта касал мешавад.

Модараш бихишти, аҷаб инсоне буданд. Ҳама нозу нузи фарзандон ва ҳамсарашро мебардоштанд.

Онҳо рӯи гӯштро қариб, ки намедиданд.

“ – Гӯшт одамро пир мекунад!” – мегуфт падараш.

Хӯрокашон асосан шакаробу қурутоб буд. Гоҳе, ки аз хӯрдани шакаробу қурутоб даст мекашиданд, модараш мегуфт:

“ – Шакаробу қурутоб хӯроки подшоҳон аст”.

Тоҷинисо мубталои касали зардча мегардад. Падараш парвояе ҳам намекард. Модараш чун мурғи посӯхта ба чор сӯ медавид. Ҳар он дармоне, ки маслиҳат меоданд, мекард, аммо самар намебахшид. Тоҷинисо рӯз то рӯз харобу лоғар мешуд.

“ – Ёро ба беморхона баред”, – аз падар илтиҷо кард модараш.

“ – Чӣ духтур аз Худо зӯр аст?! – дод мезанад ба сари ӯ падараш. – Худо дард дод, шифояшро ҳам медиҳад”.

Падараш ба зориву таваллои модараш ҳеҷ гӯш намедод.

Як бегоҳ ҳамсояшон Мардон чор моҳии калон меорад.

“ – Додар, – меғӯяд модараш, – ин чӣ хел мешавад”.

“ – Ҳеҷ хел намешавад, – меғӯяд Мардон. – Ҳоло, ки Худо додаст гир. Ин моҳиҳоро барои Тоҷинисо овардам”.

“ – Барои Тоҷинисо?”

“ – Ҳа, барои Тоҷинисо, – меғӯяд Мардон. – Ҳамин моҳиҳоро ба зарфи мисини пуруб андозед. – Тоҷинисо чашм аз моҳиҳо

наканда, то дами онҳо зардранг шудан нигарад. Агар ранги моҳиҳо зард гардад, донед, ки духтаратон зуд шифо меёбад”.

“ – Кошкӣ, дар забонатон садқа”, – мегӯяд модари Тоҷинисо ва фармудаи Мардонро ба ҷо меорад.

Чун Тоҷинисо ба онҳо дида медӯзад, моҳиҳо беқарор шуда, худро ба ҳар сӯ мезананд. Тоҷинисо як қад парида, тарсомез нидо мезанад:

“ – Ваҳ, онҳо зинда!”

“ – Натарс, онҳо безарар”, – ўро хотирҷамъ мекунад модараш.

Моҳиҳо оҳиста-оҳиста зард мешуданд ва ҳаракаташон ҳам суст мегардид. Ниҳоят тамоман аз ҳаракат монда, шикам ба боло рӯи об мебароянд. Аз ин чашмони модар чун чароғ равшан мешаванд. Вай аз шодиву хурсандӣ чӣ гуфтанаширо надониста, табассумкунон:

“ – Худоро шукр!” – мегӯяд.

Ҳамин лаҳза гӯё замин мекафаду аз он Парда мебарояд.

“ – Ин ҷо чӣ гап?! – бо тундӣ мегӯяд ў ва чун моҳиҳоро мебинад, чашмонаш чароғ барин равшан мешаванд. – Оҳ, моҳӣ-ку?”

Баъд авзояш тағйир меёбаду бо тундӣ мепурсад:

“ – Кӣ овард?!”

“ – Мардон”, – дарҳол ҷавоб медиҳад ҳамсараш.

“ – Мардон овард? – қавоқ андохта, мепурсад ў ва дӯғу пӯписа мекунад: – Чаро овард? Барои кӣ овард?”

Тафсили воқеаро ҳамсараш як ба як нақл мекунад.

“ – Наход? Аз кулӯх оташ паридааст-ку? – мегӯяд бо захрҳанда ва ба ҳамсараш мефармояд: – Кани, тез онҳоро бирён кун!”

Ҳамсараш ин гуфтаи ўро ҳамчун шӯхӣ мефаҳмад.

“ – Агар дилатон моҳӣ хоста бошад, ба хонаи Мардон рафта, биёрам”.

“ – Не, ман ҳаминҳоро мехӯрам”.

Ин ҷавоб ҳамсарашро таҷанг мекунад. Ин гуна анҷоми кор ба ҳаёлаш ҳеҷ наомада буд. Аммо чӣ гуфтанаширо надониста:

“ – Монеда, ҳазл накунеда”, – мегӯяд.

“ – Агар пас аз даҳ дақиқа моҳиҳо рӯи дастархон набошанд, мурдӣ!” – мегӯяд бо як овози шиддатнок ва пур аз таҳдид.

Чеҳраи ҳамсарашро абри маҳзунӣ пахш мекунад ва дар ҳолати дудилагӣ гоҳ ба шавҳараш нигоҳ мекунад гоҳ ба Тоҷинисо.

“ – Карӣ, гапро нафаҳмидӣ?!”

Ангушти ҳайрат ба лаб бурда:

“ – Охир, убол аст”, – мегӯяд.

“ – Убол-пубол нест!”

Ўро ба чуз иҷрои талаби шавҳар дигар чора наместонад. Ва ӯ ноилоҷ моҳиҳоро бирён карда, рӯи дастархон мегузорад. Дили ҳама ганда мешавад, аз хона бадар мераванд. Чор моҳиро падараш танҳо мехӯрад.

Рӯзи дигар боз Мардон меояд ва табассумкунон:

“ – Тоҷинисои мо чӣ тавр?” – гӯён, ҳолпурсӣ мекунад.

Озодамоҳ аз симои нуронии ӯ чашм нақанда:

“ – Шукр, андаке дуруст”, – мегӯяд.

“ – Толеи ту, Тоҷинисо!” – мегӯяд ӯ чор моҳии калонро нишон дода.

Ин моҳиҳо ҳам оҳиста-оҳиста зард шуда, баъд луқмаи падараш мегарданд.

Тоҷинисо шифо меёбад...

...Баъд ҳамон мунозираи падару модараш рӯзи номаи камол гирифтаниш дар лавҳи хотираш зинда мешавад.

“ – Даҳ сол хондӣ, бас, – мегӯяд модараш. – Барои духтар ҳаминаш ҳам зиёдатӣ”.

“ – Хонданаҷро давом медиҳад!” – қатъӣ мегӯяд падараш.

Озодамоҳ бо ҳайрат ба шавҳараш менигарад, гӯё бовар намекунад, ки ӯ чунин гуфт.

“ – Не, мардак. Аз шаҳр ибодорам. Шаҳр зодгоҳи иблис аст...”

“ – Сафсата нахон! – бо тундӣ сухани ҳамсарашро мебурад Парда. – Иблисҳо дар ҳамин деҳаи худамон. Яке аз онҳо худат”.

“ – Меғўянд, ки барои дохил шудан пули калон ё тағо лозим...”

“ – Номабқул кардааст гуфтагӣ! – бо чаҳл нидо мекунад Парда ва боифтихор идома медиҳад: – Тоҷинисои ман ақли расо, чашми бино, гӯши шунаво дорад! Ман ўро меҳононам, машҳури дунё мекунам!”

“ – Охир, аз деҳа ягон духтар ба хондан нарафтааст-ку?”

“ – Ў меравад! Аввалин мешавад! – боз бо ифтихор нидо мекуна Парда. – Пионер! Аввалин доктор!”

Бар хилофи чашмдодшти модараш Тоҷинисо бе пулу тағо ба донишкада дохил мешавад. Дар ёд дорад, ки ҳамон рӯз вай баҳси волидонро бо завқ тамошо карда, аз меҳрубонии падар ба ваҷд омада буд. Акнун фаҳмид, ки инро падараш барқасди модараш карда будааст. Ба захмҳои модараш намак пошида, ба ў хизмати хирсона намудааст.

Ҳа, падараш ҳамеша муқобили модараш амал менамуд. Модараш “бед” гӯяд, “тут” мешунид. Яке “дар” гӯяд, дигаре “девор” меғуфт.

Лаҳза ба лаҳза бештар ҳайраташ меафзуд, ки чаро пеш сари ин масъала андеша намеронд, даҳолат намекард.

Ё кӯдак буд?

Шояд?

Ё одам шикаст хӯрда, баъд ба баду нек сарфаҳм мерафтааст?

Шояд?

Чашмаи шодӣ меҳушқад. Сардӣ, торикӣ ва зиштӣ гиребонгираш мешаванд. Садои чашмаҳову чаҳ-чаҳи мурғони ғазалхон ҳам ба ў намефорид. Дилаш ғам дошт, навои ҳазин мезад. Паёпай дардаш меафуд. Дилаш тангтару хумори нола мекард. Ин дардро гӯё даво набуд.

Баъд шаб омад, чун рӯз вазнину дароз. Не, вазнинтару дарозтар. Вай берун баромад. Ҳама ҷо тип-торик. Торикии ғафс ва чашмногузар.

– Худоё, чӣ тавр торик аст!

Ба осмон менигарад. Моҳу ситораҳо наменамуданд. Осмон тира буду ғамангез.

На шар-шари рӯд шунида мешуду на садои ягон ҷонвар.

Бод ҳам набуд.

Як сукути сангину пурасроре буду халос.

Вай чун ҳайкал хомӯшу рост меистод.

Баъд кам-кам бод мевазад. Бо худ садоеро меоварад. Вай гӯшу хуш мешавад. Бод гоҳ-гоҳ овози ҳофизеро ба гӯшаш меовард:

“ ... Шаб надидам туро, Ситораи ман, шўълавар дар ҳаво, Ситораи ман...”

Сипас бод дигар сў мегардадту овози ҳофизро ҳам бо худ мебарад.

Пас аз чанде бод аз вазидан мемонад.

Вай ҳамоно чун ҳайкал хомӯшу рост меистод. Ногоҳ гурбаи сиёҳе “мияв!” – гўён аз наздаш чаҳида мегузарад. Вай як қад мепарад ва мўй дар баданаш рост мешавад.

Ва боз Тоҷинисо ба дарёи фикру хаёл ғарқ мешавад.

Вақ-вақи қурбоққаҳо ўро ба худ меоранд.

Дар дилаш тарсу ваҳм буду дар гӯшҳояш садои вақ-вақ.

Шаб буд, шаби сип-сиёҳи ғафсу чашмногузар.

Ва Тоҷинисо дар шаб ғарқ.

XI

Шаб дар Тоҷинисо ғарқ мешавад!

Ва ў чашмонашро молида-молида, каллаи сурбрехтагӣ барин вазниншудаашро базўр бардошта, барои падар оби таҳорат омода мекунад. Падараш таҳорат мекунад, вале намоз намехонад. Манаҳашро хорида-хорида, ниҳоят ба гап медарояд.

– Ҳама маро таъна мезананд. Шумо чӣ хел падар, ки духтари худатонро ба гап дароварда наметавонед, мегўянд. Одам ҳамин хел фарзанд калон мекунад-мӣ. Замин намекафад, ки дароям...

– Боз гапи кўҳна, падар, – норозиёна сухани падарашро мебурад Тоҷинисо.

– Хайр, ақлатро кор фармо...

– Бехуда зӯр назанед, падар, – боз сухани падарашро бурида, чиддӣ мегӯяд Тоҷинисо.

Алами Парда-бобо баландтар мешавад.

– Эҳе-е-е... – Парда-бобо бо кароҳат ҷелакашро ба бар карда, аз ҳавлӣ баромада меравад.

Ҳавлӣ сокит мегардад.

Хомӯшу ночунбон Тоҷинисо рост меистод.

Офтоб оҳиста-оҳиста қад мекашид.

Ба димоғи Тоҷинисо бӯйи дуд зада, ўро ба худ меорад. Дар ин асно Мавлуда-хола даромада меояд. Тоҷинисоро чун мурғи бе болу пар дарёфта, бо ҳарос мепурсад:

– Худоё, чӣ шуд ба ту?

– Не, не, ҳеҷ гап не, – саросема, бо табассуми пажмурда ба ў нигариста, мегӯяд Тоҷинисо. – Ҳамту худам...

Ғаму ғусса лабони рангпариди ўро пӯшонида буданд.

Мавлуда-хола як оҳи бадарде мекашад.

– Ҳа-а, – сар мечунбонад Тоҷинисо ва як нафаси чуқур гирифта, идома медиҳад: – Чӣ илоҷ, ҳамааш кори Худо.

– Не, кори бобоят! – мегӯяд Мавлуда-хола. – Вай бояд ҳамон пардаро намекафонд.

Тоҷинисо ҳайрон-ҳайрон ба Мавлуда-хола нигариста, мепурсад:

– Кадом пардаро?

Мавлуда-хола ба рӯи Тоҷинисо бо тааҷҷуб дида медӯзад.

– Ту магар намедонӣ ки барои чӣ номи падарат Парда аст?

– Не, намедонам, – бо хавоси парешон ҷавоб медиҳад Тоҷинисо.

Сокит мемонад Мавлуда-хола ва дар чашмонаш ҳузн падидор мегардад. Вале ҳисси кунҷқобии Тоҷинисо ҷӯш мезанад.

– Барои чӣ?

Мавлуда-хола боз як оҳ мекашад ва баъд лаб ба сухан во менамояд:

– Дар таваллуди падарат момои Оҷар доя будааст. Ҳамон шаб барқ хомӯш мешавад. Чароғ дармегиронанд. Соатҳои ёздаҳи шаб бибият як чизи пуфакмонанд таваллуд мекунад. Момои Оҷар зуд онро ба бобоят дода, меғӯяд: “Инро бурда дар ягон ҷой гӯр кун, ки шармандаи ду дунё мешавӣ”. Бобоят онро бурда гӯр карданӣ мешавад. Вале ҳисси кунҷқобӣ ғалаба мекунад пардаро мекафонад. Баробари кафидани парда, гири кӯдак мебарояд. Бобоят кӯдакро ба хона меорад. Мебинанд, ки як кӯдаки дупа-дуруст. Барои ҳамин ҳам ба ӯ Парда ном мегузоранд.

– Ҳм-м... – мад мекашад Тоҷинисо.

Мавлуда-хола бошад, ин вақт ба сукут меравад. Ва лаҳзае дар гирдоби ҳаёлотӣ сардаргуме мемонад. Ва баногоҳ вай ҳис менамояд, ки вақту соаташ расидааст.

– Ҳа, вақту соаташ расидааст, – беихтиёр ба забон меорад Мавлуда-хола.

– Вақту соати чӣ? – дарҳол бо ҳайрат мепурсад Тоҷинисо.

– Ман бояд як-ду чизро ба ту нақл кунам.

Бо диққат Тоҷинисо ба рӯи Мавлуда-хола менигарад:

– Гӯшам ба шумо, холаҷон.

Як охи дардолуд мекашад Мавлуда-хола ва лаб ба суҳан во мекунад:

– Як бегоҳ, вақт аз намози аср гузашта, шом фаро мерасид, ки падарат ба хонаи ман омад. Ҳамсоя гуфта: “Хуш омадед!” – гуфтам, обу иззаташ кардам. Вай инро ба таври худ фаҳмида, дарҳол сирӣ дилашро кушод. Ба ман изҳори муҳаббат кард. Сахт ба изтироб омада, аз ӯ пурсидам, ки: “Шӯҳӣ мекуни ё маро масхара?”. “На шӯҳӣ, на масхара! – чиддӣ нидо зад ӯ. – Ман туро зан карданӣ”. “Чӣ-ӣ?!” – якбора дилам сип-сиёҳ гашт. Вай бо фахр боз гуфт: “Ҳа, ман туро зан мекунам!”. Дигар тоқат оварда натавониста, пурсидам: “Ё наузамбиллоҳ, ин чӣ гап аст, Парда-бобо?”. “Ин зангирӣ аст!” – захрҳанда карда гуфт ӯ. “Дар пирӣ хартозӣ мекунам, гӯй!” – гуфтам. “Не, хато мекуни! – бо хушҳолӣ нидо кард ӯ. – Ин хартозӣ нест!”. Бо қаҳр гуфтам: “Пас

чист?!” Вай бо ҳамон хушҳолӣ нидо кард: “Ин ишқ аст!” “Ишқ?” – пурсидам ва ба даҳшат афтадам. Лаҳзае аз худ беҳуд шудам. “Хӯш, розӣ ҳастӣ?” – гуфтани ӯ маро ба худ овард. “Ту девонай! – ман эътирози ҷиддӣ кардам. – Аз Худо шарм намедорӣ! Дар ин сину сол айб аст!” “Чӣ, ман магар пирам?” – пурсид ӯ. “Ҳа! – гуфтам. – Ишқи пири гар бичунбад, сар ба расвой занад!” “Не, хато мекуни, – гуфт ӯ. – Танам пир, лекин дилам ҷавон аст!” “Илтимоҷ, бирав, як кас фаҳмад, шармандаи ду дунё мешавем” – бо илтиҷо гуфтам ба ӯ. Вай бошад, пеши поям афтид: “Чизе хоҳӣ, медиҳам, ғуломат мешавам, мур гӯӣ – мемурам, зиҳ гӯӣ – мезиям!” “Ҳеч чизат ба ман лозим нест! – гуфтам бо қаҳр. – Мурданат ҳам, зистанат ҳам!” Гумон кардам, ки меравад. Не, нарафт. “Ҷонакам, ширинакам!” – гӯён, ба ман ҳамла овард. “Ин чӣ нағма?!” – бонг задам ба сараш. Вале ӯ ба ин заррае аҳамият надод. “Ист, шарм дор!” – гуфтам бо илтиҷо. Не, часпачасп кард. Базӯр аз чанголаш халос шуда, алавкова гирифта, пешаш кардам. “Э, бева, туя дигар сағ бӯ намекунад!” – гуфту гурехт. Дилам таҳ кашид, сарам чарх зад, пеши чашмонам сиёҳӣ давид. То субҳ гӯё дар оташ афтида бошам, саропо сӯхтам. Ниҳоят қасд гирифтам, ки ӯро байни мардум як пустинафшонӣ мекунам. Вале боз ҳамсоғӣ, қишлоқдорӣ гуфта, аз раҷам гаштам, дам дарун задам.

Тоҷинисо чун ҳайкале меистоду гуфтаҳои ӯро мешунид.

Мавлуда-хола боз муддате хаёл мекунаду баъд суханаширо идома медиҳад.

– Як рӯз ба ман таъин кард, ки аз хонааш бохабар шавам ва худаш аз деҳа баромада рафт. Баъди се рӯз баргашт. Хурсанд буд. Рӯзи дигар ришашро тоза тарошиду сару либоси тоза пӯшида, ба маркази ноҳия рафт. Ва нимарӯз бо як духтари ҳамғули худат баргашт. Худи ҳамон рӯз Мулло Зухурро оварда, ӯро никоҳ карда гирифт. Ҳама дар ҳайрат монданд. “Ё тавба, аз Худо наметарсида бошад?!” – гиребон гирифта, мегуфт яке. Дигаре: “Парда девона шудааст!” – мегуфт. Ба рӯяш механдиданд, таънааш мезаданд. Вале ӯ заррае аҳамият надода,

сарашро бовиқор бардошта мегашт. Вай аз шодӣ дар куртааш намеғунҷид. Гўё ӯ қанот бароварда буд. Мисли парвона гирди зан мегашт, ҳама нозу нузашро нури дида тоҷи сар мекард. Рўзе зан: “Зиқ шудам, як ба маркази ноҳия рафта, тамошо карда меоям” – гўён, меравад. То бегоҳ аз ӯ дарак намеояд. Парда бағоят алағда мешавад. Қариби шом бачае хабар меорад, ки ӯ дар даруни чўй хоб аст. Парда бовар намекунад. Давида меравад, ки гапи бача рост. Гумон мекунад, ки ӯ касал шудааст. Вақте ки ўро ба хона меорад, мебинад, ки маст аст. Зан дар ҳақиқат майзада будааст. Пас аз ин рўшод нўшида, масту аласт мегашт. Як рўз ӯ ғайб зад ва дигар пайдо нашуд. Пас аз ду моҳ Парда боз як духтарро овард ва боз Мулло Зухур онҳоро никоҳ кард.

Мавлуда-хола лаб фурў мебандад.

Хомўшӣ ҳукмрон мегардад.

Тоҷинисоро кўхи ғам зер мекунад. Ҳеч фикре ба сараш намерасад. Танҳо дилаш бошиддат метапид, ҳалқаш хушк мегардид. Мавлуда-хола оҳи вазнине мекашад. Баъд бо овози ҳузнангез суҳанаширо идома медиҳад:

– Баъд маълум гашт, ки ин зан бангӣ будааст. Вале вай ўро наронд. Ақаҳоят Равшану Чавшанро маҷбур кард, ки ба Руссия героин баранд. Онҳо ба даст афтада, ҳоло дар ким-кадом маҳбас хобанд. Хоҳарчаат Маҳҷабин Рустамро дўст медошт. Вай оқол равон кард. Падарат қалини калон фармуд. Зўри волидони Рустам нарасид. Маҳҷабин бо Рустам гурехт. Мегўянд, ки дар шаҳри Одесса зиндагӣ доранд. Зану фарзандони Равшану Чавшанро аз хона ронд ва бо ҳамин зани бангӣ танҳо монд. Ҳама гову мол ва чизу чораширо фурўхта, ба ӯ хўронд. Ҳатто дарахтони хавлӣ, бому дари офилро фурўхта, барояш банг харид. Дучори нафрату адовати мардум гашт. Сангу чўб ба ҳолаш механдид. Кару кўру мурдаи лаби гўр таънааш мезад. Вале ӯ парво надошт. Як рўз зани бангӣ ғайб зад. Ва падарат монду сари қоқаш.

Кирдорҳои падар Тоҷинисоро даруни дуду оташ меандозад. Вай нафастанг мешавад, гиребони куртаашро яла мекунаду чанд бор чуқур-чуқур нафас мегирад. Баъд чашмонаш хира шуда, сараш чарх мезанад. Ким-чӣ дар гулӯяш дармонда, торафт нафасашро мегардонд. Мавлуда-хола эҳсос кард, ки Тоҷинисо дарун-дарун месӯзад, об мешавад. Вай ўро ба оғӯш гирифта, саҳт ба синааш мефишорад ва мӯйҳои нармашро модарона молиш медиҳад. Баъд худро ночӯр ҳис мекунад. Базӯр лаб во карда:

– Бубахш маро, Тоҷинисо, бубахш, – меғӯяд.

Тоҷинисо хост сухане гӯяд, аммо нафасашро чизе саҳт мегирад. Вай сабр мекунад. Пас аз кушода шудани гулӯяш як оҳе мекашаду сӯи Мавлуда-хола менигарад:

– Ташаккур ба шумо, холаҷон. Ҳушамро ба сар овардед.

Мавлуда-хола салоҳ медонад, ки Тоҷинисоро танҳо бигузорад. Пас аз гусели Мавлуда-хола дили Тоҷинисо пур шуда, аламаш тоза мегардад. Тамоми аъзои баданашро арақи сарде фаро мегирад.

– Ана кору, мана кор!.. О, чӣ хел?! Ин чӣ кор-а?! Ин чӣ гап-а?! Барои чӣ-а?!

Падараш як парда не, чандин парда доштааст. Ва он пардаҳо яқояк дарида, симои аслиаш рӯ мезанад. Ин симо ҳеҷ ба падар монандӣ надорад. Вай саҳт асабӣ гашта, дар банди изтироб метапад:

– Барои чӣ?! Барои чӣ падари ҳамхун падарӣ намекунад?!

Ва боз дар сараш қатор-қатор саволҳои бечавоб пайдо шуда, ўро азоб медоданд. Ва ногаҳ дар ниҳодаш чизе канда мешавад, аламу дарде таконаш медиҳад, ки фарёд занад ва ё бигиряд. Вале ў ба андеша меравад. Ҳеҷ гумон намекард, ки падараш дурӯғӣ, гапаш яку рафтораш дигар. О, ҳамеша лоф мезад, ростиро талқин менамуд. “Дурӯғӣ торикии имон аст!” – меғуфт. “Ростӣ – растӣ!” – меғуфт. “Бидонед, к-он кас, ки гӯяд дурӯғ, аз он пас нагирад бари мо фурӯғ”.

Ана оқибаташ: бо дурӯғ рӯи худро сиёҳ кард.

Хона сарду берӯҳ менамуду дақиқа ба дақиқа ба тану ҷони
Тоҷинисо фишор меовард. Ва дар ким-куҷои тафаккураш
қароре рӯ мезад: бояд ба шаҳр баргардад!

Ҳа – ҳа, ҳарчӣ тезтар бояд аз ин хона биравад!

Меравад – тамом вассалом!

Сони як муддат дудила гаштагӣ барин шуда, мемонад. Акнун
меандешид: “Равам ё наравам?” Ва ҳеч дилаш ба худ намеомад.
Изтиробаш паст нашуда, башиддат метапид. Асабҳояш басо
таранг буду хун дар сараш туғён мекард.

Дақиқаҳо мисли соат мегузаштанд.

Ниҳоят рӯз интиҳо меёбаду шаб фаро мерасад. Шаби сип-
сиёҳ ҳама чизро ба коми худ фуру мебарад, ба ҷуз андешаҳои
бесару нӯги ӯ.

Равад ё наравад?

Ҳа, не... ҳа, не...

Оҳ, чӣ шаби сиёҳ ва дарозу сангине шуд он шаби кӯтоҳи
тобистон!

Ва Тоҷинисо онро бо “ҳа”-ю “не” ба рӯз мерасонад.

XII

Бале, ин шаби кӯтоҳи тобистон, ки барои Тоҷинисо шаби
сиёҳ ва дарозу сангине гашта буд, поён меёбад. Аз осмон
ситораҳо торафт кам шудан мегирифтанд. Аз тарафи Шарқ – аз
уфуқ рӯшноӣ медамид. Олами табиат оҳиста-оҳиста ҷон
мегирифт, аз хоби ноз бедор мешуд. Тоҷинисо чун бемор базӯр
ба атроф чашм медавонад.

Воҷаб, хона чӣ қадар тангу тор менамояд ба назараш!

Чехраашро ғаму андӯҳ мепӯшонад. Гӯё бори ғами дунё бар
дӯшаш меафтад. Аслан вай дигар тобу тавони дидани ин хонаро
надошт. Ба димоғаш бӯи зах, мағор мерасад. Таки шонаи чапаш
сих мезанад.

Нохост як қад парида, аз ҷо мехезад ва саросема оби таҳорат
омода мекунад. Ин дам падараш ҳам мехезад. Мехезаду дав-

давон ҷониби халочо метозад. Дар даст обдаста Тоҷинисо бо нигоҳи маҳзуну хаста ба нуқтае нигариста, интизор меистад. Лаҳзае пас падараш меояд.

Тоҷинисо нафасашро ба дарун андохта, аз дил мегузаронад: “Худо зад, акнун сар мешавад дўғу пўписаи падарам”.

Аммо падараш бо афсўс:

– Эҳ, дар хоб мондам! – меғўяд.

Аз падараш чашм нақанда, Тоҷинисо хомўш мемонад.

– Имшаб хобам набурд, – меғўяд Парда-бобо ба Тоҷинисо. – Тамоми шаб дилам сих зад.

Тоҷинисо обдастаро ба падараш медиҳад.

– Тавба, худаш чӣ гап? Аҷаб рўзе! – гўён, Парда-бобо зуд таҳорат карда, рўи ҷойнамоз мебарояд. Ва садояш дар хона танин меандозад:

– Ауззу биллоҳи минашшайтони раҷим. Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим... Ният кардам бигузoram ду рақъат фарзи намози бомдод, ки бар ман аст, рў овардам ба қибла, қибла чиҳати Каъба, иқтидо кардам ба имоми ҳозир холисал ли-л-лоҳи таъоло аллоҳу Акбар...

Ин лаҳза буд, ки писараке падарашро садо мекунад.

– Чӣ меғўй?! – намозро қатъ карда, бо шиддат мепурсад Парда-бобо.

– Отам гуфт, ки омада говро кўшад, – дарҳол меғўяд писарак.

Парда-бобо намозро давом навода, саросема асбобҳои қассобияшро гирифта, аз хона мебарояд.

– Пеш даро! – меғўяд ба писарак.

Писарак хиҷолат кашида, бо нороҳатӣ меғўяд:

– Бубахшед, ба намозатон ҳалал расондам.

– Э, намоз ба ҳеҷ кучо намегурезад, – беэътиноёна меғўяд Парда-бобо. – Рўзе панҷ бор! Фаҳмидӣ, гаранг? Тўй бошад, ҳар рўз намешавад.

Тоҷинисо дасту рўй шуста, субҳона омода мегардонад. Вале Шўҳрат ношта намекунад.

– Ман ба Ёдгор ваъда дода будам, – меғўяд Шўҳрат.

– Чӣ хел ваъда?
– Ки имрӯз бо ӯ субҳона мехӯрам, – ҷавоб медиҳад Шӯҳрат. –
Ба ваъда бояд вафо кард, ҳамин тавр не?
– Ҳамин тавр, ҳамин тавр! – хаёлкунон ҷавоб медиҳад
Точинисо. – Ба ваъда бояд вафо кард! Ку тез бирав!
Чун ҳамеша Шӯҳрат дав-давои баромада меравад.
– Дили оча ба бача, дили бача ба кӯча, – мегӯяд Точинисо худ
ба худ ва маънос мешавад. Дигар аз гулӯяш чизе намегузарад.
– Оҳ, Худоё! Чӣ хонаи наҳс!
Зуд аз гуфтааш пушаймон мегардад.
– Оҳ, Худоё! Бубахш маро, чӣ ҳарфҳои бемаънӣ мегӯям!
Дилтангона ба соат менигарад. Соат акнун ҳашт мешуд.
– Оҳ, Худоё!..
Рӯзҳои деҳа аз рӯзҳои шаҳр фарқ мекунад. Чунон дароз,
чунон дароз, ки...
Рӯзи нав хеле рӯшан ва ба ҳамон дараҷа хомӯш. Рӯшноӣ ба
чашмони хоболудаш ва хомӯшӣ ба гӯшҳояш гаронӣ мекарданд.
Дар дилаш бошад, талхии тоқатнопазире мавҷ мезад. Ба
димоғаш аз ҳама гӯшаву канор бӯи нафрату кину адоват мезад.
Дилаш торс қафам мегуфт. Ба лаби ҷӯйча меравад. Оби софи
ҷӯй ҷорӣ буд ва гӯё месурӯд:
Нигаҳ обу нафас обу ҷигар об,
Зи ҳасратгоҳи дил то чашми тар об.
Бӯи нафрату кину адоват ҳеҷ аз димоғаш рафъу бартараф
намешуд.

* * *

Ҳаво гарм шуда, офтоб ба болои сар рост шуда буд, ки
падараи бармегардад. Димоғаш хеле чоқ буду рӯҳаш болида.
Вале ба Точинисо нимнигоҳе ҳам намекунад. Гӯштҳои
овардаашро худаш бо ҳавсалаи том ҷо ба ҷо менамояд. Баъд
либоси тоза пӯшида, баромада меравад. Аз тӯй димоғсӯхта

бармегардад. Чанде “уф-уф”-кунон рӯи ҳавли чун мурғи посӯхта мегардад. Сипас така ба девор менишинад.

Рӯз бегоҳ мешуд.

Офтоб оҳиста-оҳиста сӯи теғай кӯҳ мерафт.

Баногоҳ дарвозаро тақ-тақ мезананд. Парда-бобо як қад парида, бо ҳайрат сӯи дарвоза дида медӯзад. Тақ-тақи дар такрор мешавад. Касе дарро оҳиста мезад. Ин албатта, одами бегона аст. Одами худӣ ҳеч гоҳ дарро намекубад.

– Кистӣ?! – эътирозомез баланд садо мекунад Парда-бобо. – Даро! Дар кушода!

Дарвоза ғичирос зада, кушода мешаваду Усто Анвар дар остона пайдо мегардад. Вай аз рӯи одат як гулӯ афшонда, калта-калта месулфаду овоз мебарорад:

– Бобои Парда, дар хона ҳастед ё не?!

Аз муроҷиати Усто Анвар Парда-бобо меранҷад. Безобита мешаваду ба ӯ чашм мепесонад ва бо ситез:

– Омадӣ?! – мегӯяд. – Омадан гир!

– Ташаккур! – Усто Анвар табассум мекунаду боз чизе гуфтани мешавад.

Аммо Парда-бобо ба ӯ имкон надода, маломатомезу бо шиддат дӯғ мезанад:

– Агар ака гӯӣ ягон ҷоят кам мешавад?! Ё шохи ҷавониат мешиканад?!

Усто Анвар, марди миёнсоли қаддарози лоғар, ки чашмони дурахшон, чехраи нуронӣ ва ришу мӯйлаби кӯтоҳ дошт, аз ин хел муомила нороҳат шуда, хичолат мекашад. Чехрааш лаҳча барин сурх мешавад. Бо вучиди ин солорона калон-калон қадам партофта, ба назди Парда-бобо меояд ва иззат ба ҷо меорад:

– Ассалому алайкум, – гӯён, даст дароз мекунад.

Аммо дасташ дар ҳаво мемонад.

– Ин боз чӣ қилиқи хунук! – Парда-бобо абрувонашро дарҳам кашида, ба Усто Анвар нигоҳи норозиёнае афканда, асабиёна ғур-ғур мекунад. – Ҳамеша бе пушт-пушт даромада меомадӣ-ку?!

Табъи Усто Анвар хира шуда бошад ҳам, сир бой намедихад. Табассуме карда, бо мулоимати мегӯяд:

– Пеш худатон танҳо будед, акнун дар хонаатон аврат, бе ичозат даромадан хуб нест.

– Хайр шуд, бисёр муҳобот накун, – бо тундӣ мегӯяд Парда-бобо. – Гузар, шин.

– Ташаккур, – мегӯяд Усто Анвар ва гузашта аз гӯшаи сӯфа мешинаду даст ба рӯй мекашад:

– Хайрияти қадам, дили беғам, хотири чамъ, ободии ҳамин хонадон, оллоху акбар.

Баъд ба Парда-бобо рӯй меорад:

– Сиҳату саломат ҳастед?..

Гапи Усто Анвар дар даҳонаш мемонад.

– Эъ, ба сиҳату саломатии ман чӣ кор дорӣ! – бо ситеза мегӯяд Парда-бобо.

Ин суханони талхи ўро Усто Анвар фуру мебарад.

– Ҳай-ҳай, ин тавр нагӯед, – мегӯяд ў бо табассум. – Ба мо саломатии шумо зарур.

Гиреҳи абрувони Парда-бобо ҳеҷ кушода намешуд. Усто Анвар нафаси чуқуре кашида, мепурсад:

– Ҳа, чӣ шуд, ки гап намефорад?

– Э, биё напурс, – даст меафшонад Парда-бобо. – Бо ишками гушна гапат мефорад чӣ?

– О, тӯй зӯр гузашт-ку? – бо ҳайронӣ мегӯяд Усто Анвар.

– Э, ин қадар дабдабаю дову дастгахро ба сарам занам?! – оташ мегирад Парда-бобо. – Гушна рафта, гушна омадам.

Усто Анвар боз нафаси чуқуре кашида:

– Хайр, ҳеҷ гап не, хафа нашавед. Аз тӯй нарасад, гила накун, гуфтаанд, – мегӯяд ва баъд бо умед ба Парда-бобо нигариста, илова мекунад: – Медонед, ки ман барои чӣ омадам?

– Бигӯ, барои чӣ? – бепарвоёна мепурсад Парда-бобо.

– Барои гӯшт, – охиста, гӯё шармида ҷавоб медихад Усто Анвар. – Бисёр не, ду килло лозим.

Ғайричашмдошти Усто Анвар Парда-бобо бо шиддат мепурсад:

– Пул овардӣ?!

– Пул? – Усто Анвар бо тааччуб ба ӯ менигарад. – Не, пул наовардам...

Парда-бобо сухани ӯро қайчӣ карда, қариб, ки дӯғ зада, мегӯяд:

– Намедиҳам!

Дар лабони Усто Анвар табассум медамад:

– Э, чаро?

Парда-бобо даме хомӯш меистад, сипас гапери ба забон меорад, ки Усто Анвар ҳеҷ гоҳ чашмдор набуд:

– Дигар насиа намедиҳам.

Хотири Усто Анвар парешон гашта, хомӯш мемонад. Парда-бобо бо шиддат илова менамояд:

– Пул нест, гӯшт нест!

Усто Анвар сар чунбонда:

– Не-е! – мегӯяд ва бо табассум илова менамояд: – Шӯхӣ накунед.

Рӯи Парда-бобо турш мешавад.

– Ман шӯхӣ – пӯхӣ намекунам.

Усто Анвар даме ҳайрон мемонад. Баъд мегӯяд:

– Ягон бор гӯшт гирифта, пулашро надода намондаам-ку!

Охир, ман мизочи доимиатон-ку?

Ин сухан ба Парда-бобо намефорад. Қавоқ андохта мегӯяд:

– Барои ман фарқ надорад. Ман аз баҳри насиафурӯшӣ баромадам. Ҳа, тамоман баромадам.

– Нахо-о-од?!

– Ҳа, бе ягон навод – паход! – хеле ҷиддӣ мегӯяд Парда-бобо. – “Одам як дам!” – гуфтаанд. Кӣ медонад, пагоҳ ҳастӣ ё не.

– Худо ниғаҳ дорад-е! – дарҳол мегӯяд Усто Анвар. – Нияти нек кунед. Нияти нек – ними давлат.

– Ҳоло давлат – пул!

– Шояд... Лекин ҳоло дар киса пули нақд надорам, – хиҷолатмандона мегӯяд Усто Анвар. – Дар хона меҳмон дорам...

Сухани ўро мебурад Парда-бобо ва бо як оҳанги ҷиддӣ:

– Меҳмон дорӣ, надорӣ, кори ман чӣ?! – мегӯяд.

Парда-бобо хафаву қаҳролуд гап мезад. Гӯё ба Усто Анвар кину адоват мепарварад, хусумат дошта бошад. Усто Анвар бо алам фикр мекард, ки чаро Парда-бобо бо ў чунин муомила мекунад.

– Фаҳмидам, – оҳиста ҷавоб медиҳад Усто Анвар ва риштаи умедаш қанда мешавад.

Дигар лому мим нагуфта, бо ҳайрат ба рӯи Парда-бобо як назар меафканаду мулзам ва сархам ақиб гашта, сӯи дарвоза роҳ пеш мегирад.

– Ҳой, исто!

Овози Парда-бобо ўро аз роҳ бозмедорад.

– Майлаш, насия медиҳам. Аммо бо як шарт.

– Шарт? Чӣ хел шарт?

– Розӣ бошӣ, мегӯям.

– Аввал бигӯй.

– Не, аввал розӣ шав.

– Охир, шартро надониста, ман чӣ хел ризо мешавам?

– Ҳисобӣ як бар ду!

– Як бар ду? – Усто Анвар ҳайрон-ҳайрон ба ў менигарад. – Ин чӣ хел?

– Бесавод! – маломатомез мегӯяд Парда-бобо. – Боз ту Усто. Чӣ хел Устои ки як бар ду ро намедонӣ.

Усто Анвар ба ин таҳқир ҳам тоб меорад.

– Хайр, кани гӯед ки мо ҳам дониста гирем.

– Осонакак, – мегӯяд Парда-бобо. – Ба як сӯм ду сӯм медиҳӣ.

– Ба як сӯм ду сӯ-ўм?! Ё тавба! – бо симои ҳайратзада Усто Анвар даст ба гиребон мебарад.

– Хуш, розӣ ҳастӣ?

– Беинсоф! – мегӯяд Усто Анвар ва бо кароҳат аз вай рӯй гардонда, сӯи дарвоза меравад.

– Ист, як дам ист!
Вале Усто Анвар намеистад.
– Ҳой, ист, гап дорам!
Усто Анвар гӯё ўро намешунид.
– Исто, нарав!
Овози вай ким-чӣ хел имдодчӯ садо медиҳад.
– Равӣ, дигар наё!
Ин дафъа овозаш таҳдидомез садо медиҳад. Бо вучуди ин Усто Анвар бозпас намегардад.
– Э, исто-е!
Садои пӯшида шудани дарвоза ҷавоби вай мешавад.
“ – Афсӯс, бечораро ранҷонд, – дили Точинисо бухс гирифта, басаранҷом мегардад. – Сад афсӯс!”
Ин дам дар кӯчаи деҳа фарёду нолаҳои гӯшхарош боло мешавад. Парда-бобо филҳол берун медавад. Точинисову писараш аз ҷо намеҷунбанд. Танҳо гӯшу хуш мешаванд. Шӯру машғала пайваста авҷ мегирифт. Суханони таҳқиромез шунида мешуд: “Саг!.. Палид!.. Ҷалаб!.. Қанчиқ!..”
Ҳисси кунҷковии Шўҳрат боло мегирад. Бетоқатона доништан мехоҳад, ки дар кӯча чӣ гапу чӣ кор шуда истодааст. Ниҳоят тоқат наоварда, ба берун метозад. Фарёду шӯру ғавғо аз кӯчаи миёна меомад. Хурду калон ҳамон сӯй метохтанд. Шўҳрат ҳам қатори онҳо медавад.
Шўҳрат пас аз ним соат ба хона бармегардад. Сару рӯяш арақшор, те-тез нафас мегирифт. Точинисо бо ҳарос ба ў менигарад.
– Бангӣ очаша буз кашид, – мегӯяд Шўҳрат базӯр нафас гирифта.
– Буз кашид?
Дар лабони Шўҳрат табассуми тамасхуромез аён мешавад, дар чашмонаш оташаке барқ мезанад. Ва канда-канда ба модараш мегӯяд:
– Ҳа... Бо мушт зад... Бо пояш зад... Аз мӯйҳояш дошта, рӯи замин, рӯи хору хас кашид.

– Барои чӣ?

– Намедонам, – мегӯяд Шўҳрат. – Лекин бачаҳо гуфтанд, ки барои пул.

Бар дўши Тоҷинисо гўё кўҳи ғам меафтад. Дилаш ба тапиш медарояд. Болои сўхта намакоб – падараш бармегардад. Афту андомаш бенур ва чехрааш ба рўи маҳбусон монандӣ дошт. Чун чашмаш ба Тоҷинисо меафтад, якбора оташ мегирад ва дағалона вадаррас мезанад:

– Ана, чувонимарг! Ҳамааш айби ту! Идибек занакӣ бечораро буз кашид! Агар ба ӯ зан мешудӣ, ин воқеаъ рўй намедод!

Тоҷинисо фигонашро дар гулӯ гирех андохта:

– Падар! – мегӯяд.

– Агар Идибек очаша кушад, дар хунаш ту зомин мешавӣ!..

Парда-бобо ба онҳо як нигоҳи сарду хашмолуд партофта, пас мегардаду ғур-ғуркунон бадар меравад.

Тоҷинисо базўр ба по рост меистод. Вай эҳсос кард, ки то ба хона даромадан маҷолаш намерасад. Аз ин рӯ рўи пуштаки бўзӣ менишинад. Шўҳрат ҳам дар бари ӯ мешинад.

Тоҷинисо дигар ҳарфе намезанад.

Шўҳрат ҳам хомўш мемонад.

Ҳарду ҳам ба пеши пои худ менигаристанд.

Оромиву хомўшӣ ҳукмрон мегардад.

Офтоби бузурги доларанг бепарво оҳиста-оҳиста ба паси кўҳ фурӯ мерафт.

Баногоҳ Тоҷинисо аламангез оҳе мекашад. Шўҳрат ба рўи модараш нигариста, мепурсад:

– Тамом?

Тоҷинисо як қад мепарад:

– Чӣ?

– Бангӣ очаша мекушад?

Дили Тоҷинисо девонавор сих мезанад ва аз бадбахтиё дарак медиҳад. Вай ба чашмони писараш дида медўзад ва бемадоронаю илтиҷоомез мегӯяд:

– Ҳеч гоҳ ба касе нияти бад нақун.

Шўҳрат як ба рангу рӯи паридаи модар менигараду сар ба зер меафканад.

– Фаҳмидӣ?

Ба тасдиқ Шўҳрат сар мечунбонад. Вале тез сар бардошта, маҳзунона мепурсад:

– Барои чӣ модарҷон?

– Бад хоستان убол аст.

Ва баъд аз каме хомӯшӣ илова мекунад:

– Бадӣ бадӣ меорад.

Шўҳрат боз сар ба зер афканда, ба андеша меравад. Нурҳои хуршеди ғурубрафта маротибаи охир ба замин рӯшани андохта, ғайб мезананд. Ва рӯзро ба ихтиёри шаб волегузоранд. Вале рӯз ҳоло зинда буд. Басо маҳзуну ранҷуру ғамзада дар сукути хуфтан метапид.

XIII

– Точинисо! Ҳо... Точинисо!

Тамоми овозаширо сар дода, Парда-бобо духтарашро ҷеғ мезанад.

– Дар кучой?!

– Ман ин ҷо! – аз поёни ҳавлӣ ҷавоб медиҳад Точинисо.

Парда-бобо ҷаҳл карда:

– Пеш биё! – мегӯяд.

Точинисо оҳиста-оҳиста қадам монда, ба падараш наздик мешавад. Аз қиёфаи вай ким-чӣ хел дилгирию парешонҳолие, ки ба ӯ ҳеҷ намезебид, намоён буд.

– Гӯшам ба шумо, падар, – Точинисо сар ба зер меафканад.

– Либосҳои ҷойравии маро тоза карда, дарзмол кун! – амр мекунад Парда-бобо.

Аз ин амри падараш Точинисо худро ким-чӣ хел нороҳат ҳис карда, ҳайрон мемонад.

– Чӣ шах шудӣ! Тез бош!

Тоҷинисо зуд сӯи хона қадам мегузорад. Падараш аз қафо бо овози баланд нидо мекунад:

– Ҳушёр шав, боз насӯзонӣ!

Парда-бобо либосҳои дарзмолкардаи Тоҷинисоро пӯшида, ба ӯ меғӯяд:

– Ба ман нигар!

Чашмони калон-калони сиёҳи Тоҷинисо ба чашмони падараш меафтанд.

– Ман ба маркази ноҳия меравам, – омирона меғӯяд Парда-бобо. – Кори зарур дорам. Шояд шаб наоям.

Дар чашмони Тоҷинисо оташаки ҳайрату кунҷковӣ медурахшад. Вале лаб ба сухан боз намекунад.

– Фаҳмидӣ?! – ситезаомез мепурсад Парда-бобо. – Шояд шаб омада натавонам.

Хиҷил мешавад Тоҷинисо ва худро ноҷӯр ҳис мекунад.

– Шаб наоед, танҳо мемонем...

– Туро гург меҳӯрад? – бо истехзо мепурсад Парда-бобо. – Дах сол дар шаҳр танҳо гаштӣ, натарсидӣ-а?!

Падараш бо як назари аҷиб ба ӯ нигоҳ мекунад. Ба назари Тоҷинисо чунин менамояд, ки чашмони падараш аз кунҷқобӣ механдиданд. Аз ин дили ӯ аз гумони баде таҳ мезанад.

Парда-бобо дар остонаи дарвоза истода, сӯи Тоҷинисо мегардад. Ва ба ӯ маънидорона нигоҳ карда:

– Ҳой, бе қилиқ хоб кун! – меғӯяд ҷиддӣ. – Фаҳмидӣ?!

– Ҳа, фаҳмидам, падар, – дарҳол ҷавоб медиҳад Тоҷинисо.

– Хайр, паноҳат ба Худо! – меғӯяд падараш ва баргашта ба дар меравад.

Аз ҳайрат Тоҷинисо аз ҷояш намечунбад. Вале хаёлу хотираш торафт парешону пуризитироб мешавад. Ва хаёлаш ба падараш меравад: чаро ба маркази ноҳия меравад? Чӣ кор дорад? Чаро шаб омада наметавонистааст? Чаро ӯро ин қадар огоҳ кард? Чаро: “Бе қилиқ хоб кун!” – гуфт? Чаро: “Паноҳат ба Худо!” – гуфт.

Дар дили Тоҷинисо ким-чӣ хел як эҳсоси ногувор якбора чун барқ пайдо мешавад. Ва гӯё чизе гум карда бошад, хотирпарешону бетоқатона ба чор сӯ чашм медавонад. Сонӣ ба хона медарояд, онро аз назар мегузаронад. Каме рост истода, фикр мекунад ва боз ба ҳавли мебарояд. Гӯё ба саволҳои бешумори худ ҷавоб меҷӯст. Вале ҷавоб пайдо намекард.

Ин дам Шўҳрат меояд ва ба модараш рӯ оварда, мепурсад:

– Модарҷон, барои пухтани ош чӣ лозим?

– Ош? Чӣ хел ош?

– Чӣ хел “чӣ хел ош”?

– Охир, ош ҳар хел мешавад. Оши палав, оши бурида...

– Шуд, шуд, модарҷон. Оши палав.

– Барои оши палав биринҷ, гўшт, равған ва сабзӣ лозим.

– Ҳамин чизҳоро дорем?

– Ҳа, дорем, – ҷавоб медиҳад Тоҷинисо ва мепурсад: – Чӣ, дилат ош металабад?

– Не, мехоҳам, ки чўраам Ёдгорро бо ош зиёфат кунам. Охир, ҳар рӯз ман оши онҳоро мехўрам. Як бор ў ҳам оши моро хўрад.

– Гап нест, писарҷон, – меғўяд Тоҷинисо. – Ҳозир ман ош мепазам, ту рафта, чўраатро бо Мавлуда-хола даъват нам. Мешавад?

– Мешавад, модарҷон! – дили Шўҳрат пур аз нашъаю хурсандӣ мешавад.

Он эҳсоси ногувор ҳам ба қаъри дили Тоҷинисо фуру мемеравад.

* * *

Рўзи дарози тобистон ба охир мерасад. Офтоб ҳам “То фардо!” – гуфта, ғуруб мекунад. Осмон ранги хокистарӣ мегирад. Шом фаро расида, торикӣ мефурояд. Лаҳза ба лаҳза ҳама мавҷудоти олам тарҳи худро гум мекунад.

Тоҷинисо ошро кашида меорад. Ва ба Мавлуда-хола бо илтимос чашм медўзад:

– Канӣ, сар кунед, холаҷон.
– Бисмиллоҳи раҳмони раҳим, – гуфта Мавлуда-хола даст ба табақ дароз мекунад.
Шўҳрату Ёдгор ба Тоҷинисо менигаранд.
– Ба ман нигоҳ накунед, гиред, – мегӯяд Тоҷинисо.
– Не, аввал шумо, – мегӯяд Ёдгор.
Тоҷинисо табассум карда, даст ба табақ дароз мекунад.
Шўҳрату Ёдгор ҳам ба табақ ҳучум мекунанд.
– Оши нағз пухтай, Тоҷинисо, – сифат мекунад Мавлуда-хола.
– Дастатон дардро набинад.
Ошро бо иштиҳо мехӯранд. Баъд чой нӯшида, сўҳбат мекунанд.

* * *

Шаби тираву торик дунёро дарбар мегирад. Парда-бобо намеояд. Шаб дилгиртару пурбимтар мегашт. Ниҳоят Тоҷинисо қарор аз даст медиҳад. Таи дилаш як ҳисси ғашоваре метапад. Вале роҳи падарашро мепояд.

Шаб нисф мешавад.

Падараш намеояд.

Риштаи умеди духтару набера канда мешавад. Пеш аз ба хоб рафтани Тоҷинисо “Эҳтиёт нисфи ҳаёт!” – гӯён, дарро аз дарун кулф мекуанд. Шўҳратро ки аз бозиҳои кўчагӣ хаста шуда буд, ҳамон лаҳза хобаш мебарад. Тоҷинисо бо дили ғаш дар бари писараш сар ба болин мемонад. Хеле мекушад, ки хобаш барад, аммо хоб ба ду чашмаш меҳмон намешавад. То дергоҳ ба худ мепечад, дар баҳри андеша шино менамояд. Оқибат ўро ноаён хоб ба оғӯш мегирад...

...Ва аз тақ-тақи дар як қад парида, бедор мешавад. Ва бо тарсу ларз ба дар менигарад. Касе дарро саҳт-саҳт мекуфт. Дилаш таҳ мезанаду фаросаташ аз нохушии гувоҳӣ медиҳад. Дар саҳттар кўфта мешавад.

Шўҳрат ҳам тарсида, бедор мешавад.

– Бобом омаданд? – хобу хоболуд мепурсад Шўҳрат.
 Вале ба ҷои овози бобо садои Идибек меояд:
 – Тоҷинисо, дарро кушо!
 Сахт метарсад Тоҷинисо ва банди дилаш меларзад. Лаҳзае кўр мешаваду кар.
 – Кушо! – дарро сахт мекўбад Идибек.
 Аз даҳшат арақи сард тамоми бадани Тоҷинисоро фаро мегирад. Шўҳратро ваҳм зер мекунад. Ва ӯ худро ба оғўши модар меандозад. Аъзои бадани ӯ ҳам аз арақ тар буд.
 – Дарро кушо, Тоҷинисо! – боисрор талаб мекард Идибек.
 – Чӣ мехоҳӣ?
 – Дарро кушо, мегўям!
 – Падарам дар хона нест.
 – Ба ман падари гўрсўхтаат лозим нест!
 – Кӣ лозим?
 – Ту!
 – Ман?!
 – Ҳа, дарро кушо.
 – Бирав, намекушоям.
 – Гапи зарур дорам, дарро кушо!
 – Бигўй.
 – Кушо, мегўям!
 – Не, рав. Гапат бошад, пагоҳ биё.
 – Кушо, ки дарро мешиканам!
 Ва Идибек дарро сахт-сахт задан мегирад. Тамоми вучуди Тоҷинисоро изтироб фаро мегирад. Худ ба худаш: “Акнун мурдем!” – мегўяд. Ин лаҳза Шўҳрат назди дар рафта:
 – Ҳой бангӣ! Зуд дафъ шав! – гўён, дод мезанад.
 Ин ҷуръати писар боиси ба худ омадани Тоҷинисо мегардад. Ва ӯ ҳам дод мезанад:
 – Дафъ шав!
 – Ҳа-аъ! Дафъ шавам-а? Отаи гўрсўхтаат дар оғўши очаи ман хоб кунаду ман дафъ шавам?! Кушо! Маро отат роҳӣ кард. Тоҷинисо аз ту гуфт.

Гўё ба сараш зарбаи сахте хўрда бошад, Тоҷинисо лаҳзае карахт мешавад. Ин дам чизе гулдурос зада меафтаду Тоҷинисо ба худ меояд. Ва овози қаҳролуди Мавлуда-хола ба гўшаш мерасад:

– Зуд дафъ шав!

Дарҳол овози Идибек меояд:

– Ту чӣ кор дорӣ?! Мо алишак кардем. Ман очама додам, Парда духтарша... Ҳа, мардона аҳд бастем. Вай дуо дод. Тоҷинисо ҳақи ҳалоли худат гуфт...

Ҳамин лаҳза дар дили Тоҷинисо гўё риштае қанда шуда, ба раъша медарояд. Нафастанг шуда, баданаш ваҷарос мезанаду чашмонаш сиёҳӣ. Ва ў дигар чизеро ёд надорад. Вақте ки ба худ меояд, Мавлуда-холаро мебинад, ки паҳлўяш нишаста, гарданашро мемолад.

– Хайрият, – оҳи сабук кашида, мегўяд Мавлуда-хола.

Тоҷинисо бо кўмаки Мавлуда-хола ба дасташ такя дода, мешинад. Ва дилаш аз дарду алам пур шуда:

– Оҳ, модарҷон! – мегўяду аз чашмонаш қатраҳои ашки сўзон чўшида мебароянд.

– Гиря накун, ҷонакам, ҳамааш гузашт, – ўро таскин медиҳад Мавлуда-хола.

Сипас сукунати ногаҳоние ба миён меояд. Баъд Мавлуда-хола оҳи вазнин кашида:

– Ҳо, гўрсўхта-э! – мегўяд.

Дар ин асно Парда-бобо меояд. Пуршасту ғазаболуд дарвозаро кушода медарояд. Аз оташи ғазаб гўё ҳамин замон сару рўяш дармегирифт. Чашмонаш бошад, чашмони шағоли бахашмомадаро мемонд.

Тоҷинисо ба падараш нигоҳ карда наметавонад. Мавлуда-хола бо танаффур ба рўи Парда-бобо нигариста, мегўяд:

– Ту чӣ кор кардӣ, бадбахт?!

– Ту худат бадбахт! – дод мезанад Парда-бобо.

– Тавба, тавба! – гиребонашро медорад Мавлуда-хола. – Ин чӣ ғазаби Худо буд-а? Наход одам фарзандашро тўъмаи хиси шаҳвонии худ кунад.

– Манаҳатро банд! – Парда-бобо нигоҳи ваҳшиёнаашро ба рӯи Мавлуда-хола дўхта, дўғ мезанад. – Иш ҳам заду уш ҳам зад, пасмонда – шабуш ҳам зад!

– Ту чӣ хел одамӣ? Фарзанди мусулмонӣ ё не? Боз ҳар рӯз панҷ бор “ашҳаду ан лоилоҳа...” мегӯӣ!..

– Кори ту чӣ, беваи шаттоҳ! – боз дўғ мезанад Парда-бобо. – Зуд аз хонаи ман дафъи мўъминон шав!

– Хобатро ба об гӯӣ! – чиддӣ мегӯяд Мавлуда-хола. – Агар ман аз ин чо бароям, рост ба идораи милиса меравам.

Калимаи “милиса”-ро шунида, Парда-бобо телба мешавад, дасту по мехӯрад. Баъд худро ба даст гирифта, мегӯяд:

– Ҳа-аъ?! Рав, рав! Бароварда, ба дастат медиҳанд!

– Тухми ту золима қоқ мекунанд!

– Хайр, рафта ҳам бин!

– Чӣ таҳдид мекунӣ?

– Таҳдид намекунам. Мегӯям, ки намеравӣ.

– Меравам!

– Намеравӣ!

– Меравам!

– Не!

– Ҳа!..

Ҷасорати Мавлуда-хола ба оташи ғазаби Парда-бобо оби сард мерезад. Шасташ гашта, дамаш ба дарун мезанад. Баъд ким-чӣ гӯё ба ёдаш мезанаду:

– Эъ, бо касофатии шумо қариб намозамро қазо кунам, – мегӯяд ва ба сӯи Мавлуда-хола як нигоҳи норозиёнае афқанда, аз ҳавлӣ баромада меравад.

Дили Тоҷинисо аз нав пур шуда, дар чашмонаш ашк ҳалқа мезанад. Мавлуда-хола ўро ором карда, аз чӣ бошад, Шўҳратро бо худ мебарад. Тоҷинисо танҳо мемонад. Ва якбора ўро воҳима пахш мекунад. Ба назараш чунин менамояд, ки то ин лаҳза вай

ин қадар танҳову бакасу кӯй намонда буд. Ин лаҳза нафасаш тангӣ карда, дар гулӯяш як гиреҳи сахте печида мемонад. Дасту пояш суст шуда, сараш чарх мезанад ва пеши чашмонашро хубобчаҳои сафеду сиёҳ пахш мекунад. Ба сутуни пешайвон лаҳзае така меандозад. Сараш ғуввас мекард. Ба назараш чунин менамуд, ки ба ҷарие афтида истода бошад. Ин ҷо ҳама чиз сиёҳу тира тофта, ба ӯ ғаму андӯҳ меовард. Ба машомаш бӯи мусибат мерасид.

Наход ки ӯ тӯмаи ҳирси падар гардад!

Наход?!

Не, не-е...

Акнун барои Тоҷинисо як илоҷ монда буд – ба шаҳр баргаштан. Ҳа, ӯ дигар ин ҷо истода наметавонад. Меравад. Танҳо шаҳр ӯро ғунҷонда метавонад. Вай ҳуди ҳозир ба шаҳр меравад!

Тоҷинисо ба ҷамъ овардани либосҳояш шуруъ мекунад. Пас аз чанде шарфаи по, баъд овози шиддатноки падарашро мешунавад:

– Ҳой, кучо?!

Тоҷинисо ҷавоб намедихад. Саросема ҷомадонашро омода мекард.

– Карӣ?!

Вай бархоста, сӯи падараш мегардад. Падараш ба назараш бегона менамояд. Як оҳи пурдари мекашад, вале он чизеро, ки мехост бигӯяд, гуфта наметавонад.

– Ба шаҳр меравӣ?!

Тоҷинисо на “ҳа” мегӯяд, на “не”.

– Рав! – дод мезанад падараш. – Дафъ шав!

Ин дам Парда-бобо ба албасти шабоҳат дошт. Чашмонаш бечо, овозаш аз ғояти асаб чирросӣ.

– Рав, рав! Ба ту бадбахт сакалтуи шаҳрӣ бошад. Зане, ки дар байни суламаҳои шаҳр гашт, чӣ мешуд! Аз роҳи шариат мебарояд! Дигар шарму ҳаё дорад, магар?! Дилат ишқи нав

меҷӯяд! Бирав назди буқаҳои шаҳрӣ! Он ҷо бозори ту баринҳо гарм аст! Рав, фурӯш ҳама чизатро! Мур, аз ин рӯзат!

Инро гуфта, дилаш холӣ нашуд магар, ки якбора кашидаву кушода торсакие ба рӯи духтараш мезанад. Ва бо шаст қафо гашта, бадар меравад.

– Оҳ, модарҷон! – нолиши ҷонкоҳе мебарорад Тоҷинисо.

Баъд тамоми баданаш ба ларза медарояд. Ва ӯ худро болои курпача партофта, болиштро оғӯш карда, мегиряд. Зор-зор ва бо сӯзу гудоз мегиряд. Дили пурдардаш каме холӣ гашта, андаке ором мешавад, аммо аз ҷояш намехезад. Вай ҳамин тавр то даме дароз мекашад, ки садои дарвозаро намешунавад. Зуд нимхез шуда, ба ҷояш менишинад. Аммо маъюсиашро ронда наметавонад. Ба хона Шўҳрат медарояд.

– Шўҳратҷон, тез либосҳоятро пӯш, меравем.

Шўҳрат ҳайрон шуда, мепурсад:

– Ба ку-ҷо-о?

– Ба шаҳр, – кӯтоҳ ҷавоб медиҳад модараш.

– Барои чӣ меравем?

Тоҷинисо панҷаҳои нарму мулоими худро ба сари писарчааш мебаррад.

– Чӣ гӯям, писарҷон?.. Ҳоло ту бисёр чизҳоро намефаҳмӣ...

Сухани ӯро садои мағали паси дарвоза мебурад. Фаҳмидан душвор буд, ки кӣ чӣ мегӯяд. Баъд нидои ҷонсӯзи падараш ба гӯшаш мерасад.

– Вой, мемурам!

Ин дам дарвоза боз мешаваду падарашро Усто Анвар бо писараш Шамс бардошта, ба ҳавлӣ медароранд. Падараш менолид ва оҳи ҷонгудоз мекашид.

– Чӣ гап? Чӣ шуд? – ҳаросон мепурсад Тоҷинисо.

– Намабинӣ?! – мегӯяд Шамс. – Зад!

– Кӣ зад?!

– Буқа зад, – ҷавоб медиҳад Шамс.

Пои абгори Парда-бобо ба хунаш оғушта буд. Точинисо инро дида, гўё ба сараш зарбаи сахте хўрда бошад, лаҳзае беҳаракат мемонад.

Дар ин миён ҳамсояҳо чамъ меоянд.

– Вой, мемурам! – фарёд мезад Парда-бобо. – Вой!.. Духтур!.. Мемурам!..

– Ҳеч гап не, балош намеэанад! – бо нафрат мегўяд касе. – Ганда мурдан надорад!

Ин суханон Точинисоро ба шўр меорад. Ва ў бо ғазаб ба сўи соҳиби овоз мегардад. Ин дам оху нолаи Парда-бобо ба фалак мепечад.

– Духтурро чеғ занед! – дод мезанад Точинисо.

– Чӣ кор кунем? – Шамс ба падараш рўй меорад.

– Писарам, тез ягон мошин ёб, – мегўяд Усто Анвар. – Ба беморхона бурдан лозим.

Шамс саросема бадар меравад. Ва лаҳзае пас аз берун овози ғурраси мошин ва боло-болои ҳам сигналдиҳии он шунида мешавад. Парда-боборо ба мошин бор карда мебаранд.

Пас аз ин Точинисо меҳоҳад, ки аз деҳа баромада равад. Вале тез аз ин раъяш мегардад: не, ин аз рўи адолат нест! Ва ин дам дармонаш рафта, сар то пояшро сардии ногуворе фаро мегирад. Ба сутуни пешайвон лаҳзае такя андохта, мешинад. Писараш дар бараш менишинад.

Пас аз чанде Точинисо мисли мурғи посўхта бесаранҷом мегардад. Тез-тез берун баромада, ба роҳ дида медўзад.

Ё ба беморхона равад?

Не, дер шуд.

Оҳ, чӣ сангин аст интизорӣ!

Тарсу ҳарос ўро фаро мегирад.

Рўз шом хўрда, тира мегашт, ки Усто Анвар бармегардад. Танҳо, ранги рўяш кандагӣ. Точинисо ба таҳдуқа ба ў дида медўзад.

– Точинисо... – мегўяд Усто Анвар ва дамаш ба дарун мезанад.

– Чӣ гап? Тезтар гӯед?

– Аҳволи падарат вазнин, ҷарроҳӣ кардан лозим будааст. Барои ҷарроҳӣ пул лозим. Бекасуқӣ, ба қавле “бесоҳиб” гӯям, табиб ба ханда посухам дод:: “Бесоҳиб бошад, ба ӯ зиндагӣ чӣ лозим?!”

Дили Тоҷинисо девонавор сих мезанад.

Усто Анвар ноҳинҷорона сулфида, хомӯшона сӯи хонааш меравад. Тоҷинисо ниммурдаву нимзинда, чун ҳайкал меистод. Дар ин асно Мавлуда-хола меояд. Тоҷинисоро дилбардорӣ намуда, ба зурӣ аз хӯроки овардааш мехӯронад. Баъд бо лаҳни ороме:

– Зиқ нашав, – мегӯяд. – Субҳ ки дамид, якҷоя ба беморхона меравем. Ҳоло хоб кун, боз Худо бузург аст.

Вале Тоҷинисо то субҳ ба худ намеояд. Хаёлҳои печ дар печ пайваста ба майнааш чун сӯзан мехалиданду нафас гулӯгираш мекард. Дар гӯшҳояш суханони духтур садо медоданд: “Бесоҳиб бошад, ба ӯ зиндагӣ чӣ лозим?!”

Ба ногоҳ гӯё дар олами хоб бошад, садои:

– Не, не, ӯ бесоҳиб нест! Ӯ духтар дорад! – гуфтани Тоҷинисо дар хона танин меандозад.

XIV

Аз фарёди хурӯсҳо силтав хӯрда, бедор мешавад. Ва як эҳсоси дардолуде ба торҳои дили Тоҷинисо нохун мезанад. Дар ҳолате, ки дилаш таҳ кашида, бозӣ мекард, оҳиста сӯи тиреза чашм медӯзад. Ва ҳаросон мижа ба ҳам мезанад. Суроби ғазаболуд, абрӯвони гиреҳи падар пеши назараш бараъло менамуданду овози дағалу дурушти ӯ ба гӯшаш садо медод. Дигар ҷои сабру таваққуф набуд. Вай бояд ҳарчӣ зудтар ба беморхона бишавад.

– Худоё! – нидо мекунад Тоҷинисо ва танҳо ба роҳ меафтад.

Офтоб тулӯъ карда буд, ки Тоҷинисо по ба остонаи беморхона мемонад. Аз ҳар тори мӯяш арақ мечакид. Рӯяш суп-сурх, чуқур-чуқур нафас мекашид. Дари даромад руст буд. Вай

ин сў – он сў менигарад. Касеро намебинад. Ноилоч дарро мекўбад. Касе пайдо намегардад. Баъди тақ-тақи зиёд ҳамшираи шафқат, духтари фарбеҳи кўлчарўе пайдо мегардад. Дарро кушода, дағалона дод мезанад:

– Чӣ, ин қадар тақ-тақ мекунӣ?!

Аз изтиробу ҳаяҷон Тоҷинисо сари калобаашро гум карда, худро аз даст медихад.

– Мо кар не-ку, як бор задӣ бас!

Тоҷинисо ҳунгос зада, ба гиря меоғозад.

– Бас! – дод мезанад ҳамшираи шафқат.

Тоҷинисо худро ба даст мегирад ва илтиҷоомез мепурсад:

– Вай... зинда?

Ҳамшираи шафқат хусуматомез ба ӯ менигарад:

– Кӣ?

– Бемор, – бемадорона мегўяд Тоҷинисо.

– Бемор, бемор! – лабонашро инч мекунад ҳамшираи шафқат. – Қадом бемор? Чӣ хел бемор? Вай бемор ном дорад ё не?

Тоҷинисо ному насаби падарашро мегўяд.

Ҳамшираи шафқат бафурча дафтареро варақ мезанад. Баъд бинӣ инч карда, мегўяд:

– Не, ин хел бемор нест.

Дили Тоҷинисо дардолуд таҳ мекашад.

– Чӣ хел нест?

– Нест гуфтам, нест! – боз ғашаш омада, дод мезанад ҳамшираи шафқат.

– Охир, ўро дирўз ба ин чо оварданд. Бегоҳӣ, пирамард...

– Ҳо дар роҳрав як пирамард хоб аст. Як бин, шояд ў бошад.

Он чо падараш беёд мехобид. Тоҷинисо гиря карда, фиғон мебардорад. Ҳамшира ўро тасалло медихад:

– Ҳеч гап не, ҳеч гап не, фақат аз ҳуш рафтааст, ором шав.

Ин лаҳза марди қадпасти тоссари рафидарўе меояд. Ва дўғу пўписа мекунад:

– Чӣ гап?! Чӣ мағал?!

Баъд чашми ӯ ба Тоҷинисо меафтад. Бо ғазабу зарда мепурсад:

– Ту кистӣ?!

– Ман?.. Ман духтараш... – базӯр овоз мебарорад Тоҷинисо.

– Духтараш? – хайрон мешавад марди рафидарӯ. – Наход?..

О... гуфтанд бесоҳиб аст-ку?

– Не, бесоҳиб нест, – бо ошуфтагӣ ҷавоб медиҳад Тоҷинисо. – Ман соҳибаш.

– Наход? Рост? – марди рафидарӯ шубҳаомез ба ӯ менигарад.

– Ҳоло ман соҳибаш гӯй.

– Ҳа, ман соҳибаш.

– Э-е, боракалло, э-е, боракалло! – чашмони марди рафидарӯ сар то пои Тоҷинисоро мепалмосад. – Ҳоло ҳамин тавр гӯй?

Тоҷинисо ин дафъа ба ҷои ҷавоб савол медиҳад:

– Мебахшед, шумо кистед?

– Ман ҷарроҳ!

– Худоё! – менолад Тоҷинисо. – Охир, чаро? Чаро?

– Чӣ “чаро”? – қавоқ меандозад ҷарроҳ.

– Чаро падари маро ҷарроҳӣ накардед?

Ҷарроҳ беғамона захрҳандае мекунад. Баъд назари пурхашмаш ба рӯи Тоҷинисо баста мешавад.

– Барои ҷарроҳӣ дору лозим, наркоз лозим, спирту дока лозим. Ҳамаи ин пул меистад, хонум.

– Пул? – мепурсад Тоҷинисо ва лаҳзае гаранг мешавад.

“Пул? Пул мегӯяд-мӣ? Ҳа, пул, пул! Майлаш, садқаи сар, ҳар чӣ қадар хоҳад, медиҳам. Фақат, фақат падарам сиҳат шавад... Пул ёфт мешавад, падар не”.

– Чӣ қадар пул лозим? – мепурсад Тоҷинисо.

Ҷарроҳ дар ҷавоб танҳо табассум мекунад.

– Ҳозир, – мегӯяд Тоҷинисо ва панҷоҳ сомоние, ки бо худ оварда буд, ба ҷарроҳ дароз мекунад. Ва тез-тез нафас кашида, мепурсад:

– Мешавад?

– Не! – садо мезанад ҷарроҳ. – Чӣ, ту маро масҳара мекунӣ?

– Чӣ хел? – намефаҳмад Тоҷинисо.

– Охир, бо ин пулат пишак ба офтоб намебарояд.
Тоҷинисо лол мемонад.

– Ин кам аст!

Ин садои ҷарроҳ Тоҷинисоро ба худ меорад.

– Кам аст? – бо ҳайронӣ мепурсад Тоҷинисо.

– Ҳа, кам аст! – қиддӣ мегӯяд ҷарроҳ. – Ин танҳо ба як наркоз мерасаду халос. Фаҳмидӣ?

– Фаҳмидам, – мегӯяд Тоҷинисо ва ба илтиҷо мебарояд: – Духтурҷон, дар зери поятон мурам. Не нагӯед. Шумо ҷарроҳӣ кунед. Ман боз пул меорам. Шуморо албатта ризо мекунам, ҳа, ҳатман.

Ҷарроҳ ба сӯи ӯ як нигоҳи норозиёна афканда:

– Насия намешавад! – мегӯяд.

– Уфф! – Тоҷинисо ба чор сӯ имдодҷӯёна чашм медавод.

Нигоҳи ҷарроҳ ба занҷири тиллоии гардани Тоҷинисо андармон мегардад. Тоҷинисо саросема занҷири тиллоии гарданаширо кушода, ба духтур медиҳад.

– Шуд?

– Не, нашуд!

– Чаро?

– Кам аст! – бо қиёфаи қиддӣ мегӯяд ҷарроҳ. – Охир, ин ҷарроҳӣ аст, на усмакашӣ. Мефаҳмӣ, ҷарроҳӣ!

– Мефаҳмам, духтурҷон, мефаҳмам, – мегӯяд Тоҷинисо ва чаллаи тиллоии чиликаширо ҳам бароварда, ба духтур медиҳад. Ва беҳолона мепурсад:

– Шуд?

– Не, нашуду... хайр майлаш, рӯи хотири худат падаратро ҷарроҳӣ мекунам, – духтур саросема занҷири тилло ва чалларо ба кисааш меандозад.

Пас аз ин ишорае мекунад. Даву геч ба миён меояд. Падарашро ба хонаи ҷарроҳӣ мебаранд. Тоҷинисо паси дар танҳо мемонад. Пасу пеш қадам зада, зуд-зуд оҳ мекашид. Оҳи чуқуру аламomez. Лаҳзае пас ҷарроҳ мебарояд.

– Кор чаток, хоҳарам, – мегӯяд ҷарроҳ.
 Аз шиддати изтироб Тоҷинисо лол мемонад.
 – Буқаи лаънатӣ сахт задагӣ...
 – ...?
 – Ҳа, устухонҳои пои падарат реза-реза шудагӣ, – мегӯяд ҷарроҳ. – Пояшро буридан лозим.
 – Чӣ-й?! – Тоҷинисо аз ҷои худ як қад мепарад.
 Баъд ба даҳшат меафтад.
 – Шумо чиҳо мегӯед? Охир... ин кори намешудагӣ. Не, не-е!..
 – якбора бо изтироб ва ҳаяҷон фарёди ҷонкоҳе мекашад Тоҷинисо.
 – Дод назан!
 Аз ин нидои духтур Тоҷинисо ба худ омада, худро пеши пои ҷарроҳ мепартояд ва ба зорӣ медарояд:
 – Илтимос пояшро набуред... Ёро наҷот диҳед... Бо як пой чӣ кор мекунад...
 – Хез! – Тоҷинисоро мебардорад ҷарроҳ. – Набурем, намераҳад.
 – Чӣ хел намераҳад? – бо ҳарос мепурсад Тоҷинисо.
 – Мемурад, – овози духтурро базӯр мешунавад.
 Чашмони Тоҷинисо сиёҳӣ мезананд. Дилаш ба бозӣ медарояд. Баъд садои норозиёнаи ҷарроҳ ба гӯшаш меояд:
 – Тезтар: ҳа ё не?
 – Ҳа ё не? – мепурсад Тоҷинисо. – Чӣ, магар аз ман вобаста аст?
 – Ҳа, аз шумо.
 – Барои чӣ?
 – Барои он, ки шумо соҳибаш, – мегӯяд ҷарроҳ. – Мо бояд ризогии шуморо гирем.
 – Ҳм... – мад кашида, ҳайрон мемонад Тоҷинисо ва баъд мепурсад: – Агар не гӯям, чӣ мешавад?
 – Не гӯед, падаратонро ба хона мебаред.
 – Набуред намешавад? – бо илтиҷо Тоҷинисо ба табиб менигарад.

– Не, намешавад, – чиддӣ мегӯяд ҷарроҳ. – Аз сад ҷонаш як ҷонаш намераҳад.

Тоҷинисо боз ба даҳшат меафтад.

– Ту розӣ?

Тоҷинисо бо ишораи сар “ҳа” мегӯяд. Табиб саросема меравад. Тоҷинисо боз танҳо мемонад. Хомӯшона ашк мерезад. Ашки талху шӯр рӯяшро мешуст.

Ҷарроҳӣ тӯл мекашад. Вақт бераҳмона оҳиста мегузашт. Тоҷинисо саҳт ба таҳлуқа меафтад. Беқарор, ҷои нишаст намеёфт. “Худоҷон!” – мегуфт. Пайваста оҳ мекашид ва гӯё дарун-дарунаш месӯхт, дар худ мепечид. Гумон мекард, ки аз димоғаш дуд мебарояд. Аз фикру бӯи дору сараш ба дард меояд. Берун, ба ҳавои тоза мебарояд.

Чуқур-чуқур нафас кашида, каме ба худ меояд. Рӯи ҳавлии беморхона серодам буд. Вале ӯ касеро намедид, дунё ба назараш сарду холӣ метофт. Худро яккаву танҳо ҳис мекард. Дар панҷаи дарди тоқатнопазир метапид. Ногоҳ нигоҳаш ба ҷавоне меафтад. Ҷавон ҳамдардона табассум мекунад:

– Зиқ нашавед, ҳамааш хуб меанҷомад.

Тоҷинисо китф дарҳам мекашад:

– Ҳар чӣ бодо бод!

Зани миёнаумре ба гап ҳамроҳ мешавад:

– Набояд ноумед шавем.

Ҷавон андак сурх шуда, сар меафшонад.

Тоҷинисо оҳи сабук мекашад. Ва аз дарди ҷонсӯз андаке раҳо меёбад. Пас аз лаҳзае ба ӯ хабар мерасонанд, ки ҷарроҳӣ хуб гузашт. Падарат зинда мемонад. Қариби бегоҳ Парда-бобо ба хуш меояд, ба қавле “аз он дунё” бармегардад. Мондаву лакот Тоҷинисо ба деҳа меояд. Мавлуда-хола беқаророна ӯро интизор будаст.

– Ту хеле одамгарӣ, боинсофӣ кардӣ, – пас аз шунидани тафсилоти воқеа мегӯяд Мавлуда-хола. – Оқибаташ чӣ мешавад, зинда бошем, мебинем.

Пас аз як моҳ падарашро ҷавоб доданд. Тоҷинисо мошини сабукрав киро карда, ба беморхона меравад.

– Духтаратон аз сад писар боло будааст, – ба Парда-бобо мегӯяд ҳамшираи шавқат. – Духтар дошта бошӣ, ҳамин хел бошад. Ҳоло мошин гирифта омадааст, ки шуморо барад.

– Духтари дадош-да! – бо фахр мегӯяд Парда-бобо.

Аммо чун моширо мебинад, авзояш дигар мешавад. Ба ронанда даст дароз намекунад. Дасти ронанда чанд дақиқа дар ҳаво муаллақ мемонад. Парда-бобо ба Тоҷинисо сарду сангин нигариста, дӯғ мезанад:

– Ба сафедаш қирон омада буд?!

Падар ба сари Тоҷинисо гӯё як сатил оби хунук мерезад.

– Чӣ фарқ дорад, – мегӯяд ронанда. – Мошин мошин аст, хоҳ сиёҳ бошад, хоҳ сафед.

– Дорад! – бо ҷаҳл афт турш мекунад Парда-бобо. – Сиёҳ сиёҳ аст!

Ва духтарашро барои ин “гуноҳи азим” зери теғи нигоҳ мегирад. Тоҷинисо ба нигоҳи тезу бадқаҳронаи падараш тоб наовард, сар ба зер меафканад.

Дили ронанда ошӯб мегирад. Нафраташ ҷӯш мезанад ва беихтиёр дари моширо кушода, хунсардона мегӯяд:

– Хайр, ноз накуну шин!

Парда-бобо бо як навъ ҳисси нафрату карохат рӯ ба дигар сӯ тофта:

– Не, ман ба мошини сиёҳ намешинам! – гӯён қатъи эътироз мекунад.

– Охир, барои чӣ?

– Ранги сиёҳ – рамзи марг аст!

Ронанда саҳт меранҷад.

– Ин не, вай не... Эъ! – даст меафсонад ӯ ва бо қаҳр ба мошин нишаста, меравад.

Бо як ҳиссиёти вазнин Тоҷинисо ба берун меравад ва мошини сафед киро карда меорад. То деҳа касе ҳарфе назад. Аз қавоқи Парда-бобо барфу борон мерехт.

– Аз тақдир ҷои гурез нест, падар, – мегӯяд Тоҷинисо. – Шукр кунед, ки зинда мондед.

Падараш ба ӯ нигоҳи бераҳмонае афканда, дод мезанад:

– Даҳонатро ғун дор, беҳаё!

Ин суханҳо чун намак бар ҷароҳати тозааш мерасанд. Боз оташи ғазабаш аланга мезанад, лекин худдорӣ мекунад. Падараш боз мегӯяд:

– Ин ҳама аз пою қадами нопок ва дилу нияти сиёҳи туст!

Пас аз беморхона омадан – падараш ба қавле, пустинашро чаппа мепӯшад. Дам ба дам хашмгин мешуд, суханони тунду талх мегуфт, дӯғу пӯписа мекард. Тоҷинисоро чашми дидан надошт. Сояшро аз девор метарошид. Чун ӯро медид, дарҳол чехрааш аз қаҳр сип-сиёҳ мешуд ва ба сари ӯ дод мезад:

– Гум шав аз пешам!

Ва боз мегуфту мегуфт.

– Наҳс!

– Касофат!

– Ба назарам бало барин менамоя!

Асабҳои Тоҷинисо таранг шуда, хун дар сараш тугён мекард. Аламаш меомад, хориаш меомад. Ва зӯраш ба гиря мерасид. Сахт мегирист. Зор-зор мегирист. Дуру дароз мегирист.

Миёни кулли дунё ғарқи яъсу навмедӣ, худро тани танҳо ҳис мекард. Ҳар замон оҳ мекашиду оҳ. Нигоҳи сард ва забони тези падар чун теғ ба мағ-мағзи устухонаш мерасид. Ва ӯ ранче мекашид тоқатфарсо.

Назди падар ба қадри як тини сиёҳ арзиш надошт.

– Худоё! Барои чӣ? Чаро? – гаштаю баргашта нидо менамуд Тоҷинисо.

Ин нидоҳо ҷавоб металабиданд. ҷавоби қатъӣ. Аммо – ҳайҳот! – ҷавоб набуд.

Ҳавлӣ ором буд, қалби Тоҷинисо ноором. Ва боз нидоҳо: “Барои чӣ? Чаро?”. Онҳо акс надоштанд. Дар худӣ ӯ гирех мехӯрданд. Гиреҳи чӣ – кӯргирех!

Гўё ба дилаш гиреҳ мезаданд. Ва аз дарди тоқатнопазиру
чонсўз вучудаш ларзида, ҷисмаш мўи ба оташ афтодаро
мемонд. Роҳи нафасаш ҳам гиреҳ мезад. Ва аз дидагонаш дона-
дона ашк меборид. Ашки сўзону талху шўр меборид. Мебориду
рўяшро мешуст. Мебориду меборид. Ва гўё ҳеҷ охир надошт.

XV

Акнун ҳавлии падар мисли қабристон хомўшу азиятовар буд
барояш. Эҳсоси пурандўҳи танҳой қалби ўро сахттар фишор
медод. Ва аз ғояти изтиробу хастагӣ қариб нафасгардон мешуд.

Гила аз ҷаври ту бунёд кунам, ё накунам?

Зулм, аз дасти ту фарёд кунам, ё накунам?

Дар чашмони Точинисо ашк ҳалқа мезанад. Вале ў кўшиш
мекард, ки худро ба даст гирад. Ин ба вай муяссар намегашт.
Оҳи дарунсўз мекашад, гўё ки мехоҳад ғаму ғуссаро аз вучуди
худ биронад.

Магар одамон ҳаққанд, ки падарашонро “гўрсўхта”
меноманд?

Не, не, не!

Ҳаво гўё дар худ бесаранҷом мегардад. Аз байни абрпораҳои
парешон офтоб намоён мешавад. Аз ин чехраи олам хушҳол
шуда, ба чилва меояд.

– Эҳ-ҳ! – мегўяд Точинисо ва ба сўи офтоб менигарад.

Вале рўи офтобро намебинад. Зеро нурҳояш ба чашмонаш
мехаланд. Ва чашмонашро бурда, хира мекунанд.

Ва аз офтоб чашм канда, бори дигар:

– Эҳ-ҳ! – мегўяд.

Ва боз чанд бор паи ҳам:

– Эҳ-ҳ! – мегўяд.

Вале дилаш ҳеҷ рўшан намешавад. Чун пештара сиёҳ
мемонад.

Не, қабл аз ин ҳеҷ гоҳ ин зайл захри таҳқир начашидааст. То
ба ин дараҷа хору зор нагашта. Аз дасти таҳқири падар ба ҳарос

афтодааст. Шаби дароз бедорхобӣ кашид. Аз пагоҳӣ бениҳоят рӯҳафтодаву дилмонда буд. Мухити хона ба қалбаш фишор меовард. Дам ба дам беихтиёр дар чашмонаш ашк ҳалқа мезад. Дар ин хона худро паррандаи болу паррехта ҳис мекард. Гоҳе ба осмон рӯ меовард: “Эй Худо, ғайри ту ба ҳеҷ касе боварам намеояд!” Ва боз кушиш мекард ба коре андармон шуда, худро ба даст гирад. Аз ин рӯ гирду пеши ҳавлиро мерӯбад, хонахоро тоза мекунад.

Рӯз ба қиём меояд. Дарахтон пар намезаданд. Тоҷинисо ба рӯи бўрӯ кӯрпача андохта, менишинад. Шими даридани падарашро дӯхтани мешавад. Ба сӯзан ришта мегузаронад ва шимро ба даст мегирад. Хаёлаш ба кучое меравад, ки сӯзан ба чиликаш мехалад.

– Оҳ! – гӯён, як қад мепарад.

Ва як ҳисси қабл аз вуқӯъ дар дилаш изтироб меангезад. Дар ҳамин лаҳза падараш бо авзои парешону табъи хира, афту андоми бенур ва чашмони пурғзаб ба хона медарояд. Якка-якка нафас мегирифт. Ҷаҳлаш боло гирифта, аз ғзаб ҷои нишаст намеёфт.

Ин ҳолат аз ҷӣ боис буд, Тоҷинисо намефаҳмад. Чизе намегӯяд, танҳо ба падараш як нигоҳ меафканаду “ба лабаш кулӯх молида”, боз кори худро идома медиҳад. Ва баъд афсӯс мехӯрад, ки чаро аз чашми палараш дур нашуд.

– Илоҳӣ, гӯраш дар гирад! – Парда-бобо тамоми овозашро сар медиҳад.

Тоҷинисо дар ҳолати ноҳинҷор мемонад.

Парда-бобо боз бо тамоми овозаш фарёд мезанад:

– Гӯраш сӯхта хокистар шавад!

Дасту по мехӯрдад Тоҷинисо ва ниҳоят инон аз даст медиҳад:

– Гӯри кӣ?

Ин пурсиш “болои сӯхта намақоб” ва ба оташи фурузон равшан мерезад. Падараш бо нафрату адоват дод мезанад:

– Гӯри очат!

Дили Точинисоро гўё чизе ханҷол мезанад. Чашмонаш калон кушода мешаванд ва бо садои баланд:

– Чӣ?! – мегўяд.

– Ҳа, гўри очат! Сўзад! Сўзад! Сўхта хокистар шавад!

Гўё падараш гап намезад, балки бо чигасҳои дасташ ба сари Точинисо мезаду мезад.

Бадани Точинисо ваҷаррос мезанад. Ба назараш чунин менамояд, ки замин дар зери пояш меларзад. Ва сутунҳои пешайвон ба як тараф ҳам мешаванд. Беихтиёр чашмонашро мепўшад.

– Ҳе, гўраш сўхта хокистар шавад! – боз дод мезанад падараш.

Лабҳои Точинисо меларзанд. Чашмонаш пур аз ашк мешаванд. Ва нолаомезу имдодхоҳона мегўяд:

– Мемонед, ки бечора модарам дар гўри торик осуда хобад.

Ашк аз чашмони Точинисо сарозер мешавад.

– Намемонам! – боз тамоми овозашро сар медиҳад падараш.

– Вай ба ин намеарзад!

Ин суханҳо чун корд ба дили Точинисо мехалад. Аз дард чун мӯи оташдида дар худ мепечад.

– Ту... ту... – чашмонаш пур аз ашк, нафас кашида натавониста, суханаш нотамом мемонад.

– Чӣ, “ту-ту?!” – ба сари Точинисо дўғ мезанад падараш.

Дигар Точинисо ҳиссиёти ботини ба хуруҷ омадаи худро фурӯ нишонда наметавонад.

– Ту ба хоки пои модарам намеарзӣ!

– Чӣ-й?!

Аз қаҳру ғазаб гўё чашмони Парда-бобо аз косахонааш баромаданд.

– Ту, безорӣ, ҳоло ба рӯи ман, падарат медавӣ?!

Вай акнун мисли моҳии аз об берун афтода, базӯр-базӯр нафас мегирифт.

– Очат умрама хўрду ту пояма!

Дили Точинисо дар қафаси худ фишурда шуда, дарди ҷонсўзе ба тамоми баданаш медавад. То ҳол ин сўханон ба

дилаш омада буду ба забонаш не. Вале акнун корд ба устухонаш расид. Якбора лаввӣ дар мегирад. Ихтиёри дил аз дасташ меравад.

– Ту очама куштӣ!

– О, не-е! Ту ўро кўштӣ! Ту!

Чехраи падараш ҳамчун миси тафсон суп-сурх мешавад. Чашмонаш аз қаҳру ғазаб барқ мезаданд.

– Ту, безорӣ, сари маро ҳам мехўрӣ!

Вучуди Тоҷинисо аз алам дармегирифт ва гўё риштаҳои қалбаш як-як қанда мешуданд.

– Ҳа, ҳа! Ана, алакай як поямро хўрдӣ!

Пеши чашмони Тоҷинисоро сиёҳӣ пахш карда, гўшҳояш ҷарангос мезананд.

– Лаънат ба он рўзе, ки... Хайр, баромада меравам... – гўён, ба сўи хона меравад.

– Тоҷинисо! – падараш тамоми овозашро сар медиҳад.

Аммо Тоҷинисо наистода, тез-тез қадам гузошта, ба хона медарояд. Падараш аз қафояш меояд.

– Не, ба ҳеч кучо намеравӣ!

Тамоми аъзои бадани Тоҷинисо меларзад.

– Аз ман чӣ мехоҳӣ?

Ин пурсиш гўё ба падараш умед мебахшад.

– Мехоҳам, ки арўс шавӣ. Мефаҳмӣ, арўс, арўси Идибек.

– Ман ҳеч гоҳ ба наркоман намерасам!

– Ҳой, ту худат кистӣ? – таъна мезанад падараш.

– Касе набошам, ҳеч гоҳ ба Идибек намерасам.

Падараш акнун ба ў бо овози шиддатнок ва пур аз таҳдид меуфт:

– Ту зани Идибек мешавӣ!

Тоҷинисо дигар худдорӣ карда наметавонад. Дандонҳояш гичиррос мезананд. Пояшро ба замин кўфта, бо тамоми овоз дод мезанад:

– Ҳеч гоҳ!

Рӯи ў аз даҳшат беранг мешавад.

– Ту ба ҷони ҷавони худ ҷабр мекуни!

Тоҷинисо бо нафрати беандоза ба падараш назар андохта:

– Бехтараш маро куш! – меғўяд.

Ин суханҳо падарашро девона мекунанд. Ва ў мори ба хашм омадагӣ барин ба сари ў чигас мебардорад.

– Падарлаънат! Агар ҳозир ба Идибек мерасам нағўй, мекушамат!

– Майлаш, маро зада куш!

– Ҳа! – гўён, падараш бо чигас ба тани Тоҷинисо зарбае мезанад ва бо қаҳр хитоб мекунад:

– Зани Идибек мешавӣ, қанчиқ!

Аз зарбаи чигас Тоҷинисо ба рӯи замин меғелада.

Падараш боз ҳам бештар ба ғазаб меомад. Аз чашмонаш гўё оташ меборид. Ва ў бо чигас таҳдид карда, дод мезанад:

– Зани Идибек мешавӣ, қанчиқ! Вагарна мекушамат!

Ба назари Тоҷинисо чунин менамуд, ки ана худи ҳозир ҷонаш мебарояд. Падараш чизе меғуфт, вале вай дигар намешунид. Ҳоло падараш дар назараш басо зишт менамуд. Дилаш бисёр мехост, ки ўро бўғӣ карда кушад, аммо дасташ пеш намерафт.

– Худоё!.. Худоё!.. – вучуди Тоҷинисоро ларза фаро мегирад.

Падараш гургона ба Тоҷинисо менигарист. Айни замон вай намунаи олии бераҳмӣ ва фаҳшу шаҳватро мемонд.

Ҳеҷ гоҳ Тоҷинисо ин дараҷа азоби рӯҳӣ накашидааст. То ин ҳад сарриштаи зиндагиаш чигил нагаштааст. Дили ў ба сўзиш даромада, ба кафидан оид мешуд. Ва аз худ нафрат мекард. Кош қудрате медошту беҳу бунёди ин хонаро дар як он месўзонд. Он тарафаш ҳар чӣ бодо бод!

Дақиқаҳо олудаи яъсу ноумедӣ ва азобу ғазаб паси сар мешуданд. Бод сурудеро ба гўшаш мезад. Вале он ба садо шабоҳат дошт. Садои аламу фиғон, қаҳру ғазаб ва нафрин.

Лаҳза ба лаҳза ҳама мавҷудоти олам дар назараш зишт менамуд. Ва як эҳсоси тарс дар дилаш ҷо мегашт. Вай аз дидори падараш, аз садои ў меҳаросид.

Оҳ, чӣ хато кард, ки ба деҳа омад!

Таассуф, таассуф!

Пушаймон, сад пушаймон: кош намеомаду намедиду намесўхт!

– Ман... ман чӣ аблаҳу ҳафтафаҳмам!

Ба нафасаш кўргиреҳ меафтад. Чашмонашро сахт мепўшад.

– Сазои ту ҳамин! – худро маломат мекард Точинисо.

Дилаш лабрезии дарду ғусса буду қалбаш тағу рӯ мешуд. Ашки гарму шўр аз рухсораҳояш таровида, ба лабонаш мерехт. Вале, ашк мерехту мерехт, вале андўҳи дилаш тоза намешуд. Баракс аламаш шиддат мегирифт ва ба нафрат табдил меёфт. Ва он лаҳза ба лаҳза афзун мегардид.

Офтоб рӯ ба ғуруб мерафт, ки Шўҳрат дар даст себе ба хона меояд. Фиғони бобояш баланд мешавад:

– Ҳа, илоҳо себ нахўрда, захра хўр!

Лаб мегазад Шўҳрат ва дандон сафед намекунад. Гўё дар чоду афтида, ба ҳайкал табдил меёбад. Ин ғазаби боборо дучанд мекунад.

– Сағераи наҳс!

Ин ба Шўҳрат сахт мерасад.

– Не! – аламомез дод мезанад Шўҳрат. – Ман сеғера нестам! Ман падар дорам!

Ин ҳамаро Точинисо аз тирезаи хона мушоҳида мекард, вале дандон ба дандон монда, тоқат менамуд.

– Ҳо-о, ҳоло забон баровардӣ?! – шиддат мекунад бобо ба сари набера. – Ҳе, бар падарат лаънат!

– Падарама дашном накун!

Аз ин сухан бобо мисли хас оташ мегирад.

– Падарлаънати наҳс! – бобо бо чигас ба сари ӯ мезанад.

Чигас ба китфи Шўҳрат мерасад

– Лаънатӣ! – чигасро такон дода, таҳдид мекард бобо. – Ҳозир мекушамат! Ту чӣ хаёл кардӣ!

Бо шунидани ин суханон Шўҳрат бо як нофаҳмие ба бобояш чашм медўзад. Аз ин нигоҳи ӯ аз тарсу бим бештар аломати таачҷуб ва ғазаб намоён буд.

Ин лаҳза дили Тоҷинисо бошиддат метапид. Дар айни ҳол тайёр буд, ки тамоми қувваашро чамъ кунаду ба падараш ҳамла карда, ўро нобуд бисозад. Вале ким-кадом қуввае ўро бозмедошт.

– Мекушед?! – бо ҳарос мепурсад Шўҳрат. – Барои чӣ?!

Рӯи зебою хурди ў чиддӣ мешавад.

– Кани, кушед, кушед! Майлаш, кушед!...

– Ўҳ, ту ҳайвон! – дод мезанад бобояш ва боз ба сари ў чигас мебардорад.

Тоқати Тоҷинисо тоқ мешавад:

– Истед! – бо тамоми овоз фарёд зада, чигаси падарро медорад: – Девона шудед магар?!

Ранги сап-сафед кандаю чашмони гӯё аз шиддати ғазаб аз косахонаи сараш баромадаи Тоҷинисоро дида, Парда-бобо каме мулоим мешавад.

– Инсоф кун! Магар ин кўдак гунаҳкор аст?

– Яке ту кўдакӣ, яке ў!

– Беинсофӣ, зулм бар ҳаққи фарзанди худ ҳам ба эбаш будагист, охир!

XVI

Рӯз бегоҳ мешуд. Тоҷинисо ба худ намеомад. Ҳеҷ чиз ба дилаш намеғунчид. Мӯи оташдидаро мемонд, печутоб мехўрд. Офтоб домони абрҳои уфукро месўхт. Тоҷинисо ҳам месўхт, об мешуд. Офтоб ба паси кўҳ паноҳ мешавад. Шаб чодари сиёҳашро мекашад. Ситораҳо якта-якта чашмак зада, рух менамуданд. Тоҷинисо оҳ мекашиду оҳ. Вале дилаш рӯшан намегашт. Бештар сиёҳ мешуд.

Шамол мехезад. Оҳиста-оҳиста шиддат мегирад. Ва ба бедодӣ медарояд. Шишаҳои тиреза оҳиста садо медоданд. Баногоҳ барқ хомӯш шуд. Онҳо ноилоҷ ба ҷойгаҳи хоб медароянд. Лаҳзае пас бод қатъ мегардад. Хонаро хомӯшии гарон ба тассаруфи хеш медарорад. Гӯё зиндагири дигар поён омада буд.

Чашмони Тоҷинисо тадричан ба торикӣ одат мекунад ва ӯ мебинад, ки Шўҳрат рӯи ҷогаҳ нишастааст. Дилаш меларзад.

– Чӣ гап шуд, писарчон? Чаро хоб накардӣ? – вай ларзиши дилашро фуру менишонад.

– Меравем?

– Ҳа, меравем, бачам, меравем...

– Чӣ, мо ҳозир меравем?

Модар бо панҷаҳои нарму мулоими худ сари писарашро сила мекунад.

– Не, ту хоб кун, ман туро меҳезонам.

Хонаро сукути сангин ба асорати хеш медарорад.

Шўҳратро тез хоб мебарад. Аммо ба чашми Тоҷинисо хоб намеомад. Алам гулӯгираш мекунад, аз ашк болишт тар мешавад. Сарашро таги кўрпа мекунад. Ҳарчанд кўшиш мекунад, хобаш намебарад. Шаби дароз чун мӯи оташдида печутоб меҳӯрад. Оқибат мадораш рафт, ғанабаш мебарад. Ва хоби даҳшатноке дида, бедор мешавад. Ва бо ҳарос ба тиреза менигарад: наҳод, ки дар хоб монда бошад-а?

Не, ҳоло шаб буд. Вале аз нури моҳтоб хона сап-сафед менамуд. Деҳа дар оғӯши сукути сангин меғунуд.

Вай така ба болишт, оҳиста нимхез мешавад. Чанд лаҳза гўшу хўш мегардад. Баъд хонаро аз назар мегузаронад. Дар дилаш як талхии тоқатнопазире тавлид мешавад. Хеста, рӯи ҷогаҳ менишинад ва гиребони пирӯҳанаширо дошта, ба тавбаву надомат медарояд:

– Худоё, худовандо! Ҳар гуноҳе карда бошам, бубахш! Ва моро дар паноҳат нигоҳ дор!

Бо ҳарду панҷа сарашро маҳс мекунад ва гўё аз он ҳама шубҳаву хавотирию дарди гаронро дур месозад. Тамоми вучудаширо азму қарори қатъӣ фаро мегирад.

Тоҷинисову Шўҳрат қабл аз дамидани субҳ аз хона берун мешаванд. Атроф ҳанӯз соқит буд ва ҳеҷ чонзоде гўё ҷуръат надошт, ки ин сукунатро бишканад. Деҳа дар оғӯши нури моҳ ғунуда. Гўё аз хуш рафта. Тоҷинисо мехост ак-аки сагро

шунавад. Вале гурбаи чун дег сип-сиёхеро мебинад. Оҳиста-оҳиста қадам мемонд. Қадамаш чун қадаммони дудон бетанин. Дидагонаш сарду бенур.

– Оҳ! – мегӯяд Точинисо.

– Чӣ шуд, модарҷон?

– Аз пешамон гурбаи сиёҳ гузашт.

– Хайр чӣ?

– Нохӯшӣ меорад.

– Э, ҳамааш гапи одамон, модарҷон.

Ба поёни деҳа расида, Точинисо ба тарафи чап мегардад. Ва ба писараш мегӯяд:

– Як сари қадам ба гӯристон меравем.

– Майлаш, модарҷон.

– Бо бибият хайрухӯш мекунем.

– Кори хуб мешавад.

– Ҳа-а, албатта.

– Модарҷон?

– Чӣ?

– Шумо қабрашро медонед?

– Не.

– Афсӯс...

Саранҷом ба қабристон мерасанд.

Тамоми ҷисми Точинисо аз шиддати изтиробу ҳаяҷону ғам ба дард меояд. Мешинад Точинисо ва дурудароз ба гӯристон чашм медӯзад. Баъд гиря гулӯгираш мекунад. Сипас бо азобу ҳаяҷони сахте фарёд мекунад:

– Модарҷон! Маро мешунавед!

Аз гӯристон садое намеояд. Ҳатто акси садо ҳам шунида намешавад.

– Хайр, модари ҷон! – мегӯяд Точинисо. – Шири сафедатро ҳалолам кун!

Чун Точинисо аз ҷояш мехезад, Шӯҳрат мегӯяд:

– Боз камакак шинем, модарҷон.

Тоҷинисо ба уфуқи торафт равшаншудаистода як назар карда, розӣ намешавад:

– Не, ана-мана нагуфта, субҳ медамад.

Онҳо хомӯшона роҳ мерафтанд – модар пеш-пешу писар аз ақибаш. То сари теппа бо ҷонзоте рӯ ба рӯ намешаванд. Чун ба сари теппа мерасанд, хурӯсе базӯр, тамбалона ҷеғ мекашад. Онҳо меистанд.

Дар уфуқи дурдаст кӯҳ сиёҳӣ мезад. Онҳо бояд пушти он кӯҳ мерафтанд. Тоҷинисо ба он кӯҳ дида медӯзад. Ва ҳамин лаҳза садое ба гӯшаш мерасад. Якбора таҳи дилаш шӯр мезанад. Ва ҳаросон ба пешу ақиб дида медавонад. Ҳеҷ чизе ба чашмаш наметобад. Он гоҳ мутаваҷҷеҳ мешавад. Мефаҳмад, ки садои ҳавопаймо. Нафаси осуда мекашад. Ва сӯи деҳа гашта, дида ба он медӯзад. Деҳа чун дар кафи даст намоён буд.

Моҳ бо осмон падруд мегуфт.

Аз деҳа фарёди хурӯсҳо ба гӯш мерасид.

Дили Тоҷинисо бемаром мезад. Шӯҳрат бо чӣ андешае аз лаби куртаи модар мекашад.

– Чӣ шуд, писарҷон?

– Боз ба деҳа меоем, модарҷон? – мепурсад Шӯҳрат бо як овози бегонаю изтироболуд.

– Ба деҳа?.. намедонам, – оҳиста мегӯяд Тоҷинисо ва хеле хомӯш истода, давом медиҳад: – Дигар намеоем.

Ғайричамдошт Шӯҳрат бо овози ғамангез оҳиста мегӯяд:

– Ман меоям.

Оҳи сарде мекашад Тоҷинисо, вале дам намезанад. Балки аз ин гап худро ким-чӣ хел нороҳат ҳис мекунад.

– Назди бибиям меоям, – мегӯяд Шӯҳрат.

Бо эҳтирос Тоҷинисо ба писараш менигарад. Зонуҳояш якбора бемадор мешаванд. Дар ҷояш нишаста, панҷа ба замин мезанад. Ва хоки онро ба дидагонаш мемолад. Баъд хокро ба дидагони Шӯҳрат ҳам мемолад. Сипас лаби ҷӯй сари зону нишаста, бо муштҳояш об мехӯрад. Ба писараш ҳам об менӯшонад.

Пас аз он бархоста, дуру дароз ба деҳа менигарад.
Ба деҳае, ки барояш азизу мўътабар аст!
Ба деҳае, ки хуни нофаш дар он рехта!
Ба деҳае, ки дар хокаш чулида, аз обаш нўшида, аз меваҳои
боғу роғаш хўрда, ба воя расида!
Ба деҳае, ки макону мадфани ҳафт пушташ аст!
Баъд аз сина як охи сарду бадарде мекашад.
– Хайр, деҳаи азиз!..
Як мушт аламу дарду ғам дар гулўяш банд мемонад. Бо азоби
алиме онро фурў мебарад.
– Беҳуда нагуфтаанд: “Боз омадани маро Худо медонад!”
Пардаи ашк тарҳи суроби деҳаро хира менамояд. Боз бо
овози ларзону ҳузни беандоза:
– Хайр, деҳаи азиз! – меғўяд.
Бо дили ларзону чигари бирён, гирён-гирён деҳаро тарк
мекунад.

Шерали Мўссо